

En vurdering til besvær

En tematisk analyse av forebyggende arbeid mot radikalisering og voldelig ekstremisme i Kristiansand kommune

EVEN FORBERG TØMMERMO

MASTEROPPGAVE I SOSIOLOGI

VEILEDER

Sivert Skålvoll Urstad

BIVEILEDER

Kjetil Grødum

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

«Fokuset ligger på hva vi faktisk konkret kan gjøre her hjemme for å begrense og forebygge. Ganske enkelt fordi at alternativet til å forebygge; det er helt uakseptabelt».
(Politikordinatoren)

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en lærerik prosess. Jeg valgte å skrive om et tema jeg virkelig brenner for, noe som bidro til inspirasjon og motivasjon når jeg trengte det som mest.

Først og fremst fortjener mine veiledere, Sivert Skålvoll Urstad og Kjetil Grødum, mangt et stort og helhjertet takk. Takk for at dere har vært positive til prosjektet, og prioritert det. Takk Sivert, for din tid, tålmodighet og lærdom. Takk Kjetil, for kloke ord og gode perspektiver.

Takk til mine informanter, som delte av sin viktige kunnskap, som var direkte om et kontroversielt tema og som på tross av Covid-19-pandemien likevel fant tid og mulighet til å stille til intervju.

Til slutt takk til mamma, Monica, for korrekturlesing av oppgaven, for din støtte og urokkelige tro på at jeg vil lykkes der hvor jeg setter kurs.

Kristiansand, mai 2021

Even Forberg Tømmermo

Sammendrag

Dette er en oppgave som handler om hvordan det forebygges mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i Kristiansand kommune. Radikaliserings som fenomen og «samfunnsproblem» har noen særegne karaktertrekk som gjør det krevende for de som arbeider med tematikken.

I løpet av oppgaven gir jeg en utfyllende beskrivelse av konkrete tiltak, ressurser og hvilke stillinger som er sentrale i det forebyggende arbeidet i kommunen. Jeg bygger et teoretisk rammeverk ut ifra en strukturell tilnærming med fokus på henvisningsmekanismer mellom aktører, etater og institusjoner i samfunnet. En individualistisk tilnærming rettet mot enkeltindividets sårbarheter og behov blir også fremstilt.

Oppgavens datamateriale består av kvalitative intervjuer med aktører som har ulike roller i det forebyggende arbeidet. Det blir foretatt en tematisk analyse av aktørenes forståelse av radikaliserings som prosess, deres opplevelser rundt arbeidet, og videre hvilke konsekvenser dette får for deres arbeid.

Oppgaven stiller derfor følgende problemstilling:

Hvordan forstår aktørene som arbeider mot radikaliserings i Kristiansand kommune radikaliserings som prosess, og hvilke konsekvenser får dette for deres arbeid?

I tillegg stilles følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hva kan være noen typiske årsaker til at en bekymring oppstår i første ledd?*
- 2. Hvilke områder opplever aktørene som de viktigste i deres arbeid mot radikaliserings?*
- 3. Hvilke områder opplever aktørene som spesielt utfordrende i deres arbeid mot radikaliserings?*

Oppgavens funn består i hovedsak av informantenes opplevelse av:

i) radikaliseringsprosessen som til dels tilfeldig, ii) vurderingen av et bekymringstilfelle som en *helhet* - i et forhold mellom en objektiv observasjon og en subjektiv intuisjon, iii) viktigheten med en balanse og et forhold mellom å tilrettelegge for å lykkes og å ansvarliggjøre enkeltindividet, iv) kunnskap rundt taushetsplikten som utilstrekkelig eller begrenset og v) at aktørers trygghet på feltet er avhengig av kunnskap.

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
AKRONYMER OG FORKORTELSER	V
1 INNLEDNING	1
1.1 REDEGJØRELSE AV PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.2 ET S�REAGENT FENOMEN OG DE EKSTREME «ISMENE»	3
1.2.1 Nasjonalisme	5
1.2.2 Ekstremisme	6
1.2.3 Radikalisering som kilde til forvirring.....	7
1.2.4 Begrepsanvendning og VERLT (Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme) ..	8
1.3 OPPGAVENS DISPOSISJON	9
2 KONTEKSTUELL RAMME	12
2.1 FORSKNING P� RADIKALISERING	12
2.1.1 Radikalisering som prosess	15
2.1.2 Utviklingsbildet i Norge.....	20
2.1.3 Mulige bekymringstegn.....	21
2.2 KOMMUNALT ARBEID I KRISTIANSAND	23
2.2.1 Kristiansand kommunes veiledere	23
2.2.2 Stillinger og samarbeid	24
2.2.3 Kategorier og analyseverktøy.....	27
2.2.4 Dialog som verktøy i det forebyggende arbeidet	28
3 TEORETISKE PERSPEKTIVER	30
3.1 SYSTEM OG STRUKTUR	30
3.1.1 Henvisningsmekanismer	30
3.1.2 Kategoriernes bakteppe	32
3.2 INDIVID OG AKTØR	33
3.2.1 Sårbarhet og behov.....	33
3.2.2 Sårbarhetens styrke	34

4 METODE OG DATA	36
4.1 FORBEREDENDE ARBEID	36
4.1.1 Utvalg	37
4.1.2 Arbeidet med intervjuguiden.....	39
4.1.3 Forberedelse til intervjuene.....	39
4.2 DATAINNSAMLING	40
4.3 TEMATISK ANALYSE.....	42
4.3.1 Tematisk kategorisering av empiri	43
4.4 NSD OG ETIKK.....	47
4.4.1 Anonymisering.....	47
4.4.2 Covid-19-pandemien og dets konsekvenser.....	48
5 DET SÅRBARE NARRATIV	49
5.1 FORSTÅELSE AV RADIKALISERING.....	49
5.2 BEHOV OG EKSTREME TILFELDIGHETER	50
5.2.1 Eksponeringstilbøyelighet	53
5.3 MAGEFØLELSE ELLER SJEKKLISTE?.....	55
5.3.1 Voldsperspektivet.....	59
6 DE UTPEKTE VIKTIGE OG UTFORDRENDE FORHOLD.....	62
6.1 «Å HJELPE DE MED Å ENDRE EN IDEOLOGI – ER DET VÅR JOBB?»	62
6.1.1 Et handlingslammet byråkrati	63
6.1.2 En helhetlig tilnærming	66
6.2 «VI SKAL IKKE SY PUTER UNDER ARMENE PÅ FOLK»	68
6.3 GUD ELLER POLITIKK – SPILLER DET NOEN ROLLE?.....	71
6.4 SAMARBEID, TAUSHETSPLIKTENS KUNNSKAPSHULL OG TILLIT	74
6.5 KUNNSKAPENS TRYGGHET	79
7 AVSLUTNING OG HOVEDFUNN	84
7.1 TIL ETTERTANKE	85
LITTERATURLISTE	87
VEDLEGG.....	92

Akronymer og forkortelser

DPS	Distriktpsikiatrisk senter
KUP	Kirkens ungdomsprosjekt
NAV	Arbeids- og velferdsforvaltningen
NSD	Norsk senter for forskningsdata
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PST	Politiets sikkerhetstjeneste
RVTS	De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging
SIAN	Stopp Islamiseringen Av Norge
SLT	Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak
VERLT	Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme

1 Innledning

Klokken var 09:50 lørdag 7. september 2019. Sommeren i Kristiansand hadde ikke gitt slipp helt enda. Det var solskinn, varmt ute og jeg var gående på vei til min deltidsjobb som servitør på Peppes Pizza. Restauranten befant seg i Gyldenløves gate rett ovenfor og midt imellom folkebiblioteket og domkirken.

På utsiden av restauranten fanget uniformerte damer og menn ikledd refleksvest oppmerksomheten min; et stort antall politi som inngjerdet et område rett på utsiden av restauranten - midt mellom biblioteket og domkirken. Området ble ikke inngjerdet med én singel gjerderekke slik man vanligvis ser, men med gjerder plassert i trekanter, som skapte lommer slik at det ble ekstra krevende å klatre over. Minst ti politibetjenter kunne ses utenfor domkirken. Flere satt opp gjerder, en dirigerte, to patruljerte til fots med en hund og andre kjørte systematisk fra og til området gjennom g gatene. Jeg sjekket kjapt Fedrelandsvennens nettavis, Politiet i Agder sin twitterkonto og hørte med kokken, men ble ikke klokere. Jeg lot være å gå og spørre en av politibetjentene om hva som foregikk, la det fra meg og tenkte ikke mer over det den neste timen mens jeg gjorde restaurantens  pningsrutiner.

Klokken ble nesten 11, jeg var ferdig med rutinene og restauranten var klar for å motta gjester. Jeg gikk for å løse opp inngangsdøren da jeg fikk øye på en dame og tre menn som oppholdt seg på det inngjerdede området. Damen og en av mennene satt på en benk, røykte sigaretter og holdt i hånda hver sin halvliter Coca Cola. De to andre arbeidet med elektrisk utstyr - blant annet tjukke ledninger koblet til en mikrofon. De hadde satt opp et norgesflagg, to store høyttalere og en enda større fane. Fanen var hvit og inneholdt en logo formet som en ulv. Ved siden av ulven sto det skrevet i rødt og blått «SIAN», og under «Stopp Islamiseringen Av Norge». Det viste seg at disse fire representantene fra SIAN skulle tale klokken 13, en begivenhet verken kokken eller jeg hadde fått med oss skulle finne sted. Arbeidsdagen ble roligere enn forventet da vi ikke fikk besøk av mange gjester med særlig appetitt hos oss denne varme høstdagen.

En liten mengde sympatisører begynte å samle seg rett på utsiden av restauranten, der det var mulig å gå forbi arrangementet. På den andre siden, nærmere domkirken, hadde det samlet seg en større folkemengde – de som var der for å demonstrere imot. Først i rekken blant demonstrantene var det utstilt enda en fane. På denne sto det skrevet «fascismen skal knuses». Etter flere innslag med gammel nasjonalistisk orkestermusikk, slo kirkeklokkene 13. Rett etter siste klokkeslaget begynte en av representantene fra SIAN å tale.

Da SIAN talte om islam og muslimer den dagen, hadde terrord mte Philip Manshaus gått til angrep mot en moské i Bærum bare tre uker tidligere - noe som kunne virke som lå litt i luften blant publikum. Den 16. november 2019 (2 måneder senere), bare noen få titalls meter unna der de hadde talt denne dagen, skulle de samme representantene fra SIAN sette fyr på en koran på torvet i Kristiansand. Jeg kan kun snakke for meg selv, men det virket for meg som om hele forsamlingen kjente på et slags knip i magen. Underveis ble det klart for meg at jeg brukte sosiologien til å observere begivenheten, og at dette er et uhyre aktuelt, viktig og s rt tema som med tiden bare har fått en sterkere posisjon i samfunnsdebatten. SIAN har siden den gang hatt mange demonstrasjoner, og vi har sett en oppglødd debatt om ytringsfrihetens posisjoner og restriksjoner. Hvor går grensen for hva som er greit å ytre? Og hvordan arbeider kommunen mot dette?

Til tross for innledningen så langt, er ikke denne oppgaven en feltobservasjon av SIAN. Temaene som diskuteres som følge av deres demonstrasjoner, er dog direkte relaterte til det forebyggende arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Temaer som ytringsfrihet, ideologi, nasjonalisme og ekstreme holdninger er blant temaene som gjør seg gjeldende i det forebyggende arbeidet, og som vil bli berørt i løpet av denne oppgaven.

I min bacheloroppgave i sosiologi, skrev jeg en litteraturstudie hvor jeg så på nyere forsknings teorier på hvordan radikalisering opptrer som en gradvis prosess hos et individ. Jeg kartla teoriene ved å kategorisere dem inn i mikro-, meso- og makronivå, og jeg viste til de viktigste årsaksforklaringene som pekes på i forskningslitteraturen for inngangen til en slik prosess. Nå ønsker jeg å arbeide videre med tematikken, og vil denne gangen undersøke det praktiske fagfeltet. For denne masteroppgaven undersøker jeg arbeidet som gjøres (i praksis) for forebyggingen av radikalisering og voldelig ekstremisme på et kommunalt nivå, samt den teoretiske forståelsen aktørene opererer ut fra. Jeg har derfor intervjuet noen sentrale aktører for arbeidet i Kristiansand kommune om deres opplevelser og erfaringer.

I dette kapitlet vil jeg videre presentere studiens problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål. Deretter redegjør jeg for noen sentrale aspekter ved radikalisering som samfunnsproblem, f r jeg introduserer noen viktige begreper for forskningen og det forebyggende arbeidet. Til slutt beskriver jeg hvordan radikalisering som begrep vil bli anvendt her i min oppgave, f r jeg gjør rede for oppgavens disposisjon.

1.1 Redegjørelse av problemstilling og forskningsspørsmål

Oppgavens problemstillingen er som følger:

Hvordan forstår aktørene som arbeider mot radikaliserings i Kristiansand kommune radikaliserings som prosess, og hvilke konsekvenser får dette for deres arbeid?

Utover problemstillingen, stilles følgende forskningsspørsmål:

1. *Hva kan være noen typiske årsaker til at en bekymring oppstår i første ledd?*
2. *Hvilke områder opplever aktørene som de viktigste i deres arbeid mot radikaliserings?*
3. *Hvilke områder opplever aktørene som spesielt utfordrende i deres arbeid mot radikaliserings?*

I dette prosjektet har jeg intervjuet sentrale aktører fra ulike etater i Kristiansand som arbeider mot radikaliserings. Jeg har valgt å bruke begrepet «aktør» for å beskrive informantene jeg har intervjuet, og begrepet «person» eller «henvisningsperson» der hvor jeg beskriver en person som kan relateres eller knyttes til en radikaliseringsprosess eller -bekymring. Her er det også viktig for meg å tydeliggjøre at analysegrunnlaget for oppgaven er mine fortolkninger av aktørenes opplevelser, og ikke radikaliserings i seg selv.

1.2 Et særegent fenomen og de ekstreme «ismene»

Det er aspekter ved mitt fagfelt som er særegent. I stortingsmelding 10 (Meld. St. 10 (2016-2017)) kobles radikaliserings til ekstremismebegrepet, og til noe som er potensielt farlig for samfunnet. Likevel, «radikaliserings» til en ekstrem holdning behøver per definisjon ikke å være et *problem*. For hvem bestemmer egentlig hva som er en *riktig* eller *gal* holdning, og behøver egentlig alltid en radikal tanke å ha et negativt fortegn?

Historisk sett har radikale tanker bidratt til å bevege samfunn - stadig til noe negativt, men likeså til noe vi i dag anser som positive endringer. Store og viktige samfunnsmessige endringer har på mange måter hatt sin begynnelse i en radikal tanke. Eksempler på dette er frigjøringen av slaver, kvinnebevegelsen eller legaliseringen av homofile ekteskap (Maskaliūnaitė, 2015). Tanker og idéer som for mange vil være selvfølgelige i dag, var ikke det i sin samtid. Radikale tanker og holdninger behøver dermed ikke nødvendigvis være

befestet i noe negativt. I tillegg skal det sies at det heller ikke er *kriminelt* å ha ekstreme holdninger i Norge, selv om vi som samfunn «paradoksalt nok» anser enkelte tanker og ideologier som et *problem*.

Noe som kan sies å være særegent ved radikaliseringsprosessen, er hvor vanskelig det er å arbeide aktivt inn mot problematikken. Personene det gjelder oppsøker sjelden kommunen, instanser eller andre for å be om «hjelp» mot sin ekstremisme. Dersom man skulle sammenligne ekstremisme med rusproblemer, voldelig oppførsel eller andre kriminelle tendenser, kan personen i disse tilfellene erkjenne at han eller hun har et problem, og kanskje til og med oppsøke hjelp. En radikalisert og ekstrem person vil derimot ikke oppleve at han eller hun har et problem som vedkommende trenger hjelp til å løse. For det radikaliserede individet vil det gjerne være stikk motsatt; der vedkommende har et ensidig perspektiv på samfunnet og opplever at han eller hun har funnet en opplysende sannhet gjemt for den ignorante verden (Schmid, 2013). Aspektene som introduseres her munner til sammen ut i et konkluderende og viktig poeng for oppgaven, som også gjør seg gjeldende som oppgavens tittel. De underliggende utfordringene munner ut til at vurderingen av en person eller et bekymringstilfelle, er en vurdering til besvår.

Videre vil jeg forklare noen viktige begreper som anvendes i forskningen og i det forebyggende arbeidet. Det finnes mange definisjoner av sentrale begreper i forhold til forskning og forebygging av radikaliseringsprosessen. Det er uenighet i forståelsen av begrepene i fagmiljøet, noe som på mange måter er en barriere for forskningen (Maskaliūnaitė, 2015; Rink & Sharma, 2016; Schmid, 2013; Sedgwick, 2010). Derfor er det særlig viktig at jeg presiserer hvorfor og hvordan begrepene anvendes i denne studien.

En innføring i begrepene nasjonalisme, ekstremisme og radikaliseringsprosessen vil bli gitt før jeg til slutt introduserer et samlende begrep: *Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme* (VERLT). Disse begrepene er tatt med fordi de er spesielt viktige for forståelsen av arbeidet, og de inkluderes ofte i forskning, veiledere og i handlingsplaner. *Nasjonalisme* introduserer jeg fordi begrepet kan bidra til å forklare hvordan menneskers identitet skapes i friksjonen mellom å definere «dem» og «oss», noe som kan gjøre seg gjeldende spesielt for radikaliseringsprosessen eller overbevisningen til en ekstrem ideologi (Bjørge, 2018; Eriksen & Sajjad, 2015; McCauley & Moskalenko, 2014). Radikalisering kan blant annet lede til avvikelsen fra felles normer om hva som betraktes som normalt, og *ekstremisme* er dermed

viktig at blir gjort rede for. I tillegg blir selve *radikaliserings*begrepet beskrevet, et begrep som gjør seg gjeldende som oppgavens hovedtema. Radikaliseringsbegrepet er samtidig en kilde til forvirring i både forskning og i det forebyggende arbeidet - en utfordring som er viktig å være seg kjent.

1.2.1 Nasjonalisme

Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sajjad skriver i boken *Kulturforskjeller i praksis* (2015, s. 72) at enhver nasjonalistisk ideologi går inn for en sammenkobling mellom stat og kulturell identitet. I norsk sammenheng dreier *nasjonalisme* seg om hvorvidt Norge er en etnisk eller territoriell nasjon. Et betent og relevant spørsmål i denne sammenheng blir tematisert av Eriksen & Sajjad. Forfatterne spør om det går an for utlendinger å bli norske? Forfatterne mener at svaret naturligvis vil være både ja og nei. Innvandrere kan få norsk statsborgerskap, men ses fortsatt på som en minoritet på bakgrunn av hudfarge, språk, religion eller kultur. Barn av innvandrere kan derimot ses på som 100% norske, men ses nok på som «bindestreksnormmenn».

Videre hevder Eriksen & Sajjad at identitet handler om likheter og forskjeller mellom mennesker. Dette begrunner de med at selve begrepet betyr «å være det samme som seg selv», men at det samtidig betyr det motsatte av «forskjell». Sosial identitet blir dermed synonymt med gruppetilhørighet fordi det knytter selvet sammen med sosiale karakteristika som en deler med andre i en bestemt gruppe (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 73). Et aspekt ved nasjonalisme som de trekker frem, er hvordan det relateres til større globale tendenser som *globalisering*. Et trekk ved tidligere forskning på modernitet og globalisering var tanken om at utviklingen av globalisering, modernisering og industrialisering ville føre til homogenisering – at verden ble likere, og dermed svekke den etniske gruppefølelsen. Forfatterne hevder at det ser ut til at det motsatte skjer; ved at nasjonale grupper som konsekvens av globaliseringen blir mer bevisste sin egen gruppes identitet, og gruppene arbeider for å styrke den ved å bevare tradisjoner og kultur.

Økt homogenitet i kjølvannet av globalisering har lenge vært en antakelse. En annen utbredt antakelse er at etnisitet og nasjonalisme er «gammeldagse» tradisjoner som forsvinner når samfunnene blir mer moderne. Eriksen & Sajjad (2015, s. 74) påstår derimot at «etnisitet og nasjonalisme er moderne fenomener» og resultat «av kontakt, ikke av isolasjon». Ved å definere andre, definerer du samtidig deg selv. Ved å definere de andre som «de andre», så

definerer du samtidig oss som «oss», og du tydeliggjør kontrastene. Ens egen identitet skapes ved å definere andres, og i ekstreme tilfeller kan «vi'et» som skapes resultere i sterk forskjellsbehandling av mennesker basert på bakgrunn – og i ytterste konsekvens vold.

1.2.2 Ekstremisme

Ekstremismeforsker Lars Gule belyser i boken *Ekstremismens kjennetegn: ansvar og motsvar* (2012) hvordan ekstremisme kan forstås som begrep. Forfatteren påpeker vanskeligheten med å definere når en tanke eller holdning er «ekstrem», selv om de fleste har en intuitiv forståelse av hva det ekstreme er. *Ekstremisme* defineres gjerne som ytterkantene av en linje. Politisk vil de fleste befinne seg et sted rundt midten av en slik målestokk, hvor ekstremismen representerer ytterkantene. Gule fastslår vanskeligheten ved å definere med nøyaktighet hvor på en slik linje det «vanlige» slutter, og det «ekstreme» begynner.

I tillegg til en linje, hevder Gule at ekstremisme kan ses billedlig som en sirkel, hvorpå man kan trekke inn flere sfærer enn den politiske - som for eksempel religiøse, kulturelle eller tradisjonelle forhold. Det akseptable vil befinne seg i sentrum av sirkelen, og det ekstreme nærmere utkanten av sirkelen. På den måten kan din personlige «holdningssirkel» være sentrumsorientert på noen forhold, og ekstremposisjonert i andre.

Gule (2012, s. 26-27) vil skille mellom deskriptive og normative kriterier for definisjonen av ekstremisme, da han hevder at den praktiske debatten handler om to ting: virkelighetsoppfatninger og normer. *Deskriptiv ekstremisme* forklarer han at er teoretisk eller ideologisk forankret, og omhandler virkelighetsoppfatninger som ligger langt fra hva vitenskapen forteller oss om virkeligheten. Blant annet kan religiøs fundamentalisme være et eksempel på dette (Brekke, 2007; Bruce, 2008). *Normativ ekstremisme* vil på sin side omhandle ekstreme moralske, juridiske og/eller politiske posisjoner, og vil dermed ligge langt fra hva vi anser som kollektivt begrunnede normer. Forskjellsbehandling på bakgrunn av kjønn, hudfarge eller kultur kan være eksempler på dette.

I denne studien, er det viktig at jeg opererer med et analytisk skille mellom ekstremisme som legitimerer bruk av vold, og ekstremisme som tar avstand fra vold. Ved å bruke Gules definisjoner for begrepet, baserer fenomenet ekstremisme seg på både deskriptive og normative kriterier, uten at begrepet implisitt oppfordrer til eller legitimerer bruk av vold.

Ekstremisme behøver altså ikke nødvendigvis å være befestet i vold. Spesifiseringsbegrepet «voldelig ekstremisme» blir derfor ofte brukt for presisjon av voldsaspektet, og jeg gjør det samme i denne studien. Voldsaspektet gjør seg viktig juridisk, noe vi skal se nærmere på i løpet av oppgaven.

1.2.3 Radikalisering som kilde til forvirring

Begrepet *radikalisering* stammer fra ordet «radikal». Som nevnt tidligere, er ikke en radikal tanke utelukkende negativ i seg selv, men i sammenheng med radikalisering, blir det stort sett brukt med et negativt fortegn. Begrepet brukes ofte normativt fordi det knyttes til en prosess og potensielle handlinger som anses ekstreme og dermed destruktive. Likevel, *radikalisering* er et komplekst og mangfoldig begrep, uten en universell definisjon. Det er stor uenighet blant forskere om hvordan radikalisering skal defineres (Rink & Sharma, 2016; Schmid, 2013; Sedgwick, 2010).

I tillegg til «radikal» kan *radikalisme* være en assosiasjon i diskusjonen om radikalisering, som derfor også gjør dette til en viktig avgrensning. Asta Maskaliūnaitė, i artikkelen *Exploring the Theories of Radicalization* (2015), utforsker hva andre forfattere har skrevet om tydeliggjøringen av begrepet. Hun nevner Mark Sedgwick (2010), som diskuterer *Oxford English Dictionary's* definisjon av begrepet, hvor radikalisme «representerer eller støtter en ekstrem del av et parti» (min oversettelse). Sedgwick argumenterer for at definisjonen ikke er tilstrekkelig fordi at begrepet i så henseende blir synonymt med «ekstremist» og i opposisjon til «moderat», og at man derfor kan stille spørsmålet om «hva som er moderat».

Maskaliūnaitė (2015) nevner McCauley & Moskalenko (2009), som sammenligner radikalisme med «aktivisme», hvor førstnevnte legitimerer støtte og bruk av kriminelle midler for å nå sine mål, og sistnevnte søker sosial eller politisk endring gjennom lovlige midler. Jeg forstår radikalisme som en utbreende idé om å være positivt innstilt til skarpe endringer vekk fra det som anses som fastbestemte normer i samfunnet. Dette kan være skarpe endringer vekk fra det «vanlige», og at det dermed er en slags motsigelse til det konservative, konvensjonelle og tradisjonelle, eller endringer vekk fra det moderne.

Mark Sedgwick, i artikkelen *The Concept of Radicalization as a Source of Confusion* (2010) understreker at *radikalisering*sbegrepet brukes i forskjellige kontekster, hvorpå kontekstene alle har en ulik agenda. Dermed anvendes begrepet forskjellig. Han nevner i hovedsak tre kontekster som anvender begrepet: nasjonal sikkerhet, integrasjon og utenrikspolitikk. Videre argumenterer han for at ulik bruk av et og samme begrep innen tre forskjellige kontekster skaper forvirring.

Regjeringen (2020a) definerer radikaliseringsprosessen på sin nettside som «prosessen der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå sine politiske mål». Videre legger de til at «radikaliseringprosesser kan skje innenfor alle typer livssyn, politiske retninger og ideologier». Prosessen beskriver de at kategoriseres ved «utvikling av et ensidig verdensbilde, ikke rom for alternative perspektiver, drastiske handlinger, som støtte eller oppfordringer til vold, anses som nødvendig, og en tanke om at hensikten helliger midlene».

De ulike definisjonene og bruksområdene til radikaliseringsprosessen som begrep, gjør det ekstra viktig i en oppgave å presisere hvordan begrepet brukes. Den mest betydelige forskjellen i begrepsdefinisjonene ligger i at radikaliseringsprosessen kan forstås som en prosess som leder an til vold – eller ikke. I artikkelen *The Edge of Violence: Towards Telling the Difference Between Violent and Non-Violent Radicalization* (2012), viser Bartlett & Miller til forskjellen mellom voldelig og ikke-voldelig radikaliseringsprosesser, og argumenterer for at definisjonen av begrepet ikke nødvendigvis behøver være befestet i vold. De skiller mellom radikaliseringsprosessen som leder an til vold, og radikaliseringsprosessen som *ikke* leder an til vold. Førstnevnte er prosessen som beskrives som veien til terrorisme, mens sistnevnte er en prosess hvor en person integrerer en ideologi og et trossystem, og endrer tankegang fra «moderate og ordinære» tanker mot ekstreme synspunkter (uten å legitimere vold). Det er altså et relevant skille mellom det normative (tro og følelser) forbundet med handling (vold) og ene og alene det normative (McCauley & Moskalenko, 2008).

1.2.4 Begrepsanvendning og VERLT (Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme)

Eriksen & Sajjad (2015) forklarte hvordan menneskers identitet skapes i friksjonen mellom å definere «dem» og «oss», og at begreper som nasjonalitet og etnisitet av den grunn er moderne fenomener. Nasjonalisme gjør seg derfor viktig som begrep i forebyggingen av

radikalisering ved å ta høyde for hvordan radikalisering kan oppstå i denne friksjonen (McCauley & Moskalenko, 2014). Gule (2012) forklarte hvordan diskusjonen om ekstremisme handler om to ting: deskriptive og normative kriterier, og at ekstremisme ikke behøver å være befestet i vold. I neste kapittel vil jeg vise til Alex P. Schmid (2016) som fastslår hvorfor begrepene ikke er presise nok i radikaliseringsforskningen, og hvordan de kan være en kilde til forvirring. Han forklarer hvordan forskningen i bunn og grunn omhandler *terror*, da det er terror som er ytterste konsekvens, samt motiveringsfaktoren til radikaliseringsforskningen fra begynnelsen av. Radikalisering kan, med utgangspunkt i Bartlett & Miller (2012), forstås som radikalisering som leder til voldelig ekstremisme eller radikalisering som leder til ikke-voldelig ekstremisme. *Voldsbegrepet* er avgjørende når det kommer til juridiske skiller i samfunnet, noe som jeg vil komme tilbake til i analysen. Med disse perspektivene som utgangspunkt, er det derfor kritisk for meg å understreke spesifiseringen av radikaliseringsbegrepet i studien som en prosess som leder an til voldelig ekstremisme (og potensielt terror). Av den grunn vil jeg presentere et samlende begrep. Med avvergelsen av terror og vold som motivasjon, og med utgangspunkt i forvirrende begreper som tidligere standardverktøy, har Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) introdusert det samlende begrepet VERLT for å skape mer tydelighet (OSCE, 2019; OSCE & ODIHR, 2004). Begrepet er en forkortelse for «Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism» (eller på norsk: Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme).

I denne masteroppgaven, har jeg valgt å ta i bruk VERLT-begrepet for presiseringens skyld. *Terror* inngår i VERLT-begrepet da det er den ytterste konsekvensen av radikalisering og er særdeles destruktivt for samfunnet. Å avverge terror er selve kjernen i det forebyggende arbeidet mot radikalisering. *Voldelig ekstremisme* spesifiseres i VERLT-begrepet da voldsperspektivet markerer et viktig juridisk skille.

1.3 Oppgavens disposisjon

For å besvare min problemstilling og mine forskningsspørsmål, har jeg inndelt oppgaven i syv kapitler.

I kapittel 2 skisserer jeg det kontekstuelle bildet av landskapet der hvor aktørene arbeider. Jeg har valgt å dele kapittelet i to. *Første del* omhandler radikaliseringsprosess og sosialt fenomen. Her introduserer jeg forskningen og noen fremtredende teorier. Dette inkluderer jeg fordi ulike perspektiver på radikaliseringsprosess er avgjørende for hvordan aktørene arbeider med tematikken. *Andre del* omhandler det praktiske – hvordan det byråkratiske arbeidet i kommunen foregår. Her viser jeg til stillinger, samarbeid, kommunale veiledere og verktøy i det forebyggende arbeidet. I tillegg har jeg valgt å utvide denne delen av oppgaven på grunn av metodiske utfordringer knyttet til Covid-19-pandemien. Dette blir nærmere omtalt i kapittel 4.

I kapittel 3 presenterer jeg to delkapitler med teoretiske perspektiver utover teorien presentert i kapittel 2. *I første del* presenteres perspektiver på et strukturelt nivå, henholdsvis om henvisningsmekanismer. *I andre del* ser jeg på perspektiver som omhandler enkeltindivid, henholdsvis om sårbarhet og behov. De teoretiske perspektivene som introduseres i oppgaven er fruktbare for diskusjonen av min problemstilling gjennom å i) bidra til å forklare de systematiske mekanismene som gjelder for aktørens arbeid, og ii) forklare mekanismer hos et enkeltindivid - en *henvisningsperson* som både skal «forstås» og tas en vurdering av.

I kapittel 4 gjør jeg rede for metode og data, og forklarer grundig prosessen rundt arbeidet med oppgaven – hva jeg gjorde, hvordan jeg gjorde det og hvorfor. Kapittelet har først tre delkapitler som kronologisk følger prosessen rundt arbeidet med studien; hvor jeg *i første del* gjør rede for det forberedende arbeidet og hva som ble gjort *før* intervjuene, *i andre del* gjør rede for gjennomføringen og hva som ble gjort *under* intervjuene, og *i tredje del* gjør rede for arbeidet med analysen og hva som ble gjort *etter* intervjuene. Kapittelet har en *fjerde og siste del* som gjør rede for etiske hensyn samt Covid-19-pandemiens konsekvenser for datainnsamlingen og oppgaven som helhet.

Kapittel 5 og 6 er analysekapitlene. Kapitlene presenterer funn og diskusjon av empirien opp mot problemstilling og forskningsspørsmål, og anvender en tematisk analyse. Analysekapitlene er delt i to kapitler, da jeg ser et naturlig skille i analysen mellom første og andre del av problemstillingen.

Det første analysekapittelet, kapittel 5, besvarer del én av problemstillingen ved å gi en innføring i aktørens oppfatninger og refleksjoner av radikaliseringsprosess og fenomen. Kapittelet undersøker aktørens *teoretiske perspektiver* på hvordan et bekymringstilfelle kan oppstå, og besvarer derfor også oppgavens første forskningsspørsmål. Individ- og aktørperspektivene om sårbarhet og behov (delkapittel 3.2) har særlig tyngde her.

Det andre analysekapittelet, kapittel **6**, besvarer del to av problemstillingen ved å drøfte hvordan aktørenes forståelse av fenomenet og prosessen utspiller seg *praktisk anvendt*, og som konsekvens i deres arbeid. Studiens to resterende forskningsspørsmål blir undersøkt i samme kapittel da de (som undersøkelsen vil vise) har en sammenheng med hverandre. System- og strukturperspektivene om henvisningsmekanismer (delkapittel 3.1) har særlig tyngde her.

Til slutt, i kapittel **7**, formulerer jeg en avslutning. Her konkluderer jeg med hva oppgaven som helhet har klart å vise og jeg viser til oppgavens hovedfunn.

2 Kontekstuell ramme

Dette kapitlet velger jeg å kalle for en kontekstuell ramme, fordi det rammer inn arbeidet med Voldelig Ekstremisme og Radikalisering som Leder til Terrorisme (VERLT) i Kristiansand. Kapitlet blir ytterligere delt inn i to delkapitler.

I første delkapittel, presenteres nyere og relevant forskning på radikalisering sett i forhold til denne oppgavens tema. Forskning på radikalisering er spesielt viktig i det konkrete arbeidet mot VERLT, og det er denne forskningen som danner grobunn for forebygging. Jeg kommer til å presentere noen fremtredende teorier på radikalisering som prosess. Videre viser jeg til hva forskningen sier om det høyreekstreme utviklingsbildet i Norge, f r jeg til slutt viser til den norske regjering sine beskrivelser av mulige bekymringstegn for radikalisering.

I andre delkapittel, vil jeg beskrive hvordan Kristiansand kommune organisatorisk og praktisk arbeider mot VERLT. Her vil jeg blant annet vise til veiledere, stillinger og verktøy som brukes nettopp i dette arbeidet.

2.1 Forskning på radikalisering

Den 11. september 2001 markerte en ny vending i forhold til forskningen på terrorisme, hva gjelder både interesse og statlig støtte (Horgan & Kazak, 2017; Schmid, 2016). Det oppsto en nødvendighet for radikalisering som et høyaktuelt begrep i forskningen. Bombingen i Madrid 11. mars 2004 og i London 7. juli 2005 bidro til at radikaliseringsbegrepet ble et nytt «buzz word» i massemedia og i fagmiljøet (Maskali nait , 2015; Schmid, 2013, 2016; Sedgwick, 2010; Stålsett, 2017). Fokuset på radikalisering kan derfor forstås som en konsekvens av (kontra-)terrorisemeforskning (Schmid, 2016).

Alex P. Schmid beskriver i artikkelen *Research on Radicalisation: Topics and Themes. Perspectives on Terrorism* (2016) sin oppfatning av radikaliseringsforskningen. Han forklarer hvordan både USA og europeiske stater var motvillige til å utforske røttene til terrorisme etter 11. september 2001, samt de påfølgende angrepene i Irak. Etter slike katastrofale hendelser, ble det etisk vanskelig å snakke om terrorismens opphav, da noen mente at den diskusjonen var en måte å legitimere og «unnskyldte» terroristers handlinger. Gjennom radikaliseringsbegrepet og kunnskapen som resultat av forskningen, ble en slik diskusjon igjen mulig (Schmid, 2013).

Schmid (2016) forklarer at innvandringsfiendtlige miljøer etter hvert introduserte tanken om «homegrown terrorism», og at fenomenet bekymret politikere. Ved å flytte fokuset og diskusjonen vekk fra vestlig innblanding i «den muslimske verden», til *islamistisk innblanding blant muslimsk ungdom i den vestlige verden*, hevder Schmid at det videre ble etisk «tryggere» for politikere å utforske årsaksforklaringene bak «homegrown terrorism». Det ble dermed også lettere å diskutere og utforske terrorismens røtter.

Videre bør det pekes på at fordelingen mellom kvalitativ og kvantitativ forskning er skjev. Det største omfanget av forskningen er kvalitativ forskning som genererer hypoteser, og Schmid (2013) savner en høyere grad av kvantitativ forskning for å teste de mange eksisterende hypotesene på en systematisk måte. Forfatteren peker på et viktig skille i forskningen på radikaliseringsprosessen: skillet mellom forskning som baserer seg på et *sårbart individ*, og forskning som baserer seg på et *muliggjørende miljø*. Forfatteren viser til forskningsresultater som forstår radikaliseringsprosessen som «sosialiseringen til ekstremisme, som manifesterer seg i terrorhandlinger». Videre sier han at «radikaliseringsprosessen skjer i krysningen mellom et muliggjørende miljø og en personlig bane» (s. 26-27). Han hevder at fokuset i forskningen stort sett har ligget på det sårbare individet. Det muliggjørende miljøet har ikke fått samme oppmerksomhet. I følge Schmid er altså forholdet i forskningen skjevfordelt. Min tolkning av de to forholdene, er at fokuset på det sårbare individet kan beskrives som et fokus på *hvem som radikaliseres*, og at fokus på det muliggjørende miljøet kan beskrives som et fokus på *hva som radikaliserer*.

Forskning som baserer seg på det sårbare individet og *hvem som radikaliseres*, har ofte til hensikt å skape en *profil* av en potensiell terrorist for å forsøke å forhindre og oppdage et eventuelt angrep (Maskaliūnaitė, 2015; Schmid, 2013). En profilering kan innebære å finne trekk eller egenskaper hos terrorister som betraktes som en felles konsensus. Profileringen av potensielle terrorister, er ifølge Asta Maskaliūnaitė (2015), basert på rasefysiske, psykopatologiske og sosioøkonomiske premisser. Hun peker spesielt på den rasefysiske (etniske) profileringen som problematisk da den kan oppleves som diskriminerende, stigmatiserende, marginaliserende og/eller kriminaliserende for dem som passer profilen.

I tillegg ser man forskning som er direkte motstridende til slike fellestrekk i en profilering. I sin kvantitative studie peker for eksempel Rink & Sharma (2016), på radikaliseringsårsaker blant kristne og muslimer i et spenningsfylt område i Nairobi. Deres funn er at religion, fattigdom, kjønn, alder eller sivilstatus ikke har en sammenheng med grad av radikaliseringsprosessen.

Dette motstrider hensikten med profilering direkte, og profileringen av det sårbare individet er altså problematisk av flere årsaker.

Videre peker Schmid (2013) på at selv etter over ti år med radikaliseringsforskning, er det enda ikke en universal definisjon eller felles enighet for begrepet. Dette faktum er i seg selv en barriere for radikaliseringsforskningen. I bunn og grunn, sier han, er det *avvergelsen av terrorisme* som er målet, og derfor (kontra-)terrorisme som er det overordnede temaet for forskningen. Her har radikaliseringsforskningen og -begrepet blitt spesielt aktualisert og har tatt en sentral plass i forskningen på terrorisme, noe flere forskere viser misnøye med. Schmid (2013, s. 19) siterer blant annet John Horgan, som er forsker på atferd hos terrorister. Horgan er klar i sine ytringer: «vi skulle ikke ha gitt radikaliseringsbegrepet hovedscenen [...] vi sitter fast med radikalisering». Schmid er blant dem som har vist misnøye til konseptet rundt radikalisering, og konstaterer tre hovedgrunner til dette:

1) *Assosiasjonen av radikalisering med radikalisme* (min oversettelse).

Schmid viser til problematikken rundt at radikalisering kan assosieres med andre begreper som «radikal» eller «radikalisme» (jf. delkapittel 1.2).

2) *Den ensidige bruken av begrepet som kun tar for seg ikke-statlige aktører* (min oversettelse).

Her sikter han til at begrepet først og fremst blir brukt om «de andre», og ikke om «oss». McCauley & Moskalenko beskriver i sin bok *Friction: How Radicalization Happens to Them and Us* (2014) at det i kjølvannet i en konflikt vil oppstå radikalisering hos begge parter; i en friksjon mellom aksjon og reaksjon. For mange vil kanskje begrepet radikalisering assosieres med én konkret «side», og da gjerne hos «de andre», fremfor en mangfoldig og kompleks prosess som har mange mulige innfallsvinkler og resultater. For å illustrere et eksempel; kan en person først og fremst (og kanskje utelukkende) assosiere begrepet «radikalisering» med utenlandske ekstreme islamister, og ikke norsk-etniske høyreekstreme.

- 3) *Det nesten eksklusive fokuset på mikronivået til det sårbare individet (min oversettelse).*

Schmid peker igjen på (det han hevder er «det nesten eksklusive») fokuset på det sårbare individet, og denne gangen også på mikronivået. I denne sammenheng vil det angå psykologiske trekk hos individet, hvor hensikten med forskningen er å utarbeide en profil. Han ønsker et bredere fokus på mesonivå og makronivå. Mesoniv  vil i dette henseende være forståelsen av *hva som radikaliserer*, av et muliggjørende miljø og av sosiale relasjoner. Makronivå vil si strukturelle størrelser som eksempelvis utbredt fattigdom og arbeidsløshet i en nasjon.

Til slutt, oppsummerer Schmid noen ytterligere problemstillinger til begrepet:

«Det er flere problemer med begrepet radikalisering. I noen tilfeller radikaliseres individet etter å ha tilsluttet seg en terroristgruppe i stedet for omvendt. I andre tilfeller (f.eks. tilfeller med ‘defensive vigilantism’: personer som i forsvar tar loven i egne hender – [min tolkning]) ble de som brukte terrorisme aldri radikalisert. I de fleste tilfeller tar de som har radikale (i motsetning til ekstremistiske) synspunkter aldri del i terrorisme. Spørsmålet ‘hvorfor noen radikaliseres, mens andre ikke?’ har fortsatt behov for tilfredsstillende svar» (min oversettelse).

Til tross for Schmidts resonnementer, er likevel *radikalisering* begrepet som brukes i dagligtalen, i forskning, i forebygging, blant politikere og i media. Derfor er det et begrep jeg velger å forholde meg til i arbeidet med denne masteroppgaven. Schmidts argumenter ser jeg dog på som viktige å ha tenkt gjennom. Jeg har tatt hensyn til Schmidts argumenter både ved valg av teori, ved metodisk fremgangsmåte og ved at han understreker viktigheten av hvordan studien må være tydelig i defineringen av hvordan begrepet defineres og anvendes (jf. delkapittel 1.2 og VERLT).

2.1.1 Radikalisering som prosess

Forskning bidrar til forståelsen av radikalisering som en prosess. Hva vi vet, eller tror vi vet, om mulige årsaksforklaringer bak en radikaliseringsprosess, er med på å forme landskapet for hvordan det jobbes med forebyggende. Dette forholder de aktuelle aktørene seg til. I oppgaven er det derfor hensiktsmessig å gjøre rede for noen av teoriene jeg anser som mest

fremtredende i forskningslitteraturen. Teoriene peker på årsaksforklaringer som kan være med å forklare hvordan en tilsynelatende «vanlig» person kan endres i en prosess som leder an til VERLT.

En utbredt teori i radikaliseringsforskningen, er teorien om *marginalisering* (min oversettelse på «grievance», i mangel på en bedre oversettelse). Jeg tolker «grievances» som, på en eller annen måte, å ha en opplevelse av undertrykkelse og marginalisering. Det kan være en oppfattet urettferdighet av strukturelle mekanismer som resulterer i at enkeltindividet bærer nag, føler seg marginalisert og av den grunn ønsker en (livs)endring. Asta Maskaliūnaitė (2015) viser til Tore Bjørge (2013) som nevner eksempler på marginalisering som «borgerkrig eller dyptliggende konflikter, invasjon eller okkupasjon av utenlandske styrker, økonomisk underutvikling, dårlig landsstyring og korrupsjon som polariserer staten, rask modernisering eller teknologisk utvikling som fremveksten av internett og sosiale medier» (min oversettelse). Teorien beskriver derfor marginalisering på makronivå.

En stor kritikk av teorien ligger i teoriens *spesifiseringsproblem*, ved at det er mange mennesker som opplever den samme strukturelle marginaliseringen, hvor det kun er et fåtall som radikaliseres. Teorien om marginalisering kan derfor ikke ene og alene forklare hvorfor en radikaliseringsprosess finner sted (Maskaliūnaitė, 2015). Jeg ser teorien om marginalisering best som et strukturelt utgangspunkt som har skapt et behov og et ønske om endring hos enkeltindividet. Spesifiseringsproblemet viser dog at inngangen til en radikaliseringsprosess krever videre forklaring. De teoriene jeg nå videre presenterer, kan bidra til sterkere forklaringskraft rundt spesifiseringsproblemet.

I forrige delkapittel gjorde jeg rede for Schmids (2016) resonnementer rundt den generelle forskningen på radikalisering. Når jeg her presenterer teorier på radikalisering som prosess, er Schmids argumenter tatt til betraktning. Jeg har valgt ut de teoriene som jeg i) opplever som mest solide og fremtredende i forskningslitteraturen, som ii) samtidig fungerer godt for undersøkelsen av oppgavens problemstilling (i samspill med teorien som presenteres i kapittel 3), og iii) som jeg allikevel mener at holder vann møtt med Schmids kritikk.

Teorien om et rasjonelt valg

Først og fremst kan radikaliserings ses på som et rasjonelt valg. Hva som oppleves som rasjonelt i en persons liv er en relativ størrelse. Mennesker vil ha ulike behov, og hva som blir en rasjonell tankegang for den enkelte vil være individuelt anliggende; basert på en kalkulasjon av goder og onder (Maskaliūnaitė, 2015).

Radikaliseringsforsker Daniela Pisoiu, viser i sin artikkel *Islamist Radicalisation in Europe: An Occupational Change Process* (2012), en sammenligning av islamistisk radikaliserings i Europa med et yrkes- eller et karriereskifte. Forfatteren påstår at personene i radikaliseringsprosessen tar et slags «karrierevalg» innen terrorisme ved å måle fordelene og ulempene, og at valget gir belønning og goder i form av støtte og bekreftelse i et sosialt miljø. Det gir enkeltindividet en følelsesmessig tilfredshet. Blant de viktigste godene og årsakene for tilslutning peker hun på anseelse, sosial prestisje, heltomot og elitisme.

Rasjonelt valg-teoretikere antar at individer er rasjonelle og tar valg basert på en kalkulasjon mellom goder og onder, og forskerne er derfor interessert i atferdsmessige faktorer fremfor for eksempel psykiske trekk (Maskaliūnaitė, 2015). Asta Maskaliūnaitė (2015) peker på at teorien om et rasjonelt valg hjelper oss å forstå hvorfor noen kan innledes i en radikaliseringsprosess, men at teorien alene også kommer til kort for spesifiseringsproblemet. Hun setter spørsmålsteget ved hvor rasjonelt valget egentlig er, når det er så mange som er utsatt for samme marginalisering, men kun et fåtall velger en «karriere» i terrorisme (s.22):

«Hvis en gruppe venner bestemmer seg for å bli, la oss si jihadister, og to av fem er veldig engasjerte mens de andre tviler ... enda bestemmer de seg for å følge vennene sine. På hvilket nivå kan vi her snakke om et rasjonelt valg? Er det rasjonelt for dem som gruppe, eller er det rasjonelt for alle individene involvert?» (min oversettelse).

Maskaliūnaitė viser oss et mulig svar ved å peke på at det kan være rasjonelt for alle de involverte – på hver sin måte. Dette forklarer hun ved at rasjonalitet er relativt og at individene som er involverte har ulike *verdier*. For de som ønsker å ta del, kan det være politisk eller ideologisk motivert, og for de som følger dem, kan avgjørelsen være av et solidarisk motiv. Rasjonelt valg-tilnærmingen har av den grunn nær tilknytning til nettverksteori og teorien om eksponering.

Teorien om eksponering

Eksponering til sosiale nettverk er blant faktorene som bidrar mest til radikaliseringsprosessen (Maskaliūnaitė, 2015; McCauley & Moskalenko, 2008, 2014; Rink & Sharma, 2016; Schmid, 2013). Belinda Ekornås (2018, s. 120) viser til Marc Sageman (2004), som hevder at avgjørelsen om å delta i en terrorgruppe først og fremst er basert på vennskap og allerede etablerte sosiale nettverk. Dette kaller han sosial nettverksteori. Radikaliseringsprosessen kan allikevel skje uten at personen allerede har et etablert vennskap innenfor miljøet (Rink & Sharma, 2016). Derfor bruker jeg den utvidede teorien som også inkluderer eksponeringer utenfor vennskap.

Rink og Sharma (2016) peker på at det å bli eksponert for tanker og grupperinger er blant de aller største sammenhengene og årsaksforklaringene til en radikaliseringsprosessen. Asta Maskaliūnaitė (2015, s. 18) nevner eksterne faktorer som karismatiske ledere, intellektuelle figurer og internett. Daniela Pisoiu (2012) mener det derfor til dels er tilfeldig hvem eller hva individer kan bli eksponert for. *Tilfeldighetene* spiller en rolle for inngangen i en radikaliseringsprosessen ved tilfeldige møter, tilfeldige funn og tilfeldige eksponeringer.

Maskaliūnaitė (2015, s. 23) konkluderer med at siden radikaliseringsprosessen ofte skjer gjennom eksponering til sosiale nettverk, er observering/observasjon av formeringen og dynamikken til slike miljøer en god måte å forsøke å identifisere potensielle lovbrøttere (fremfor andre metoder som for eksempel profilering og et fokus på det sårbare individet).

Eksponerings- og nettverksteorien kan hjelpe til å forklare spesifiseringsproblemet, ved å hevde at det fåtallet som ble radikaliserert var blitt (tilfeldig) eksponert for miljøer som trakk dem i den retningen. Allikevel kan en stille spørsmål om hvorfor personer tiltrekkes miljøet de eksponeres for? Et mulig svar på dette er menneskets behov for gruppetilhørighet.

Teorien om gruppetilhørighet

I teorien om gruppetilhørighet, er forhold som identitet, mening, tilhørighet og verdi viktige. Rink & Sharma (2016) viser for eksempel til hvordan fattigdom ikke har en sterk sammenheng med radikaliseringsprosessen, men at arbeidsløshet har det. Ved første øyekast, kan disse virke like, men ifølge Rink & Sharma, handler det mindre om økonomiske kriser, og mer om kriser som påvirker identitet og tilhørighet. Arbeid kan kobles opp mot personens identitet og tilhørighet til sin arbeidsplass eller yrke i tillegg til den sosiale faktoren, og tapet av arbeid

kan derfor bety tap av identitet og tilhørighet, og resultere i gjenskapelsen av et uopnådd fundamentalt behov hos personen – som sosiale behov og anerkjennelse.

Det er viktig for mange å ha noe(n) å identifisere seg med, og flere finner tilhørighet, mening og verdi etter å ha blitt eksponert for og introdusert til et ekstremt miljø (Maskaliūnaitė, 2015; McCauley & Moskalenko, 2008). Man kan identifisere seg i gruppen av religiøse, politiske eller ideologiske årsaker, men i tillegg har sosiale og solidariske årsaker stor vekt. Teorien om gruppetilhørighet beskriver altså inngangen til radikaliserings tett tilknyttet teorien om et rasjonelt valg og teorien om eksponering.

I tillegg til å forklare behovsårsakene bak hvorfor en person kan velge å ta del i et ekstremt miljø, er kanskje teorien om gruppetilhørighet særlig viktig for å forklare hvorfor personer *blir værende* i en ekstrem gruppe. Dette forklares med den lojaliteteten og hengivelsen som utvikles i gruppen. Gruppefølelsen og -dynamikken er selve drivkraften til enkeltindividene fremfor enhver tro på handlingene eller ideologien i seg selv, og er derfor en barriere fra å forlate gruppen (Maskaliūnaitė, 2015, s. 22).

Psykolog Paul Bloom hevder i boken *Against Empathy: The Case for Rational Compassion* (2017) at empati fordeles ulikt avhengig av gruppeidentitet. Bloom viser blant annet til et sosialt eksperiment hvor fotballsupportere ble gitt et smertefullt støt i hånden. De skulle deretter observere at andre supportere, fra både eget lag og motstanderlaget, fikk det samme støtet. Under observeringen ble deres hjerneaktivitet målt. Resultatet viste at aktiviteten i den delen av hjernen som assosieres med empati og medlidenhet ga langt mindre utslag under observeringen av motstanderlaget sine supportere, i sammenligning med observeringen av supporterne fra deres eget lag. Dette var tilfellet selv om personene visste at alle deltakerne ville kjenne på den samme smerten – og at dette strengt tatt ikke hadde noe med fotball å gjøre.

Man utvikler et klart samhold og en særlig hengivenhet til *sin* gruppe. I ekstremismens sammenheng, kan *Simmels regel*, fra den tyske sosiologen Georg Simmel, være med å forklare sosial gruppedynamikk. Regelen (eller teorien) går ut på at en gruppes indre samhold øker med ytre press (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 74). Kjærlighet og samhold i gruppen vil øke i sammenheng med felles mål og trusler (Maskaliūnaitė, 2015; Schmid, 2013) Dette prinsippet, sammen med hvordan vi tidligere så at nasjonalisme og gruppeidentitet skapes i kontrast til andre (jf. delkapittel 1.2.1), samt McCauley og Moskalenkos (2014) forklaring på at radikaliserings oppstår i friksjon (jf. delkapittel 2.1), kan være med å forklare samholdet til ekstreme grupperinger og hvordan deres gruppeidentitet dannes, formes og forsterkes.

2.1.2 Utviklingsbildet i Norge

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) sin nasjonale trusselvurdering (2020) viser at det først og fremst er en økt utbredelse i det høyreekstreme miljøet i Norge. Angrepet på Christchurch i New Zealand mars 2019 trekkes blant annet frem som mulig inspirerende for høyreekstreme, selv om PST også konstaterer at sannsynligheten av at en terrorhandling vil utføres av ekstreme islamister (som av høyreekstreme) er den samme. Etter 22. juli 2011, satt regjeringen i gang store satsinger på undersøkelsen av det høyreekstreme miljøet i Norge.

Som analysen senere vil vise, skiller ikke Kristiansand kommune mellom religiøs og politisk radikaliserings i det praktiske arbeidet. Derfor har jeg valgt å inkludere begge former for radikaliserings i oppgaven fremfor å avgrense. Allikevel velger jeg i dette delkapittelet å gjøre rede for utviklingsbildet for høyreekstremisme i Norge. Jeg begrunner denne avgjørelsen i at høyreekstremisme fremfor ekstrem islamisme er i) formen for ekstremisme som har størst nasjonal økning og ii) har størst statlig satsing. Jeg vil introdusere rapporten *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (2018), som kom som en direkte konsekvens av regjeringens satsing.

I rapporten belyses et poeng som aktørene som arbeider inn mot radikaliserings må forholde seg til. Tore Bjørge understreker at det viser seg at de som radikaliseres i dag er eldre enn før. «Problemet består ikke lenger først og fremst i rasistiske ungdomsgjenger og nazistiske skinheads, men er i større grad knyttet til voksne personer» (s. 11). Der hvor det tidligere var ungdomsgrupperinger, er de som radikaliseres nå eldre. Dette har skapt ny problematikk for det praktiske arbeidet. «De forebyggingsmetodene som viste seg effektive overfor de rasistiske ungdomsmiljøene på 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet, har mindre relevans overfor en del av dagens høyreekstremister».

De tradisjonelle virkemidlene som kommunen og politiet har hatt i det forebyggende arbeidet i forhold til ungdom, virker ikke like godt i forhold til de voksne. Det er et viktig juridisk skille mellom de under og de over 18 år for hvilke tiltak som kan settes i gang av kommunen. Dette diskuteres videre i analysen. I tillegg har arenaene for ekstremistisk aktivisme flyttet seg i stor grad fra fysiske møter til digitale plattformer, som beskrevet i artikkelens kapittel «fra gata til data». Dette har skapt geografiske konsekvenser for de som arbeider med tematikken. Dette ble ikke et tema som fikk særlig vekt i løpet av mine intervjuer. Jeg har derfor valgt å

avgrense oppgaven fra å omhandle spesifikt internett selv om mye av det som diskuteres i analysen (som eksponeringer) kan innebære det.

2.1.3 Mulige bekymringstegn

I oppgavens analyse undersøker jeg hvordan aktørene vektlegger en vurdering av et bekymringstilfelle. Analysen vil senere vise at vurderingen skjer i et forhold mellom en subjektiv magefølelse og en objektiv «sjekkliste». Av den grunn, ser jeg det som hensiktsmessig å inkludere en slik sjekkliste. Dette er en oversikt over mulige bekymringstegn, listet opp og hentet fra Regjeringens (2020b) hjemmesider. I Kristiansand kommunes veileder for *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: Fra bekymring til handling* (2015a), er den samme oversikten inkludert.

Tabell 1: Mulige bekymringstegn

Uttalelser/ Ytringer	<ul style="list-style-type: none"> • Intoleranse for andres synspunkter • Fiendebilder – vi og dem • Konspirasjonsteorier • Hatretorikk • Sympati for absolutte løsninger, som avskaffelse av demokrati • Legitimerer vold • Trusler om vold for å nå politiske mål
Interesser/ utseende/ symbolbruk	<ul style="list-style-type: none"> • Appellerer til og søker etter ekstremistisk materiale på nett • Endrer utseende, klesdrakt m.m. • Benytter symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner • Slutter på skolen eller med fritidsaktiviteter m.m.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Opptatt av ekstremisme på internett og i sosiale medier • Deltar på demonstrasjoner eller i sammenstøt med andre grupper • Bruker trusler og vold som følge av ekstremisme • Hatkriminalitet • Reisevirksomhet som kan føre til økt radikaliserings og kontakt med ekstremister
Venner og sosiale nettverk	<ul style="list-style-type: none"> • Endrer nettverk og omgangskrets • Omgås personer og grupper som er kjent for voldelig ekstremisme • Omgås grupper der det utøves trusler, vold eller annen kriminell virksomhet • Medlem i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

2.2 Kommunalt arbeid i Kristiansand

Det kommunale byråkratiske arbeidet handler blant annet om tilrettelegging for borgerne, med hensikt å minimere kriminalitet og generell samfunnsproblematikk (Du Gay, 2005). Dette arbeides med i et viktig samarbeid mellom (spesialiserte) institusjoner og profesjonelle. For å vise til arbeidet som gjøres, har jeg i dette kapitlet inkludert offentlige veiledere laget av kommunen. Videre lister jeg noen stillinger og organisasjoner som er viktige for forebyggingen i kommunen. Til slutt viser jeg til hvordan vi kan kategorisere ulike former for forebygging og peker spesielt på *dialogen* som et viktig verktøy.

2.2.1 Kristiansand kommunes veiledere

For å effektivisere det forebyggende arbeidet i Kristiansand kommune, har kommunen sett det hensiktsmessig å lage veiledere som institusjoner og ulike aktører kan referere til. Først og fremst har Kristiansand kommune utrettet en felles veileder: *Kriminalitetsforebyggende plan 2016-2020: Sammen om en tryggere hverdag* (2015b). Denne er skrevet med utgangspunkt i en visjon om «en tryggere hverdag», og er et forsøk på å forene de ulike innsatsområdene i kommunen under én og samme plan. I forordet står det: «en helhetlig forebyggingsstrategi rettet mot kriminalitet krever samarbeid mellom alle gode krefter, både offentlige etater, frivillig sektor og lokalt næringsliv. Skal man lykkes, kreves det samarbeid på tvers av etater og profesjoner». Kommunen ønsker at alle de ulike sektorene skal forholde seg til samme veileder, noe som gjør henvisningsmekanismer enklere og mer effektivt.

Den kriminalitetsforebyggende planen har 7 innsatsområder: Barne- og ungdomskriminalitet, vold i nære relasjoner, vold i det offentlige rom, radikaliserings og voldelig ekstremisme, arbeidslivskriminalitet, hverdagskriminalitet, prostitusjon og menneskehandel.

I tillegg til den overordnede planen, er det utarbeidet en veileder spesielt for radikaliseringsarbeidet. *Veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: fra bekymring til handling* (2015a) er skrevet for å forbedre og øke etaters kunnskap om temaet, som også er et av de syv innsatsområdene nevnt i forrige avsnitt. I innledningen forklares det at «det kan være ulike grunner til at personer radikaliseres og er villige til å ty til vold for sine synspunkter» og at «det er nødvendig med tidlig innsats fra en rekke aktører».

Veilederen understreker at det er viktig å bygge arbeidet med å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme på de samme grunnprinsippene som generell forebygging av kriminalitet. Dette diskuteres i analysen.

Veilederne var i første omgang en plan frem til 2020. Jeg skulle i utgangspunktet levere masteroppgaven i 2020, men valgte å utsette innleveringen med et år, en avgjørelse jeg kommer tilbake til i metodekapittelet. I mai 2021, har ikke kommunen utviklet en ny veileder på fagfeltet, så i oppgaven forholder jeg meg til denne. Jeg brukte også denne veilederen i utformingen av intervju spørsmål og for å finne mulige informanter.

2.2.2 Stillinger og samarbeid

I Kristiansand kommune er det egne stillinger, roller og tverrfaglig samarbeid som arbeider forebyggende mot VERLT. Jeg vil vise til hvordan stillingene kan settes i en slags struktur, samt gjøre rede for noen av dem.

Førstelinjetjenesten:

Førstelinjetjenesten er et strukturelt begrep. Der inngår profesjonelle tjenester som stort sett har kortest avstand til befolkningen. Eksempler her kan være kommunalt ansatte, NAV, kriminalomsorgen, sosialarbeidere, ungdomsarbeidere, skole, helsevesenet og det åpne politi.

Andrelinjetjenesten:

I *andrelinjetjenesten* inngår spesialiserte enheter, og vil i denne sammenhengen være psykiatriske institusjoner som distriktpsikiatrisk senter (DPS) og «lukket» politi - politiets sikkerhetstjeneste (PST).

Frivilligheten:

I tillegg til første- og andrelinjetjenesten har vi også representanter fra *frivilligheten*. Eksempler her vil være frivillig deltakende roller som fotballtrenere, danselærere, aktivitetsledere, Røde kors med flere.

Kategoriene førstelinjetjenesten, andrelinjetjenesten og frivilligheten utgjør til sammen grunnpilarene for forebyggingen av radikaliserings i kommunen. Skillet mellom første- og andrelinjetjenesten går på hvor instansen er i forhold til henvisningsmekanismer for oppfølging, og det er ikke helt klare grenser her.

Esterstiftelsen:

Esterstiftelsen er en frivillig organisasjon som bidrar med konkrete tiltak for å hjelpe mennesker som trenger det. De har tilbud og tjenester innen barnevern, psykisk helse, foreldreveiledning og bo-trening. I tillegg har de et tilbud til personer i ekstreme, voldelige og kriminelle miljøer. De vektlegger samarbeid og relasjonsbygging som grunnleggende for å lykkes i arbeidet, og anser sin virksomhet som et supplement til offentlige aktører.

(Kilde: informant i Esterstiftelsen og www.ester.no).

Kirkens Ungdomsprosjekt:

Kirkens Ungdomsprosjekt (KUP) holder til i Kristiansand og er et 30 år gammelt prosjekt som jobber forebyggende blant ungdom i Kristiansand. (Sårbar) ungdom blir henvist KUP som deler dem i *aktivitetsgrupper*. Gruppene består som regel av en blanding av gutter og jenter, sammen med én ansatt og fire frivillige. Gruppene følges opp én kveld i uka, samt på turer og ferier, over fire år. Hver ungdom som kommer inn i KUP får over 1000 timer med voksenkontakt. Vanligvis deltar ungdommen fra rundt 14-årsalderen frem til fylte 18 år.

(Kilde: miljøterapeuten: informant i KUP).

SLT-ordningen:

SLT er en Samordningsmodell for Lokalt forebyggende Tiltak mot rus og kriminalitet. Over halvparten av Norges kommuner har innstilt en SLT-koordinator. Stillingen har til hensikt å koordinere og hjelpe kommunen med å bruke midlene som allerede finnes i kommunen mer effektivt. «SLT sikrer at de ressursene som allerede finnes hos kommunen og politiet blir mer samkjørt og målrettet. Målet er å få mer effekt ut av allerede igangsatte tiltak ved at forskjellige instanser støtter og utfyller hverandres arbeid» (Kristiansand Kommune, 2015b).

Plattform:

Plattform er et tverrinstitusjonelt samarbeid i Agder med formål å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme i samfunnet. Prosjektet tar for seg venstre- og høyreekstremisme, ekstrem islamisme og hatkriminalitet. Samarbeidet består av fagmiljø innen politi, Agder-kommuner og forskning. Prosjektet er lokalisert på Arkivet freds- og menneskerettighetssenter i Kristiansand; det tidligere Gestapo-hovedkvarteret på Sørlandet (Agder Politidistrikt, 2019; Hagen, 2020). Plattformens nettside lister fire pilarer prosjektet bygger på:

1. **Dokumentasjon:** Målet er at relevant dokumentasjon på tiltak, erfaringer og informasjon samles i en felles kunnskapsbase ved Plattform.
2. **Forskning:** Forskningen skal styrke de forebyggende tiltakene gjennom følgeforskning og rådgivning knytte til ulike forebyggende aktivitet.
3. **Formidling:** På grunnlag av den unike koplingen mellom førstelinjetjenesten, forskning og dokumentasjon, skal det formidles nytenkende kunnskap gjennom konferanser, foredrag, kurs, undervisning, rapporter, læringsressurser, veiledningsmateriell og rådgivning til ulike aktører i begge Agder-fylkene.
4. **Forebygging:** De tre pilarene dokumentasjon, forskning og formidling skal støtte opp Plattformens formål om å forebygge fremveksten av antidemokratiske krefter og voldelig ekstremisme.
(Hagen, 2020)

Politirådet:

Gjennom politirådet skal kommune- og politiledelse ta et felles ansvar for kriminalitetsforebyggende tiltak og trygghet i lokalsamfunnet. Samarbeidsmodellen skal bidra til å styrke utvekslingen av kunnskap og erfaring mellom politi og kommuner (Kristiansand Kommune, 2015b).

Politidistriktenes radikaliseringskontakt:

Det skal være en radikaliseringskontakt i hvert av politidistriktene. Dette er en offentlig stilling som fungerer som et kontaktpunkt ved bekymring om radikalisering og voldelig ekstremisme, og skal gi råd og videreformidle «saker» til rette instanser.

«Radikaliseringskontaktene skal ha kunnskap om effektive tiltak og tilgjengelige ressurser, drive bevisstgjøringsarbeid samt være kontaktpersoner opp mot PST og overfor de lokale samarbeidsaktørene. Radikaliseringskontaktene skal ha en rådgivende funksjon opp mot politirådene, SLT og andre lokale samordningsstrukturer. PST skal ha tett dialog og oppfølging av de lokale radikaliseringskontaktene og gi dem relevant opplæring i fenomenkunnskap».

(Justis- og beredskapsdepartementet, 2020)

Det er flere stillinger i politiet som arbeider taktisk inn mot radikalisering. For blant annet anonymitetens skyld, har ikke politiet en offentlig publisert beskrivelse av disse stillingene. Radikaliseringskontakten er dog en særegen stilling som offentligheten kan henvende seg til.

2.2.3 Kategorier og analyseverktøy

Erik Lindbæk Kruse (2018) viser til en kategorisering av forebyggende arbeid som de mange ulike modellene kan plasseres i. Arbeidet kan deles inn i fire hovedkategorier.

Den første forebyggende kategorien kaller han for *byggende arbeid*, hvor målet er at alle skal ha det bra, og ikke føle på utenforskap. Byggende arbeid fremmer miljøfokusert velvære i befolkningen for å oppfylle menneskelige behov, hvor inngang kan være gode barnehager, skoler, fritidsklubber, nærmiljø, kulturliv og så videre. Han poengterer at arbeidet ikke gjelder eksplisitt radikalisering og ekstremisme. Tanken er at jo flere som har det bra, desto færre individer vil ende som sårbare, ergo i risikozonen.

Den andre kaller han for *universell forebygging*, som er tiltak som vi retter mot hele befolkningsgrupper for kunnskap og bevissthet, og det forsøkes oppnådd med undervisning og ferdighetsbygging. Eksempler er konflikthåndtering, dialogkompetanse, demokratiske kompetanser og kritisk tenkning. Målgruppene er ikke enkeltpersoner eller grupper man tenker er i risikozonen, men målgruppene er på et høyere nivå – som skoleklasser eller hele skoler.

Den tredje kaller han *selektiv forebygging*, og er tiltak som retter seg mot definerte risikogrupper med mål om å bedre livssituasjonen deres. Her er man avhengig av systemer som fanger opp mennesker som trenger ekstra bistand; som NAV, barnevern og ulike helsetjenester. Han understreker at det er vanskelig å se for seg godt faglig selektivt forebyggende arbeid mot ekstremisme, da risikofaktorene er for uklare og «risikogruppene» for store. Det er komplisert og problematisk å skulle forutsi hvem som er i risikogrupper. Som nevnt tidligere i delkapittel 2.1, er *profileringen* av individer eller grupper (som mer eller mindre sannsynlige for å radikaliseres) problematisk da det kan bidra til stigmatisering, diskriminering eller kriminalisering av grupper som passer profilen som potensielle ekstremister. Selektiv forebygging er derfor til dels omstridt, og en mulig fallgruve.

Til slutt viser han til *indikativ forebygging*, som er arbeid rettet direkte mot personer der radikaliseringsprosessen allerede er en etablert bekymring. Dette arbeidet vil kunne romme alt fra mentortiltak til arbeid for å bistå enkeltpersoner ut av ekstreme miljøer. Dersom personen selv ikke tar kontakt, blir den samme problematikken aktuell når det gjelder stemping, stigmatisering og å gjøre noen til offer. Det er ikke sikkert at det er alle som ønsker hjelp, og man kan i verste fall skyve dem «lenger utfor stupet». Denne problemstillingen vil bli diskutert videre i analysedelen av oppgaven.

2.2.4 Dialog som verktøy i det forebyggende arbeidet

Jeg vil her tildele *dialogen* et selvstendig delkapittel, da jeg vurderer det som et særdeles viktig verktøy i det forebyggende arbeidet. Dialogen kan i sin betydning sies å være en direkte motsetning til radikaliseringsprosessen.

Som tidligere nevnt, beskriver regjeringen (2020a) på sin nettside blant annet radikaliseringsprosessen som utviklingen av «et ensidig verdensbilde uten rom for alternative perspektiver». Til forskjell er dialogen en samtale mellom flere parter hvor alle er likeverdige uten skjulte hensikter (Grung, 2005; Owe, 2018, s. 176; Svare, 2006). Gjennom dialog ønsker man ikke å forandre eller påvirke andre, men å ta del i den gjensidige forandringen som skjer mellom partene i dialogen. Partenes meninger, synspunkter, følelser og erfaringer er i fokus. Målet er ikke å bli enige, men å lære å kjenne og forstå. Viktig for dialogen er å ha et åpent sinn og være mottakelig for forandring ved å lytte og forsøke å forstå hverandre (Owe, 2018). *Per definisjon* er derfor dialogen en direkte motsetning til radikaliseringsprosessen. Julie Ræstad Owe (2018, s. 177), nestleder i Minotenk, gjør et poeng av at «uten rom for alternative perspektiver»

nettopp er det motsatte av dialogens forutsetning - som innebærer en vilje til å teste sine egne synspunkter i møte med andre. Hun forteller videre at

«gjennom å bruke og trene på dialog vil unge kunne øve opp t yelighet og toleranse i livssyn, holdninger og virkelighetsforståelse, og det er nettopp der viktigheten av dialog i tidlig forebygging av radikaliserings blir tydelig: den kan motvirke at synspunktene blir så steile at det ikke er rom for alternative meninger».

Dialogen har et stort potensial både i forhold til aktuelle problemstillinger, i relasjonsbygging og i det forebyggende arbeidet generelt. Det er av stor betydning at individer føler seg hørt og respektert, noe som blant annet kan gjøres gjennom dialoggrupper, individualsamtaler eller ulike aktiviteter. Owe (2018, s. 184) konkluderer med at «dialogkunnskapen man bygger hos dem som deltar i dialog, medfører økt refleksjonsnivå, kritisk tenkning og forståelse for andre mennesker og synspunkter» og at «det er viktige egenskaper og kunnskaper som vil gjøre en person mindre sårbar for radikaliserings, og det har den gode bieffekten av å ruste oss alle til å bli gode samfunnsborgere».

3 Teoretiske perspektiver

Utover teorien presentert i kapittel 2, skal dette kapittelet gi noen ytterligere teoretiske perspektiver knyttet til forebyggende arbeid. Første del er en strukturell tilnærming og viser til henvisningsmekanismer som gjør seg gjeldende i et tverretatlig samarbeid mellom aktører i kommunen. Andre del er en tilnærming rettet mot individet, og viser til sårbarhet og behov som et fundamentalt utgangspunkt for en endringsprosess.

3.1 System og struktur

I samfunnet eksisterer det strukturelle mekanismer som gjør seg gjeldende for profesjonelt samarbeid mellom aktører og institusjoner. For et velfungerende byråkrati er det hensiktsmessig å ansvarsfordele og spesialisere institusjonene. Samarbeidet mellom institusjonene er avhengige av god kommunikasjon og å henvise til riktig instans. Derfor er det gunstig å sette samfunnsordninger i ulike kategorier. Henvisningsmekanismer er noe som aktørene jeg har intervjuet i denne oppgaven må forholde seg til i sitt arbeid, og gode prosedyrer for henvisningsmekanismer vil hjelpe med å videre optimalisere og effektivisere arbeidet.

3.1.1 Henvisningsmekanismer

I boken *Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism* (2019), skrevet av Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), gjør forfatterne rede for funksjonen til henvisningsmekanismer i samfunnet.

Først skildrer forfatterne noen viktige begreper (s. 8-9). En *henvisningsperson/bruker* (oversatt fra «referrals») beskrives som personer som henvises til etater eller programmer etter en bekymring. Dette kan anses som en henvisning til *førstelinjetjenesten*. Personene viser observerbar atferd som indikerer at de kan være i risiko for eller ha en sårbarhet for VERLT. Eventuelt kan de allerede befinne seg i en radikaliseringsprosess.

Henvisningspersoner inkluderer også individer som henvises til en institusjon, organisasjon eller en fagperson for intervensjon eller annen støtte *etter* en profesjonell vurdering av den enkeltes risikoer og sårbarheter. Dette kan anses som en henvisning til *andrelinjetjenesten*.

Henvisningsmekanismer er på sin side en mekanisme som involverer kommunikasjon og samarbeid mellom praktiserende og profesjonelle aktører. Aktørene kan være fra forskjellige disipliner, etater og organisasjoner. De sikter mot å identifisere, vurdere, assistere og behandle de individer som viser tegn til å være i faresonen for eller sårbare for VERLT. Eventuelt også personer som allerede befinner seg i en radikaliseringsprosess.

Forfatterne peker på at tverretattlig og tverrprofesjonelt samarbeid hovedsakelig skal hjelpe sårbare individer å få den hjelpen de trenger generelt, men at dette også gjelder individer som viser observerbare tegn til sårbarhet for VERLT. Målsettingen ved hjelpen er å assistere dem inn i en ikke-voldelig retning. Dette skal fungere som en før-kriminell intervensjon, og er underlagt det forebyggende arbeidet.

Artikkelen viser til en stor oppgang i retningslinjer og prosedyrer i forhold til forebygging av VERLT i Øst-Europa. Dette som respons til kompleks problematikk relatert til voldelig ekstremisme og terrorisme, og det har dermed blitt en stor interesse for å utvikle henvisningsmekanismer. Etter terrorangrepet i Norge 22. juli 2011, kan vi trygt si at vi har sett den samme tendensen i Norge (Bjørngo, 2018).

Forfatterne peker videre på fordelene med å utvikle en *samfunnshelhetlig tilnærming* til utfordringene rundt VERLT - en tilnærming som understreker viktigheten med samarbeid på tvers av etater og fag. Dette gjøres først og fremst ved å utvikle gode prosedyrer for henvisningsmekanismer. Godt utviklede prosedyrer for henvisningsmekanismer kan blant annet tilby en bekymret familie, eller andre i nærmiljøet, andre muligheter enn å ringe politiet når de mistenker at en person er sårbar for VERLT. Eksempler er inkludering og involvering av frivillige organisasjoner eller sosiale arbeidere som kanskje ellers er motvillige til å ta del i politisk sensitive saker tilknyttet VERLT.

Forfatterne legger stor vekt på at utviklingen av henvisningsmekanismer som intervensjon er et kompleks område som må «navigeres med forsiktighet». *På den ene siden*, når henvisningsmekanismer er godt planlagt og strukturert, kan slike innsatser hjelpe samfunn å bli tryggere og å styrke forebyggingen av VERLT. Dette gjøres ved å tilnærme seg prosjektet i en «lagånd» og som et helhetlig samfunn og kollektiv. Gode retningslinjer for henvisningsmekanismer vil blant annet være med på å styrke og forsikre effektivisering, bredere kompetanse, sikre selvtilit blant profesjonelle ved avgjørelser, samt forkorte avstandene mellom profesjonelle. *På den andre siden*, finnes det potensielle fallgruver ved

henvisningsmekanismene, som er særdeles viktige å ta hensyn til. Forfatterne beskriver hvordan feilaktig kategorisering av individer eller grupper ikke er en umulighet, og at det som konsekvens kan virke mot sin hensikt ved å resultere i stigmatisering, marginalisering og kriminalisering.

3.1.2 Kategoriernes bakteppe

Kategoriernes bakteppe må tas høyde for i utviklingen av gode og produktive henvisningsmekanismer. Med bakteppe mener jeg henvisningsmekanismenes underliggende mulige fallgruver. Det er godt dokumentert i sosiologien av blant annet Howard Becker og Erving Goffman at individer som får tildelt en kategori eller et stempel, har en fare for å internalisere stempelet de har blitt tildelt (Andersen & Kaspersen, 2007; Jacobsen et al., 2012; Martinussen, 2008). Ifølge teoretikerne ligger det av den grunn mye makt i å tildele noen kategorien et *avvik*. Ingen *er* et avvik per se, men kan bli det gjennom henvisningsmekanismer og en sosial prosess. OSCE (2019) understreker derfor viktigheten med å være svært forsiktige med potensielt (og indirekte) å tildele noen merkelappen som ekstremist eller mulig terrorist. Med dette i tankene finnes det belegg for å frykte at henvisningsmekanismer kan virke mot sin hensikt dersom man ikke vektlegger slike hensyn. I boken *Kulturforskjeller i praksis (2015)* beskriver Eriksen og Sajjad sosiologiske fenomener som stereotypi og «en selvoppfylgende profeti». Ved å stemple og stereotypifisere, kan man i ytterste konsekvens føre personen lenger ut i en radikaliseringsprosess og nærmere en voldelig retning. Ved at personen føler seg definert (krenket, stigmatisert, marginalisert, kriminalisert, kategorisert og/eller stemplet), kan ifølge Eriksen & Sajjad, personens opplevde urettferdighet føre personen «lenger utfor stupet». Dersom personen internaliserer egenskapene i kategorien som ble tildelt, står personen i fare for å bli en «selvoppfylgende profeti». Det ligger et paradoks i at å prøve å hjelpe kan virke mot sin hensikt, noe som diskuteres videre i analysen.

Med henvisningsmekanismenes fallgruver tatt i betraktning, konkluderes det med at det er viktig å lage gode prosedyrer for henvisningsmekanismer. Lykkes man i det, er mulighetene store for et godt forebyggende arbeid mot VERLT (OSCE, 2019; OSCE & ODIHR, 2004). Forfatterne understreker at gode henvisningsmekanismer må basere seg på en helhetlig tilnærming med utgangspunkt i folkehelsen. Gode prosedyrer gir muligheter for tverretattlig

samarbeid, gjør det mulig å forstå stigmatisering, og utnytter helse-ressursene. «Dette inkluderer profesjonelle innen mental helse og sosialarbeidere, noe en juridisk tilnærming ikke tillater», konkluderer forfatterne.

3.2 Individ og aktør

Samfunnet er bygget opp av enkeltindivider. I sosiologien heter det at kollektivet er større enn summen av enkeltindividene, og man ønsker å forstå mekanismene bak menneskers valg og handlinger (Halvorsen, 2002; Martinussen, 2008). I radikaliserings sammenheng, vil det være fruktbart å forsøke å forstå enkeltindividets underliggende sårbarheter og behov, og hvordan dette kan være grobunn og utgangspunkt for inngangen til et ekstremt miljø og for en radikaliseringsprosess.

3.2.1 Sårbarhet og behov

Når det snakkes om personer relatert til radikaliserings og ekstremisme, nevnes det gjerne om utenforskap. Men hva ligger i ordet utenforskap? Det virker nærliggende å anta at den opplevde utenforskapen er nært tilknyttet et menneskets sårbarheter og behov for fellesskap.

Psykologspesialist Belinda Ekornås (2018, s. 118) beskriver flere av sårbarhetsfaktorene til utenforskap, som «dårlig familieøkonomi, å bli utsatt for vold eller overgrep, frafall fra skole eller arbeid, tilknytning til et kriminelt eller rusbelastet miljø, eller kriser og sosiale vansker som påvirker livskvalitet.» Generelt sett, er disse faktorer som kan være med å påvirke individet mot det som i psykiatrien kalles å være «sårbar». For noen, kan denne sårbarheten samtidig gjøre dem sårbare for radikaliserings. Ekornås understreker hvordan det å komme seg ut av et dårlig miljø, eller ut av rus og kriminalitet, paradoksalt nok kan oppnås ved deltakelse i ekstreme grupper. Dette begrunnes i en *ny mening* og en *ny tilhørighet*, som er sentrale årsaksforklaringer i teorier på radikaliserings som prosess (jf. delkapittel 2.1.1).

Ekornås (2018) spekulerer i om sårbarhet henger sammen med å ha opplevd en eller annen form for krise, uten at man har fått støtte til å forstå og mestre følelsene – hvor det derav skapes et (mellom)menneskelig behov. Ekornås (2018) peker videre på at «en krise kan påvirke tenkning og innlærings, søvn og regulering av følelser», og at «manglende eller uheldige mestringsstrategier i kriser kan føre til rusavhengighet, sinne og utagering, og

konsentrasjonsvansker kan påvirke skoleprestasjoner. Dette kan føre til utenforskap i form av sosial ekskludering, skolefravall og voldelig atferd».

Spesifiseringsproblemet gjør seg gjeldende også i denne sammenheng. Det er mange som opplever de samme behovene, og mange mennesker kan være sårbare – men det er de færreste som radikaliseres av den grunn (Moestue, 2018). Av dem er det enda færre som tyr til terrorisme (Maskaliūnaitė, 2015; McCauley & Moskalenko, 2008; Schmid, 2013). For det generelle spesifiseringsproblemet, kan teorier på hvordan radikaliseringsprosessen forløper seg som en prosess ha en viss forklaringskraft ved å vise til sosialiseringprosesser eller andre eksterne årsaksforklaringer. Vissheten om at det fåtallet som ble radikalisert hadde et felles grunnleggende behov (og var i en sårbarhetsposisjon), er allikevel av verdi til tross for spesifiseringsproblemet.

Teorien om sårbarhet og behov tar utgangspunkt i at personer som det er etablert en bekymring for at kan befinne seg i en radikaliseringsprosess, er (eller har på et tidspunkt vært) *sårbare*. Teoriene som forklarer radikaliseringsprosessen, blant annet konseptene om eksponering eller tilhørighet og gruppeidentitet, tar alle på en eller annen måte utgangspunkt i mennesker og menneskets grunnleggende behov. Teoriene kan være med på å forklare hvordan disse personene har fått «oppfylt sine behov», ved å oppleve å få en følelse av tilhørighet, mening, identitet og verdi i livet. Et *sårbart individ* vil være en person som ikke enda har fått tilfredsstilt sine grunnleggende *behov* som menneske.

3.2.2 Sårbarhetens styrke

Forskningen peker på at det sårbare individet kjenner en følelse av utrygghet, utenforskap, fremmedgjørelse og urettferdighet, og vanligvis ser vi derfor på sårbarhet som en *svakhet* (Ekornås, 2018). Sturla Stålsett (2017) peker av den grunn på at personen befinner seg i en posisjon i livet hvor man ønsker en *endring*. Med et slikt utgangspunkt argumenterer Stålsett for at sårbarheten samtidig og paradoksalt nok inneholder en form for *styrke* - i et potensiale for og sterkt ønske om en (livs)endring.

Et alternativt perspektiv på sårbarheten, er å legge vekt på *potensialet* i det sårbare, hvor sårbarheten kan betraktes som et utgangspunkt til *endring* – følgelig i enten positiv eller negativ retning. Dette perspektivet vil bli diskutert i analysen.

«Sårbarhet» er som vi har sett et vidt begrep, og jeg bruker det om individer som har viktige livsbehov som selvet ønsker å oppfylle. De konkrete behovene vil variere fra person til person, og det er mange veier inn i ekstremisme (Bjørøgo, 2018). Allikevel ser jeg på det sårbare individet som et nødvendig utgangspunkt for den videre prosessen inn mot VERLT. Begrepet danner mye av oppgavens teoretiske ramme, og vil bli belyst videre i analysen hvor jeg tar for meg aktørenes opplevelser av fenomenet innenfor deres fagfelt. I løpet av intervjuene og analysen opplevde jeg at aktørene jeg intervjuet satt med den samme forståelsen av begrepene «sårbarhet» og «behov» - som et utgangspunkt man skal ta til betraktning i det forebyggende arbeidet.

4 Metode og data

Datamaterialet i denne studien består av fire intervjuer med sentrale aktører for det forebyggende arbeidet mot VERLT i Kristiansand. Jeg har intervjuet aktørene om deres stillinger, om deres roller i det forebyggende arbeidet og om deres ansvarsområder. I neste avsnitt, vil jeg forklare kort om oppgavens historie. I delkapittel 4.1 argumenterer jeg for valg av metode, og presenterer utvalget av informanter. Videre legger jeg frem arbeidet med intervjuguiden, samt forberedelsene til intervjuene. I delkapittel 4.2 viser jeg til gjennomføring av intervjuene. Etterarbeid og valg av analyseverktøy presenterer jeg i delkapittel 4.3, før jeg til slutt, i delkapittel 4.4, reflekterer rundt etiske hensyn og gir en redegjørelse for de begrensninger Covid-19-pandemien har hatt for datainnsamlingen.

Oppgaven tok opprinnelig for seg «bekymringssamtalen» som er beskrevet i kommunens veileder *for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* (jf. delkapittel 2.2.1). Jeg var interessert i å undersøke de mellommenneskelige aspektene i en samtale mellom en aktør og en person det var etablert en bekymring for at kunne befinne seg i en radikaliseringsprosess. Denne definerte bekymringssamtalen er først og fremst et verktøy politiet bruker etter en etablert bekymring. Denne bekymringssamtalen finner dog ikke nødvendigvis sted dersom personen er over 18 år, noe vi skal se nærmere på senere. Arbeidet med oppgaven skiftet derfor fort fokus fra «opplevelser i en bekymringssamtale» til hvordan aktørene opplever fenomenet radikaliserings og arbeider med det på et mer generelt nivå. Dette fordi jeg ønsket informanter fra ulike arenaer som kunne gi flere blikk og perspektiver. Det er først og fremst politiet som bruker «bekymringssamtalen» som et verktøy, og det ville vært et snevrere utvalg enn hva jeg ønsket for oppgaven.

4.1 Forberedende arbeid

Tidlig i masterstudiet utarbeidet jeg en skisse for studien og vurderte ulike metoder som tilnærminger for min informasjonsinnhenting. Jeg vurderte en kvalitativ metodologisk tilnærming å være best egnet til å gi kunnskap om emnet jeg ønsket å undersøke opp mot studiens problemstilling. Ifølge Dag I. Jacobsen (2015, s. 146) egner det kvalitative intervjuet seg godt når relativt få enheter undersøkes, og når man er interessert i hva det enkelte individ har å si. Denne intervjuformen egner seg også best når man er interessert i hvordan den

enkelte fortolker og legger mening i et spesielt fenomen. Dataene som samles inn for studien, kommer frem i form av ord, setninger og fortellinger.

Oppgavens hovedproblemstilling og de tilhørende forskningsspørsmålene samsvarer godt med en studie hvis hensikt er å prøve å finne dybdekunnskap hos den enkelte. Hvilke tanker har informanten? Hvordan oppleves det av informanten? Jeg ville undersøke meningene aktørene legger i sine handlinger, hvor det kvalitative intervjuet er godt egnet (Anker, 2020; Everett & Furseth, 2012; Jacobsen, 2015; Johannessen et al., 2018). Jeg bestemte meg av den grunn raskt for at jeg ville benytte det kvalitative intervjuet i studien.

4.1.1 Utvalg

For meg var det et mål å få frem et bilde av hvordan vi som samfunn arbeider *forebyggende mot* VERLT fra ulike aktørers perspektiver. Derfor ønsket jeg i studien å intervju representanter fra ulike sentrale etater for å kunne sammenligne aktørenes perspektiver og måter å arbeide på. Studiens informanter ble til slutt en representant fra kommunen, fra politiet og fra to frivillige organisasjoner.

Tilgang på mulige informanter fikk jeg blant annet gjennom Plattform (jf. delkapittel 2.2.2), hvor Kjetil Grødum er medlem. Grødum er forsker ved Arkivet i Kristiansand og min biveileder i dette prosjektet. I tillegg så jeg til Kristiansands veileder for radikalisering, som er utarbeidet i et samarbeid mellom flere partnere. Jeg sendte mulige informanter en e-post hvor jeg forklarte hvem jeg var, og hva prosjektet handlet om. De som viste interesse fikk tilsendt en ny e-post med to vedlegg: intervjuguiden (se vedlegg 1) og informasjonsskrivet godkjent av NSD (se vedlegg 2). Vi bestemte så tid og sted for et intervju.

Jeg vil nå presentere en oversikt over hvilke områder/instanser jeg i løpet av prosjektet har forsøkt å kontakte. Innenfor hvert område tok jeg kontakt med opptil flere mulige representanter. I statuskolonnen konstaterer jeg hvor nær jeg var ved å få gjennomført et intervju på det aktuelle området.

Tabell 2: Oversikt over kontaktsomr der

Område	Status
Administrativ representant ungdomsskole	Tok kontakt med flere ungdomsskoler i Kristiansand. Intervjuer var planlagt, men frafalt.
Esterstiftelsen	Intervju ble gjennomført.
Kommuneordinator	Intervju ble gjennomført.
Miljøterapeut KUP	Intervju ble gjennomført.
Politikoordinator	Intervju ble gjennomført.
Religiøse ledere, islam	Tok kontakt med flere instanser og enkeltpersoner via e-post og telefon. Fikk ingen respons.
Representanter psykiatrien, DPS ved Sørlandet sykehus	Etter en lengre periode med formelle prosesser for forespørsler/søknader, besluttet avdelingsledere ved DPS at de ikke hadde informanter. Min foresp�rrel ble også henvist til andre relevante avdelinger ved sykehuset, men uten at jeg fikk respons.
RVTS Sør	Intervju var planlagt, men frafalt.

Beskrivelse av informantene

Studien består av 4 intervjuer. Informantene har jeg valgt å benevne som i) Esterstiftelsen, ii) kommunekoordinatoren, iii) miljøterapeuten og iv) politikoordinatoren. Bestemt benevnelse har jeg gjort i samarbeid med informantene selv. Anonymisering kommer jeg tilbake til i delkapittel 4.4.

Esterstiftelsen er daglig leder i Esterstiftelsen i Kristiansand (jf. Esterstiftelsen i delkapittel 2.2.2).

Kommunekoordinatoren er kriminalitetsforebyggende koordinator i Kristiansand kommune, hvor SLT-koordinator inngår i stillingen. Stillingen har som ansvar å koordinere det kriminalitetsforebyggende arbeidet i kommunen. Arbeidet inneholder syv innsatsområder (jf. Kristiansand kommunes veiledere i delkapittel 2.2.1), hvorav forebyggingen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme inngår.

Miljøterapeuten har stilling som miljøterapeut hos Kirkens Ungdomsprosjekt (jf. KUP i delkapittel 2.2.2).

Politikordinatoren jobber forebyggende mot radikaliserings i politiet.

4.1.2 Arbeidet med intervjuguiden

Formålet med intervjuguiden var å få et overblikk over det forebyggende arbeidet i Kristiansand, samt å gå i dybden av informantenes opplevelser av nettopp dette arbeidet. Jeg ønsket å få tilgang til aktørenes opplevelser og forståelser rundt radikaliserings som sosialt fenomen, samt et innblikk i hvordan deres forståelse får en konsekvens for deres arbeid. En særlig viktig tanke for intervjuguiden var rekkefølgen av spørsmålene. Mitt ønske var gjennom spørsmålene og oppbyggingen av guiden å bevege fokus fra praksis til teori. Spørsmålene skulle først omhandle aktørens arbeid i praksis, før de ble vinklet inn mot tematikken teoretisk. Tanken bak dette var å minimere sjansen for at informantene ville snakke for mye «ut fra læreboka» om det teoretiske, som var en mulig utfordring.

Ved at aktørene begynte samtalen med å snakke om seg selv som person og hvordan de arbeider i praksis, vurderte jeg en økt sannsynlighet for at de senere i intervjuet ville snakke om fenomenet *teoretisk* i tråd med hvordan de hadde forklart det *praktisk* – dermed forhåpentligvis også mer personlig. Det var aktørenes opplevelser rundt fenomenet jeg var interessert i, og ikke institusjonens eller etatens mandat eller retningslinjer. Jeg opplevde at informantene viste interesse for prosjektet, og jeg er i etterkant fornøyd med hvordan intervjuguiden ble utformet. Jeg opplever at intervjuene ble personlige, presise og genuine i den grad det lar seg gjøre.

4.1.3 Forberedelse til intervjuene

Før intervjuene var det noen forberedelser som måtte gjøres. Jeg kontaktet informantene via e-post, men kommuniserte også via tekstmeldinger eller telefonsamtaler. Det var viktig at informantene følte seg trygge, både i forhold til prosjektet og det å møte meg fysisk under Covid-19-pandemien. Alle fikk muligheten til å gjennomføre intervjuet over Zoom fremfor å treffes ansikt-til-ansikt. Dersom informanten hadde anledning til å gjennomføre intervjuet i person, garanterte jeg god avstand, samt tok med munnbind og håndsprit.

Informantene som valgte å delta i prosjektet fikk selv bestemme tid og sted for intervjuet. Eventuelle spørsmål ble avklart på forhånd. Jeg hadde med utskrifter av både informasjonsskriv godkjent av NSD og intervjuguiden - slik at både informanten og jeg hadde

fysiske eksemplarer liggende foran oss. Jeg passet på at diktafonens batterikapasitet var oppimot fulladet og at det var nok lagringsplass.

4.2 Datainnsamling

Informantene fikk tilsendt informasjonsskriv og intervjuguide på forhånd. Alle hadde lest gjennom intervjuguiden før de stilte til intervju, og jeg opplevde at informantene var godt forberedt på spørsmålene jeg stilte. Ikke forberedt på en «mekanisk» måte (som ved å sitere hvordan deres etat definerer tema), men ved at dette var noe de hadde tenkt igjennom og reflektert rundt som fagperson.

Valget om å sende intervjuguiden til informantene på forhånd, tok jeg slik at de kunne få muligheten til å forberede seg på spørsmål jeg antar mange vil oppfatte som omfattende og krevende. Jeg så det også som mer sannsynlig at informantene ville være mer positive til å delta i et intervju (som handler om et kontroversielt tema) dersom de fikk se spørsmålene på forhånd. Det kan dog tenkes at denne avgjørelsen kan ha bidratt til å påvirke svarene ved at informantene kan ha forberedt seg «etter boka» – at de forsøker å svare ut fra de politiske eller moralske holdninger som de opplever at etaten de jobber ved står for. Det skal sies at denne utfordringen rundt genuine svar like gjerne kunne vært til stede dersom de ikke fikk tilsendt spørsmålene på forhånd. De kunne uansett vært innforstått med hva som er «riktige og gale» moralske svar til fenomenet som undersøkes, og ikke styrt for langt unna de moralske retningslinjene som deres institusjon står for.

Til tross for at jeg var åpen for intervjuer over Zoom under pandemien, ble alle intervjuene jeg gjennomførte gjort fysisk; ansikt-til-ansikt. Jeg ønsket effekten av å være fysisk nær hverandre ved at det, ifølge Jacobsen (2015), «åpner for en tett, dynamisk og informasjonsrik kommunikasjon». Formålet med dette var styrken i en etablering av tillit og åpenhet mellom informant og forsker. I tillegg fikk jeg bedre kontroll over intervjusituasjonen. Jacobsen understreker dog potensielle svakheter ved å utføre intervjuene ansikt-til-ansikt:

Intervjueffekten handler om hvor sterkt intervjuer påvirker den som intervjues. Det kan være at informanten i et slikt intervju har en tilstedeværende følelse av å bli evaluert av meg som intervjuer. Med min rolle som forsker, og med tanke på oppgavens hensikt, kan man på en side anse intervjuene som en slags mulighet for informantene å selv evaluere det forebyggende arbeidet i kommunen eller for deres institusjon. På en annen side kan intervjudataene være preget av at informantene kan ha følt seg evaluert av meg som intervjuer

som konsekvens av intervjueffekten. Denne utfordringen kan derfor ha påvirket intervjuene på to måter: enten ved at informantenes svar ble farget, eller ved at jeg selv var preget av å ta hensyn til mitt eget ønske om at informanten ikke skulle oppfatte meg som evaluerende eller dømmende.

Under intervjuene lot jeg informantene snakke fritt, samtidig som jeg tilføyde oppfølgingsspørsmål for å holde en rød tråd. Når informanten ikke hadde mer på hjertet, gikk jeg over til neste spørsmål i intervjuguiden. Vi forholdt oss noenlunde kronologisk til spørsmålene, selv om spørsmålene iblant ble diskutert litt om hverandre. Flere aspekter ved spørsmålene, og tematikken generelt, går «hånd-i-hånd», så dette anså jeg som en naturlig konsekvens. Nevnte prinsipp, om å gå fra praksis til teori, føler jeg likevel ble tilfredsstillt.

Jeg opplevde intervjuene som uproblematisk, at samtalene var givende for både informantene og for meg, og at vi hadde en god tone. Intervjuenes lengde var på omtrent én time. Det var heller ingen tekniske problemer med båndopptakeren/diktafonen, og samtlige intervjuer ble transkribert av meg enten rett etter, eller innen få timer etter endt samtale.

Mitt første intervju var med *kommunekoordinatoren*. Av henne fikk jeg mye god og oversiktlig empiri på den overordnede delen av tematikken. Jeg ble introdusert til problemområder jeg tidligere ikke var klar over, og dette intervjuet ble et nøkkelintervju som inspirerte meg og beveget oppgaven videre til hva den er i dag. Fokuset i oppgaven og problemstillingen fikk en ny vinkling etter dette første intervjuet da jeg fikk en bedre kjennskap til problematikken rundt det å arbeide mot radikaliserings og ekstremisme. Kommunekoordinatoren gjorde meg blant annet oppmerksom på problematikken rundt det juridiske skillet mellom de under 18 år og de over 18 år, og hvilke konsekvenser dette har for arbeidet med å forebygge og jobbe inn mot radikaliserings som område. Det vil si at menneskemøtet, dialogen og den bekymringssamtalen jeg trodde «alltid» fant sted, ikke nødvendigvis finner sted dersom personen er over 18 år. Det var nå det paradoksale og merkelige rundt radikaliserings som et definert «samfunnsproblem» åpenbarte seg for meg. Dette intervjuet får et spesielt fokus i studien, da hun sitter i en posisjon med mye kunnskap om de ulike vurderingene av tilnærminger Kristiansand kommune kan bruke inn mot feltet. Resterende intervjuer var først med *politikoordinatoren*, deretter *miljøterapeuten* og til slutt *Esterstiftelsen*. Disse intervjuene skilte seg fra det første ved at alle har erfaring fra selve menneskemøtet med en henvisningsperson. Intervjuene var stort sett komplimenterende til

kommunekoordinatoren, selv om det viste seg også å  v re noen spenninger som jeg presenterer i analysen.

Hvert intervju hadde på mange m ter sitt sentrale tema. Hos kommunekoordinatoren var det sentrale tema å ikke gjøre radikaliseringsfeltet til «noe særskilt», mens hos politikoordinatoren handlet det mye om å utfordre en persons meninger. Hos miljøterapeuten var det et fokus på viktigheten rundt kunnskap og kompetanse, og hos Esterstiftelsen involveringen av frivillige organisasjoner.

4.3 Tematisk analyse

Johannessen, Rafoss & Rasmussen (2018, s. 279) beskriver et *tema* som «en gruppering av data med viktige fellestrekk. Nærmere bestemt er hvert tema en *kategori*, hvor data med viktige fellestrekk er gruppert». Med utgangspunkt i oppgavens problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål, forventet jeg at informantene ville peke på forklaringer med en klar sammenheng. Eksempelvis kan forklaringer som «  ikke passe inn», «  ikke lykkes noe sted» eller «  være ensom» grupperes under tema sårbarhet og behov. Det finnes mange perspektiver i forhold til komplekse temaer i datamaterialet. Det ville derfor være hensiktsmessig for meg å systematisere perspektivene som kommer frem med tematisk analyse som verktøy.

Studiens forskningsspørsmål er også av den sort at de vil produsere konkrete svar hos informantene, som igjen kan underordnes i generelle kategorier. En tematisk analyse av disse kategoriene, ble det forskningsdesignet jeg fant best egnet til å belyse problemstillingene.

Under arbeidet med dataene førte jeg en analyselogg. Ofte i hverdagen - mens jeg satt på bussen, var på treningssenteret eller lignende, falt det meg inn tanker rundt analysen. Enten skrev jeg tankene ned i notisblokken på min mobiltelefon, eller så «tenkte jeg høyt» på min mobiltelefons båndopptaker. Lydopptakene ble et godt verktøy for å reflektere og memorere n r idéene skulle inntreffe. Neste gang jeg satt meg ned for å arbeide med oppgaven, var det første jeg gjorde å lese notatene og høre gjennom lydopptakene på min mobiltelefon. Det ble en god rutine og var en fin måte for meg å sette i gang arbeidet for dagen.

Etter datainnsamlingen satt jeg igjen med mye data i form av de transkriberte intervjuene. Ifølge Jacobsen (2015, s. 197) bør det første spørsmålet man stiller seg være «hvordan skal

jeg trekke ut noe fornuftig av denne informasjonsmengden?». For meg ble svaret å redusere tekstene til avsnitt som kunne kategoriseres tematisk. Jeg formet derfor et atskilt dokument hvor jeg kategoriserte empirien i tråd med en tematisk analyse.

4.3.1 Tematisk kategorisering av empiri

Etter jeg hadde fullført mine to første intervjuer, henholdsvis kommunekoordinatoren og politikoordinatoren, begynte jeg å se likheter og forskjeller i empirien. Jeg bestemte meg da for å systematisere en helhetlig oversikt over tematikken og dataene jeg hadde foran meg. Underveis i grundig gjennomgang av intervjuene, begynte jeg så å forme et dokument, hvor jeg kategoriserte tematikken i «undertemaer», og plasserte og sorterte sitater fra intervjuene i de respektive undertemaene hvor de tilhørte. Jeg delte tematikken i to hovedkategorier: *abstrakte temaer* og *sammenligninger/skillelinjer (mulige konfrontasjoner)*, som begge hadde sine underkategorier. Under «abstrakte temaer» kategoriserte jeg «enkelstående» temaer og fenomener som jeg oppdaget i empirien, eventuelt temaer med en klar sammenheng. Under «sammenligner/skillelinjer» kategoriserte jeg temaer som jeg opplevde at hadde særlige spenninger i tematikken: det vil si «versus-temaer» som var en «motsetning til» eller «stilt opp mot». Underkategoriene går mye hånd-i-hånd, men et slikt dokument hjalp meg til å sortere og se helheten i tematikken, og dokumentet bidro godt til arbeidet med analysen. Jeg vil nå presentere hvordan inndelingen i dokumentet så ut. Kategoriernes rekkefølge er sortert alfabetisk, og jeg har inkludert en kort utdypning av underkategoriene.

Tabell 3: Tematisk kategorisering av empiri

Hovedkategori	Underkategori	Utdypning
Abstrakte temaer	Behov	Uttalelser om menneskelige behov som utgangspunkt for radikaliserings
	Hvordan definere en bekymring	Hvilke faktorer som pekes på for å «måle» et bekymrings- eller risikonivå
	Radikaliserings som fenomen	Hva som pekes på i informantenes (for)forståelse av radikaliserings som fenomen og prosess
	Samarbeid, taushetsplikten og henvisninger	De temaene som ble pekt på hva gjelder samarbeid, kommunikasjon, taushetsplikt og henvisningsmekanismer i kommunen
	Stempling/kategorisering	Uttalelser angående problematikk bak det å potensielt tildele noen «merkelapper»
	Sårbarhet	Uttalelser om menneskelig sårbarhet og sårbarhet for radikaliserings
	Verktøy for forebyggingen	Hva som trekkes frem som viktig arbeid og verktøy i det forebyggende arbeidet
	Ytringsfriheten og meningspoliti	Demokratisk viktighet med retten til � mene og ytre som prinsipp. � ta avstand fra å opptre som et «meningspoliti»
Sammenligninger/skillelinjer (mulige konfrontasjoner)	Ansvarliggjøring av individet vs. tilretteleggelse for behov	Forholdet mellom å eie sitt eget liv og å bli gitt sjansen til å lykkes
	én felles kommunal handlingsplan vs. adskilte spesialiserte programmer	å forene kommunens innsatsområdene under samme handlingsplan i motsetning til at hvert innsatsområde har egne spesialiserte programmer
	Politisk vs. religiøs ekstremisme	Skillet mellom politisk og religiøs ekstremisme hva (først og fremst) gjelder det forebyggende arbeidet (men også radikaliserings�rsak)

	Sjekkliste vs. magesfølelse/ intuisjon	«Standardverkt�yene» som er tilgjengelige opp mot andre former for kunnskap og informasjon som er mer intuitiv. Spesielt hva gjelder å vurdere og definere bekymringsniv�
	Voksne vs. U18	(Utfordringene ved) � arbeide med voksne i motsetning til de under 18 år
	å opptre anerkjennende vs. konfronterende (hva gjelder dialog/ kommunikasjon)	Skillet mellom å opptre anerkjennende (� godta men utfordre) ovenfor personen og hans eller hennes meninger vs. � opptre konfronterende og potensielt gjøre «vondt verre» ved å bli opplevd som stigmatiserende

For å vise til et eksempel på inndelingen av sitater, kan følgende sitat fra kommunekoordinatoren trekkes frem. Dette sitatet ble plassert under

- **Hovedkategori:** Sammenligninger/skillelinjer
- **Underkategori:** Voksne vs. U18

«Så det har vi sett - at forebygginga av høyreekstreme grupperinger som var ren ungdom var noe annet enn dagens ekstremisme. Både høyreekstremisme og islamistisk ekstremisme, eller religiøs ekstremisme som du kaller det for. Og hovedfaktoren er jo at de er eldre».

«N ?»

«Nå. Ja. Det er unge voksne, eller voksne. Både når det gjelder de høyreekstreme grupperingene og de religiøse grupperingene. Så de tradisjonelle virkemidlene som kommunen og politiet har hatt i det forebyggende arbeidet i forhold til ungdom - de virker ikke helt i forhold til de voksne».

Et annet eksempel kan være følgende sitat fra politikoordinatoren. Dette sitatet ble plassert under

- **Hovedkategori:** Abstrakte temaer
- **Underkategori:** Stempling/kategorisering

«Men de som var åpent nynazister, de ble veldig fort stigmatisert av lokalsamfunnet. Og jo lenger inne du var, jo mer kjent du var for det offentlige som en person som innehadde disse holdningene, jo mer stigmatisert ble du av samfunnet. Så det er jo grunn til å utfordre en person litt på om de har tenkt den tanken - om dette er en person de ønsker å være og om de har tatt inn over seg en mulig sosial kostnad, da. Noen vil si ja, andre vil kanskje gå i tenkeboksen på det».

Sitatene/avsnittene ble tematisert, kodet og sortert inn i disse kategoriene. Noen sitater ble plassert også i flere underkategorier der hvor det var sømmelig. Når jeg videre fullførte flere intervju, ble også disse kodet inn i det samme empiridokumentet. Denne prosessen hjalp meg med å se en helhet, og å se eventuelle spenninger. Empiridokumentet ble således en viktig del av arbeidet med oppgavens analyse. Datamaterialet er dog større enn hva tilspisningen av oppgaven tillot å inkludere, og derfor ble ikke alle kategoriene belyst i sin helhet i analysen.

Til slutt må jeg oppklare det faktum at informantene er personer som er intervjuet i lys av sin stilling om et kontroversielt tema. Et slikt utgangspunkt kan forventes å ha farget svarene som gis. Jeg kan derfor ikke ta stilling til noen konkret «sannhet», men jeg kan si noe om de dataene jeg har samlet inn. I tillegg må det også understrekes at oppgaven er basert på min forståelse av dataene, og dataene kommer fra informantenes forståelse av radikaliserings og arbeidet rundt dette feltet. Det betyr, for det første; at jeg sier noe om deres *forståelse* av radikaliserings, og ikke om radikaliserings i seg selv. Og for det andre; at oppgaven er skrevet på grunnlag av *min tolkning av informantenes tolkning* av et fenomen – en slags dobbel fortolking som må tas høyde for.

Med dette som utgangspunkt, plasserer jeg meg innenfor en myk konstruktivisme (Lock et al., 2014) eller nært opptil pragmatismen (Goodman, 1995). Kort fortalt erkjenner jeg at det finnes en ytre virkelighet, men vi mennesker både fortolker og kommuniserer; som er med på å skape en sosial virkelighet - og det er denne jeg skal fortolke. I mitt arbeid vil jeg videre ha en pragmatisk tilnærming, som innebærer «[...] en antakelse at undersøkelsesprosessen betraktes som en interaksjon mellom det induktive og det deduktive» (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 41). Det vil si at jeg i mine analyser og kategoriseringer tar med en teoretisk forforståelse, men tillater samtidig at empirien skal «komme frem» gjennom at kategoriene skapes ut ifra empirien, og i dialog med teorien.

4.4 NSD og Etikk

Personene som ble intervjuet sitter på sensitiv informasjon om andre mennesker. For å få søknaden om å gjennomføre forskningsprosjektet godkjent, måtte Norsk senter for forskningsdata (NSD) vurdere min behandling av data rundt personopplysninger. Spesielt har NSD fokus på «tredjepersoner».

Det var en mulighet for at mine informanter kunne gi diverse opplysninger om en tredjeperson. Informantene ville bli bedt om å snakke om tidligere erfaringer, og i verste fall kunne bakgrunnsopplysninger identifisere en eller flere personer. I slike tilfeller skal tredjepersoner i utgangspunktet samtykke til behandling av opplysningene og/eller motta informasjon om behandlingen, noe jeg ikke så på som nødvendig eller fortrinnsvis mulig for mitt prosjekt.

Jeg ble bedt av NSD om å begrunne hvorfor tredjepersoner ikke ville motta informasjon, hvor jeg i søknaden begrunnet det som følger:

«Det er, for det første, ikke sikkert at opplysninger om en tredjeperson vil fremkomme. For det andre, er det uvisst på forhånd hvilken situasjon informanten kan sikte til og dermed 'hvilken tredjeperson' det eventuelt vil gjelde. For det tredje, ser jeg det som svært lite sannsynlig at tredjepersonen på noen som helst måte kan identifiseres dersom informanten er varsom på dette og overholder sin taushetsplikt».

Min søknad ble godkjent. Taushetsplikten ble overholdt i løpet av intervjuene, og dette ble aldri en reell problemstilling. Det skal dog sies at dersom sensitiv data som kunne identifisert en tredjeperson skulle oppstått i løpet av intervjuene, ville ikke datamaterialet blitt transkribert eller inkludert i oppgaven.

4.4.1 Anonymisering

Alle mine informanter har signert på informasjonsskrivet jeg fikk godkjent av NSD (se vedlegg 2). Dette dokumentet hadde jeg med under intervjuene. På informasjonsskrivet kunne informantene krysse av på to bokser. I den første boksen samtykket informantene til å stille til intervju, og i den andre kunne de samtykke til å la meg beskrive og omtale dem ved deres stilling. Førstnevnte var nødvendig for et gyldig intervju. Sistnevnte var frivillig. Det var viktig for meg at informantene var innforstått med risikoen for at anonymitet ville bli

kompromittert ved et samtykke til å benevne stilling. Derfor, i tillegg til beskrivelsen i sistnevnte boks, bekreftet jeg med samtlige informanter også muntlig om de samtykket til at jeg benevnte dem med deres stilling, og eventuelt *hva* de ønsket at jeg skulle benevne dem som i oppgaven. Vi ble dermed enige om benevnelsestittel.

Av mine informanter samtykket tre av fire til benevnelse av konkret stilling. Unntaket var politikoordinatoren hvor vi, for å forsikre anonymitet, sammen ble enige om kun å omtale ham som nettopp det; «politikoordinatoren». Etter hvert intervju transkriberte jeg intervjuet og utelot alle navn. Gjenværende var kun tittelen vi hadde blitt enige om.

4.4.2 Covid-19-pandemien og dets konsekvenser

Nedstengningen av Norge i forbindelse med Covid-19-pandemien, gav konsekvenser for datainnsamlingen til masteroppgaven. Jeg hadde gjennomført ett intervju da nedstengningen skjedde, men gjort avtaler med flere informanter om å gjennomføre intervju. Alt dette ble avlyst. Selv om det var muligheter for andre intervjuformer enn ansikt-til-ansikt, fikk jeg avslag fra informanter – og avtaler ble utsatt på ubestemt tid. I tillegg gikk noen av informantene over i andre stillinger, ble permitterte eller sykemeldte. Løsningen ble å utsette innleveringen av oppgaven – en avgjørelse jeg er fornøyd med også i ettertid. Like fullt, selv om det ble åpnet mer opp etter sommeren, og noen av de resterende intervjuene ble gjennomført, var fremdeles den samme problematikken gjeldende. Flere avlyste, ble sykemeldte eller permitterte. Det kom stadig nye uforutsette smittebølger gjennom hele året, og det viste seg å være særdeles vanskelig å få til en avtale med mulige informanter under pandemien, selv til tross for at jeg fikk mer tid etter utsettelsen innleveringen. Antallet informanter er derfor noe mindre enn jeg hadde planlagt.

Spesielt ønsket jeg å intervju en eller flere representanter fra ungdomsskoler og en religiøs leder innenfor det islamske miljøet, men av ulike grunner tilknyttet Covid-19-pandemien fikk jeg ikke gjennomført dette. Som konsekvens har jeg derfor utvidet kapittel 2 av oppgaven som blant annet omhandler tidligere forskning på tematikken og en gjennomgang av de konkrete ressursene kommunen tilbyr.

5 Det sårbare narrativ

I dette kapitlet presenteres den del av analysene mine som knyttes til det jeg kaller for sårbarhet og behov. Her besvares også studiens første forskningsspørsmål:

Hva kan være noen typiske årsaker til at en bekymring oppstår i første ledd?

Kapitlet drøfter informantenes forståelse av radikaliseringsprosess og fenomen. Et sentralt trekk ved intervjuene er hvordan informantenes oppfatninger av hvordan en bekymring oppstår, kobles til sårbarhet og behov. Videre drøfter jeg hva informantene tenker om hvordan man bør vurdere en bekymring, og hva de egentlig forsøker «å måle» i en slik vurdering.

5.1 Forståelse av radikaliseringsprosess

I sin forståelse av radikaliseringsprosess, poengterer informantene først og fremst problematikken rundt forståelsen av radikaliseringsprosess som *begrep*. Dette ble diskutert i delkapittel 1.2 og 2.1, hvor jeg pekte på forvirringen knyttet til begrepet i sammenheng med forskning og beslutninger. Det er viktig for aktørene i det praktiske arbeidet å være kjent med dette.

«Egentlig er selve begrepet litt problematisk. For det å være radikal er egentlig en positiv ting for samfunnet - det å kunne stå imot det etablerte. Det er en mekanisme som gjør at samfunnet beveger seg. Samfunnet er der i dag fordi vi har hatt noen sterke radikale mennesker som, både i kvinnebevegelsen og i mange ulike settinger, har klart å bevege samfunnet framover».

Kommunekoordinatoren poengterer her at det å være «radikal» ikke behøver å være befestet i noe negativt anliggende. Informantene jeg snakket med er alle innforstått med denne spesifiseringen. Å definere radikaliseringsprosess som en prosess blir derfor ekstra utfordrende. Av den grunn velger mange å tolke radikaliseringsprosess som en prosess som leder an til *voldelig ekstremisme*, noe som blir et viktig skille i det praktiske arbeidet. *Voldsperspektivet* skal vi se videre på i delkapittel 5.3.

Informantenes forståelse av radikaliseringsprosess samsvarer med hvilke faktorer de vil peke på i et typisk bekymringstilfelles begynnelse. Felles er at disse forklaringene ofte tar utgangspunkt i et personlig *narrativ* (fortellinger) om selvet. Det er henvisningspersonens

narrativ aktørene er interesserte i å forstå. Aktørenes forståelse av radikaliseringsprosessen tar derfor utgangspunkt i hvordan de antar at den aktuelle personen ser på verden og seg selv. Politikoordinatoren formidler et mulig narrativ som baserer seg på en prosess i gradvis utvikling:

«Ordet prosess; det ligger jo i at det er en utvikling. Fra en gryende interesse - nysgjerrighet, til at det blir en dominerende del av livet; hvor absolutt alt i livet kretser rundt den idéen [...] og underveis her så begynner man å slutte å tenke kritiske tanker. Man lukker egentlig tankene sine fullstendig for kritiske spørsmål [...] så nærmer man seg etter hvert et syn hvor det bare blir rett og galt, svart-hvitt [...] på et eller annet sted på veien her så slutter man egentlig å stille seg selv spørsmål som «kan dette stemme» og undersøke om det kan stemme. Man bare sier «ja, men det er jo sånn, for dette her passer jo inn i det bildet jeg nå har skapt meg». Eller man tenker ikke akkurat det, da, men det passer inn i sannheten din. Altså; en påstand blir en etablert sannhet».

Politikoordinatoren hevder at personer i en radikaliseringsprosess aktivt søker etter bekreftelse på det narrative de har skapt seg. Ukritisk forkaster personen enhver motsigelse som ikke samsvarer med deres verdensbilde, og anerkjenner snarere de størrelser som bekrefter og legitimerer deres ensidige verdensforståelse uten rom for nyanser. Fakta filtreres slik at personen utelukkende gir oppmerksomhet til de fakta som støtter deres syn - uavhengig av reliabilitet eller pålitelighet. Etter gjentakende bekreftelser på sin påstand, etableres gradvis påstanden til en sannhet, som for personen blir «skrevet i stein».

Samtlige informanter beskriver en person hvis narrativ inkluderer utenforskap, sårbarhet og behov. Henvisningspersonens narrativ trekkes frem som spesielt viktig da mennesker skaper sin egen historie med «helter og skurker». En historie om godt mot ondt, og som kan legitimere de ekstreme meningene og i ytterste konsekvens også (de voldelige) handlingene. Personene danner det sosiologen Anthony Giddens (1991) kaller *selvidentitet på narrativt vis* eller *fortellinger om selvet*, hvor personene tar i bruk en konstruktiv fortelling om seg selv for å sortere erfaringer og orientere seg i verden.

5.2 Behov og ekstreme tilfældigheter

Alle mennesker har behov (Deci & Ryan, 2000). Studien bruker sårbarhet og behov som et teoretisk utgangspunkt, og informantene jeg har intervjuet deler den samme oppfatningen av enkeltindividet. Politikoordinatoren peker til individets behov for anerkjennelse ved at «grunnen til at man søker seg til et miljø - det er jo ønsket om anerkjennelse, ønsket om å

være en del av noe som er litt større - hvor du blir betydningsfull». Kommunekoordinatoren deler den samme oppfatningen:

«[...] hvis du forebygger vold i nære relasjoner, så forebygger du òg radikalisering og voldelig ekstremisme. Forebygger du barn- og ungdomskriminalitet, påvirker det radikalisering og voldelig ekstremisme, for å ta det temaet. Hatefulle ytringer og hatkriminalitet, tenderer òg inn mot dette feltet».

Hun opplever radikalisering som å ha samme utgangspunkt som andre områder, og argumenterer av den grunn for at individer kategorisert under ulike innsatsområder i kommunen, stort sett har de samme fundamentale behovene. «Det er vi i byråkratiet som har behov for å kalle eller definere det for det ene eller det andre», konkluderer hun. Byråkratiet kategoriserer mennesker i tråd med henvisningsmekanismer, men i bunn og grunn kan det være «de samme menneskene».

En konsekvens av sårbarheten i form av uoppfylte behov er *utenforsksbegrepet* (Ekornås, 2018). Utenforskapen forstås som en *sårbarhetsposisjon* hvor personen har et behov for å oppleve å bli akseptert, og informantene peker av den grunn på nettverk som en viktig faktor for radikaliseringsprosessen. Miljøterapeuten forklarer:

«Nettverk er kjempeviktig. Altså de du har rundt deg som, både det å bli sett og hørt, forstått og føle deg som en del av noe. Så nettverk er viktig [...] Den totale tingen - altså, nettverk er kjempeviktig, fritid er viktig og trygge voksne i livet er viktig for ungdommer. Så, utenforskapfølelsen, og det å merke at vi har mye mindre enn andre - den spiller veldig inn. Også, som jeg snakka litt om: savn av noe, som du ikke vet, eller kan sette ord på, men så plutselig kommer noen andre og setter ord på det. De negative innspillene som de ofte plukker opp fra internett, eller fra en side eller fra en bok, kan være en kjempestor del av det».

Miljøterapeuten trekker frem hva personen «plukker opp» - i så forstand hva personen eksponeres for. En person med en utenforskapfølelse opplever han at kan være utsatt for å bli påvirket av negative innspill. I tillegg opplever Esterstiftelsen at ekstreme miljøer ofte er mottakelige for personer i utenforskapen. Hun forklarer at «de typer miljøer pluss rusmiljøet, de plukker deg opp. Kom som du er. Det blir ikke krevd noe mer av deg da, også er det greit liksom». Politikoordinatoren viser til hvordan eksponeringen til et ekstremt miljø kan gi personen en følelse av betydning:

«[...] derfor så er jo alle former for positiv inkludering viktig. Utenforskap, det trenger ikke nødvendigvis bare å bety innvandrere som kommer til Norge og som ikke kan språket. Det kan like gjerne være norske ungdommer som rett og slett ikke finner seg til rette og føler på en måte at de taper på alle fronter. De gjør det dårlig på skolen, de er dårlig i idrett, de har ikke noen venner, kanskje er det noe rus, kanskje er det kjipt hjemme. Det er dårlig utsikter for fremtiden, da. Da søker man seg kanskje til noen som vil anerkjenne deg for den du er. Altså, hvis alt går på tverke i livet ditt, og så har du noen som sier at 'du er kjempeviktig for kampen vår' - det er en boost altså. Og hvis de i tillegg sier at 'grunnen til at ting har gått kjipt for deg - det er dem, det er deres feil' - da gir ting litt mening. Du kan gi andre skylden for at det er kjipt for deg, og du er viktig for disse. Det er en ganske fin boost inn i et sånt miljø».

Politikoordinatoren poengterer en todelt forklaring på en inngang til et ekstremt miljø, og presiserer i tillegg at utenforskapsbegrepet kan gjelde mennesker med varierte bakgrunner. På den ene siden får personen oppfylt sine behov om anerkjennelse og tilhørighet ved å bli fortalt at «du er kjempeviktig for kampen vår». På den andre siden kan også en persons frustrasjon rettes *utover* mot et mål. Ved å internalisere opplysningen om at «grunnen til at ting har gått kjipt for deg – det er dem, det er deres feil», rettes frustrasjonen utover fremfor innover. Det antas at det å rette frustrasjonen utover kan gi en avlastning for en persons indre negative følelser, og gi en ytterligere «mening» for personen.

«Det er litt tilfeldig hvor du finner din plass», forteller Esterstiftelsen. Ved at individer utsatt for radikaliserings i utgangspunktet har de samme behovene som i andre innsatsområder, opplever alle informantene at inngangen til et radikaliseringsspor kan være tilfeldig. «[...] utenforskapsbegrepet. Det er der vi jobber tett. Også ser vi at her er det fare for enten den retningen eller den retningen. Det kan være rus eller kriminalitet eller radikaliserings», forteller miljøterapeuten. Han peker på at det kan være litt tilfeldig hvor sårbar ungdom havner, avhengig av hvilke nettverk de blir eksponert for. I delkapittel 2.1.1 trakk jeg frem radikaliserings teorier om eksponering og gruppetilhørighet. Disse teoriene er aktuelle her, hvor miljøterapeuten har den samme erfaringen. Til en viss grad, kan det indikere at det er en slags tilfeldighet hvilken retning sårbar ungdom tar ut ifra hvilke miljøer de blir eksponert for. Kommunekoordinatoren konkluderer med at «om du er offer, eller om du er i risikozonen for å være i en kriminell bande, eller rus, eller ... ja, så er det mange av de samme behovene og de samme mekanismene som gjør seg gjeldende».

Selv om spesifiseringsproblemet poengterer at ikke alle med de samme behovene blir radikalisererte, opplever informantene at det i bunn og grunn ikke er noe «særegent og ekstraordinært» ved personer tilbøyelige for radikalisering. De har ikke noe som klart skiller dem i en separat gruppe fra andre mennesker med behov for fellesskap. Det er de underliggende menneskelige behovene sett i lys av sårbarhet og personens eget narrativ som er avgjørende for hvilken retning personens liv tar, og miljøene de eksponeres for kan trekke dem i en retning.

Et funn her går ut på at informantene forstår det sårbare individet som et utgangspunkt, og at retningen videre vil til dels være tilfeldig avhengig av hva de eksponeres for. Dette funnet samsvarer med tidligere forskning gjennomført av for eksempel PISOIU (2012), som sammenlignet radikalisering med et karrierevalg. Rink & Sharma (2016) konkluderer også i sin studie at eksponering er en av de viktigste faktorene for radikalisering. Dette funnet anser jeg som nært tilknyttet det Stålsett (2017) kaller for *sårbarhetens styrke* – som handler om en persons potensiale til positiv endring. Videre analyse om et slikt potensiale og hvordan menneskers behov kan arbeides med i praksis kommer i delkapittel 6.2.

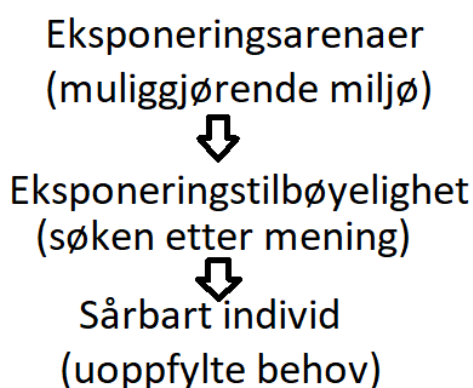
5.2.1 Eksponeringstilbøyelighet

Alle mennesker har behov, og mennesker er komplekse (Deci & Ryan, 2000). Empirien har så langt pekt mot at de aller fleste mennesker får sine viktigste behov mer eller mindre oppfylt gjennom livet (til et tilstrekkelig nivå) fra foreldre, kjæreste, venner eller interesser og (fritids)aktiviteter. En person som har vokst opp, for eksempel uten foreldre, kan tenkes å få behovene sine oppfylt på andre arenaer eller fra andre aktører. Av ulike årsaker kan det også skje at noen ikke får oppfylt sine behov fra eksterne aktører, og den eksistensielle sårbarheten blir en konsekvens av uoppfylte fundamentale behov. Mulige utfall for et sårbart individ som ikke lykkes i «allmennsamfunnet», er blant annet rus og uheldige miljøer (Ekornås, 2018). Det *kan* derfor argumenteres for at samfunnsproblemer som rus, voldelige/kriminelle miljøer eller tilhørighet til en ekstrem ideologisk gruppe, alle har sitt utspring fra og er en mulig konsekvens av enkeltindividets uoppfylte behov i form av sårbarhet.

Jeg har nå vist hvordan radikalisering kan knyttes til tilfeldighetene, og vil videre introdusere et begrep jeg utviklet i løpet av analysen. Dette gjør jeg i et forsøk på å samle en helhetlig betegnelse på mine empiriske funn av en slik (tilfeldig) prosess. Jeg har valgt å kalle

utgangspunktet for en slik prosess for en form for *eksponeringstilbøyelighet*. Prosessen kan beskrives ved at sårbarhet og behov til sammen utgjør en *eksponeringstilbøyelighet* som kan forme og påvirke enkeltindividet i møte med ulike *eksponeringsarenaer*. Altså; en tilbøyelighet (som konsekvens av et *sårbart individ* med fundamentale behov) til det som eksponerer (et *muliggjørende miljø* som oppleves betydningsfullt og tildeler verdi).

Figur 1: *Eksponeringstilbøyelighet*

Eksponeringen kan sammenlignes med *påvirkning* dersom eksponeringen oppleves av personen som meningsfull. I figuren illustrerer jeg hvordan påvirkning opptrer som en mekanisme mellom nivåene. Eksponeringsarenaer kan ha innflytelse, og vil påvirke «nedover» til den eksponeringstilbøyelige. Denne eksponeringstilbøyeligheten påvirker videre individet og selvet. Eksponeringstilbøyeligheten blir således en «katalysator» som minsker terskelen for at individet blir påvirket av det som eksponerer. Oppgavens teoretiske perspektiv på det sårbare individet med uoppfylte behov kan fremstilles og forstås slik. Dette forklarer jeg ved å peke på at personen vil være i en sårbarhetsposisjon hvor henfallenhet til det personen eksponeres for ligger nært - dersom eksponeringen oppfattes av personen som å lede i en retning av å føle seg viktig, å få anerkjennelse og/eller å være del av noe meningsfullt. Teorier på radikaliseringsprosessen presentert i delkapittel 2.1.1, som teorien om et rasjonelt valg, teorien om eksponering og teorien om gruppetilhørighet, kan være med på å understøtte dette. De vil alle ha forklaringskraft i hvordan VERLT kan bli en løsning for en sårbar person – i en sammenheng med eksponeringstilbøyelighet for det muliggjørende miljø.

Avslutningsvis vil jeg trekke frem dette delkapittelets tre funn: informantene jobber ut fra en opplevelse av at i) alle mennesker har fundamentale behov, ii) radikaliseringsårsaker har en høy sammenheng med eksponering og iii) det er til dels tilfeldig at en person havner i et radikaliseringsspor. Begrepet *eksponeringstilbøyelighet* bruker jeg når en person er i en sårbarhetsposisjon som gjør vedkommende tilbøyelig for miljøer som muliggjør å oppfylle ens behov. Det er i så henseende et begrep som tar høyde for tilfeldighetene i forbindelse med radikaliseringsprosessen, og teorien om eksponering (jf. delkapittel 2.1.1).

5.3 Magefølelse eller sjekklister?

Informantene jeg har snakket med, må fortløpende ta vurderinger av en henvisningsperson. Hvordan vurderer aktørene de aktuelle situasjonene? Jeg var interessert i å vite hva de legger vekt på i en slik vurdering.

Som introdusert tidligere, er *sjekklister* et verktøy som blir brukt til observasjon av tendenser og mulige tegn til at en person kan gjennomgå en radikaliseringsprosess. Kristiansand kommune har blant annet utarbeidet en veileder man kan bruke. Den lister opp mulige bekymringstegn (jf. delkapittel 2.1.3 og 2.2.1). Kommunekoordinatoren reflekterer rundt vurderingen av disse bekymringstegnene:

«Vi har lagd en liste på mulige bekymringstegn. Og det som er veldig viktig å påpeke er at en av de faktorene alene, sånn som alt annet, er ikke nok til å bare agere. Man skal se de i en større sammenheng. Kommer du med mer skjegg og kappe og typisk religiøse uttrykk så er ikke det tegn i seg selv. Du må se det i sammenheng med at kanskje den personen begynte å vanke litt mer med andre - skifta nettverk [...] Og det er akkurat det samme som med rus og. Hvis du ruser deg, så får du ofte røde øyne for eksempel - hvis du ruser deg på hasj. En person som har røde øyne ... du kan på en måte ikke lage noe varslingsystem til politiet på bakgrunn av det ytre ene og alene tegnet. Da må du se det i sammenhengen og i en kontekst. 'Jo, dette er en person ... han kommer for sent til timen hver dag, han har faktisk vært en veldig flittig flink elev og nå begynner han å droppe mer og mer ...' - altså konteksten. Så jeg må bare understreke viktigheten med å ikke gjøre dette feltet annerledes alt annet i det forebyggende sporet når det gjelder barn og ungdom hvert fall».

Kommunekoordinatoren opplever at radikaliseringsbegrepet «farliggjøres» av aktører. Hun ønsker ikke at man skal anse en mistanke om radikaliseringsbegrepet som «mer alvorlig» enn for eksempel rus, men at man skal behandle de ulike områdene likt. Hun vil ikke at man «bare

skal agere» dersom tilfellet omhandler temaet radikaliserings, men at man skal ha «sterkt fokus på å bruke lavest mulig nivå til å treffe personene [...] hvis du er bekymra, kan du enten snakke med vedkommende selv, eller bruke noen av kollegaene dine». I tillegg påpeker hun hvordan en av de mange bekymringstegnene ved radikaliserings ikke er nok alene, og at man må se *helheten* i en større sammenheng.

Når aktørene forklarer hvordan en bekymring kan oppstå, og videre hvordan de vurderer situasjonen, så samsvarer dette med hvordan de forklarer sin forståelse av radikaliserings som prosess og sosialt fenomen. Det vil si at de årsaksforklaringene som pekes på av informantene som viktige for radikaliseringsprosessen, er samtidig de årsaksforklaringene som vil ha særlig vekt i vurderingen av et bekymringstilfelle. Bekymringen oppstår når noen observerer hva som, for vedkommende, kan tolkes å være begynnelsen på en radikaliseringsprosess. Selve forståelsen av radikaliserings kan derfor sies å ha en direkte konsekvens for den praktiske vurderingen i arbeidet.

På mitt spørsmål om hvordan man egentlig vurderer alvorlighetsgraden av et tilfelle, svarte kommunekoordinatoren som følger:

«Det er jo litt problematisk egentlig - å se helt hvor skillet er [...] jeg kan jo ta et eksempel med en ungdomsskole, som plutselig fikk noen elever som syntes det var veldig stas å gjøre hitlertegn og hakekors ... som egentlig bare var 'skøyrier' som du definerer det som. Det var egentlig ingen tegn til at det var noe annet underliggende her. Men det var allikevel viktig av skolen å slå ned på det, men det blei aldri varslet til politiet en type bekymring, tror jeg. Da er det igjen den enkelte lærer, eller den enkelte som er i kontakt som må vurdere det ut ifra et totalbilde [...] det er helhetsbildet som blir avgjørende for om man opplever dette som reelt».

Hun konstaterer at å se hvor grensen går her, ikke er lett å definere. Hvordan skiller man egentlig mellom «skøyrier» og virkelige ekstremistiske ytringer? For å vurdere alvorret i tilfellet, og for å få fatt på «helhetsbildet» og «konteksten» utover sjekklisterne, konstaterer samtlige av mine informanter at de derfor også bruker en mer intuitiv tilnærming i sammen med de observerte bekymringstegnene.

Magefølelsen er et begrep som de fleste antakeligvis har kjennskap og et forhold til. Mange bruker magefølelsen for å ta beslutninger, og velger å legge vekt på den. Ofte handler den om å oppfatte elementer som ikke er direkte åpenbare for bevisstheten (Kirkebøen, 2012).

På mitt spørsmål om hvordan en vurdering tas, svarer politikoordinatoren at «[...] mennesker er forskjellige, så det blir egentlig fra person til person [...] Det finnes sjekklister. Det gjør det, men ikke absolutte. Det er mye magefølelse». Han deler synet på at det er en helhetsforståelse, og i tillegg så er tilfellene ulike. «Mennesker er forskjellige» og unike, og en vurdering er derfor en svingende variabel. Kommunekoordinatoren sier at man i en vurdering vil bruke både sjekklister og magefølelsen: «begge deler, ja. Magefølelsen kommer som regel ikke av ing- ... Det er på en måte noe. Magefølelsen er på en måte noe du har oppfattet og den skal du ta på alvor. Så jeg vil si begge deler». Videre legger hun til at:

«Uansett så er det viktig å ta bekymringen på alvor - der er vi litt inne på det med magefølelse. Og da enten gå i dialog med den det gjelder, eventuelt foreldre eller eventuelt kollega. At du får på en måte drøftet bekymringen med ledelsen eller annen kollega. 'Har du sett noe', 'hva synes du', 'har du registrert det samme', og så bruker man de eksisterende tiltakene».

På en side innehar aktørene spesifikk tilegnet kunnskap øremerket «radikalisering». Dette er de tilgjengelige «standardverktøyene» som rapporter, veiledere, planer og generelle oppfatninger i samfunnet. På en annen side innehar aktørene generell menneskelig og mellommenneskelig kunnskap og kompetanse. Dette er kunnskap og informasjon som er mer intuitiv og taus, rotfestet i en grunnleggende kunnskap om det å være menneske i fellesskap med andre. Dette er kunnskap som vi alle bruker hver dag for å orientere oss i livet, men som vi ikke setter ord på eller rasjonaliserer. Empirien viser at det eksisterer et forhold mellom disse to elementene i vurderingen. Det er i krysningen mellom en *objektiv oppfattelse* (sjekklister/bekymringstegn) og en *subjektiv opplevelse* (magefølelse) at en helhetlig vurdering tas.

Videre stilte jeg mine informanter spørsmålet om hva det er som til syvende og sist i en vurdering avgjør om en bekymring er alvorlig nok til at den meldes videre til det som av aktøren oppfattes som rett(e) instans(er). For miljøterapeuten er liv og helse særlig avgjørende:

«Jeg tenker at når jeg begynner å bli oppriktig bekymret for personens helse – både fysisk og psykisk. Altså i en sånn situasjon. Det kan være ... altså, vi skal verne om liv, og da tenker vi livet til den personen, livet til de rundt ham. Og hvis vi snakker ekstremisme, så er vi jo bekymra for hvor går denne veien liksom videre. Men hvis jeg

er ordentlig bekymringa - hvis jeg tenker at 'her kommer jeg ingen vei med relasjon', og vi har ekstreme ytringer eller tanker eller sånn som har kommet ut og personen lukker folk vekk - da vil jeg melde. Også er politiet veldig tydelig på at det er fint å ta en samtale. 'Ring oss og så kan vi samtale om det, også kan vi sjekke ut'. For de har jo ressurser som vi ikke har, og muligheter som vi ikke har. Jeg har nok meldt mer enn på en måte ... jeg melder heller, enn å ikke melde. Samtidig som jeg ... men jeg må 'kjenne' - det handler litt om denne 'magefølelsen' som vi snakker om av og til».

Miljøterapeuten velger å melde og henvise hvis han har vurdert situasjonen som risikabel for personens, eller andres, liv og helse. Han opplever at han har et godt samarbeid med politiet, og velger derfor å ta kontakt hvis han er i tvil. I tillegg forsøker han «å måle» alvorlighetsgrad ut ifra magefølelse og hvorvidt han har lyktes i å bygge tillit og skape en relasjon med personen, samt om han har observert drastiske endringer som at personen isolerer seg. Esterstiftelsen setter søkelys på de samme elementene. Hun sier det varsler røde lamper hos henne når «de plutselig ikke kan hilse på meg lenger i hånda fordi jeg er kvinne - når det ikke var sånn før [...] da ringer alle bjellene. Da vet jeg at siden jeg er dame, så er det ikke så lenge til jeg ikke lenger kan prate med dem». Hun refererer til et tilfelle med en muslimsk mann, og peker på de samme elementene - store og drastiske endringer, som resulterer i at hun mister den relasjonen hun tidligere hadde bygget opp med ham. Når politikoordinatoren snakker om hva som avgjør graden av en bekymring, legger han til:

«Det er jo ved uttrykte støtteerklæringer for eksempel. Altså man uttrykker støtte til en gruppe eller en person som er kjent for absolutt ytterliggående tanker, da. Altså, her så er det noen ... så har det litt andre betydninger enn at man selv bare mener at de og de ikke er bra for Norge - folket. Men man går helt på, man gir sin støtte til de mest ytterliggående, da er vi nok 'litt sånn lenger'. Det vil være med å farge en beslutning, tenker jeg. Men jeg vil si 'være med på' - fordi det er puslebrikker som danner et større bilde».

Empirien er klar på at det er en kompleks prosess å vurdere en person på bakgrunn av ekstremisme, uavhengig av om dette er høyreorientert eller religiøst orientert. Vurderingen er krevende, og aktørene peker på det *helhetlige bildet* som hva som til syvende og sist blir avgjørende. Utover individets personlige meninger, er akten å gi og vise støtte til andres ekstreme og etablerte tankegoods en viktig faktor. Politikoordinatoren hevder at det er et viktig skille mellom selv å mene noe, og å støtte en ekstrem gruppe eller person. Miljøterapeuten setter fokus på hatefulle ytringer og kapabilitet til vold:

«Også ser vi også det at av og til får vi inn ungdommer i en guttegruppe som er tatt inn med tanke på at vi skal forebygge kriminalitet for eksempel, også plutselig oppstår det tydelige meninger om noe konkret som at 'den folkegruppa burde ikke leve'. Da begynner vi med å samtale, men hvis det låser seg fast, så tenker jeg ... og hvis personen da også har voldelig tendenser eller tanker rundt det, eller ytringer rundt det, så må vi jo ta det videre».

Miljøterapeuten peker her til hatefulle ytringer i kombinasjon med kapabilitet til vold som spesielt avgjørende for vurderingen. Voldsperspektivet pekes på av samtlige informanter som et klart tegn på at det skal meldes. Når vold introduseres i situasjonen, blir situasjonen av en annen rang.

5.3.1 Voldsperspektivet

Voldsperspektivet markerer et viktig skille i vurderingen av et tilfelle. Det er særlig når personen planlegger eller er kapabel til å yte vold at situasjonen går inn i et straffespor. Mistanke om at personen er i stand til vold mot andre eller seg selv fritar også aktørene fra taushetsplikten. Derfor blir voldsperspektivet spesielt viktig når det gjelder hva som til syvende og sist får aktørene til å melde tilfellet videre til politiet - eventuelt hva som får politiet til å melde videre til spesialiserte enheter. Politikoordinatoren understreker at han først og fremst er interessert i personens narrativ, men at det allikevel er lovverket han forholder seg til:

«Når det gjelder å samtale med kandidater som er i et radikaliseringsspor, så er det jo selve narrativet deres som er interessant å utfordre - det er jo voldsperspektivet. Det er ikke ulovlig i Norge å være radikal. Det er heller ikke ulovlig å ha ekstreme holdninger. Altså, det er fullt lovlig å mene at noen andre ikke har livets rett, men det blir jo litt mer problematisk hvis du begynner å oppføre til forfølgelse, oppføre til hat og oppføre til vold. Da blir det noe helt annet. Da kommer vi mer inn i et straffespor. Selv om vi skal jobbe forebyggende, så er det jo selvfølgelig likevel lovverket vi forholder oss til».

Aktørene opererer særlig ut ifra henvisningspersonenes narrativ i vurderingen av bekymring. Hvordan opplever personen verden? Hvordan *forteller* personen om sitt liv? Landskapet tilknyttet personens narrativ blir viktig for aktørene å utforske for å kunne vurdere helhetsbildet. Politikoordinatoren understreker her også viktigheten av at aktørene allikevel forholder seg til lovverket og de juridiske retningslinjene. Kommunekoordinatoren forteller at

«det som er kriminaliteten i dette, er jo ikke ideologien – det er når man tyr til vold eller er kapabel til å yte vold, eller trusler, for sine ideologiske meninger». Voldsperspektivet er derfor et viktig skille for informantenes arbeid ved at det er selve skillet fra det «offentlig» anliggende til det juridiske. Da går man over i det kriminelle, og da er det helt andre midler som blir aktuelle og tilgjengelige. Allikevel presiserer kommunekoordinatoren at det i tillegg til voldsperspektivet eksisterer andre innganger til et straffespor:

«Men det er jo ulovlig å være en del av for eksempel IS [Den islamske staten], uten at du selv har brukt vold [...] så det er ikke alltid det er volden i seg selv som er utslagsgivende på om det er kriminelt eller ikke. Det er òg ulovlig å støtte – altså å delta i - ja, sånn som disse her kvinnene da, som har vært fremmedkrigere og kommet tilbake [...] altså bare det at du har tilknytning - vært i Syria, og har tilknytning til IS gjør at du defineres som kriminell».

Det er ikke nødvendigvis vold som definerer kriminalitet, selv om det er den vanligste. Videre poengterer kommunekoordinatoren også at «det er jo domstolene som til syvende og sist avgjør». Hun viser til demokratiets prinsipp om at politiet ikke kan definere om en person er «kriminell» basert på mistanke:

«Det er ikke nok med at politiet bare tror, de må ha indikasjoner, de må ha bevismateriale for å kunne få påtalemyndighetene – altså for å få personen i det hele tatt fengsla eller saksøkt, også er det jo domstolene som avgjør. Så det er ikke nok å tro, heldigvis. Man må ha bevismateriale».

Når informantene sitter med en vurdering av et bekymringstilfelle, er det en krevende vurdering. Særlig er det krevende å forsøke å måle «medgjørighet til vold». Basert på deres erfaringer og kompetanse, vurderer de likevel hvordan tilfellet eventuelt skal behandles eller henvises videre. Empirien peker mot at vurderingen virker å skje i en krysning mellom en objektiv observasjon (bekymringstegn) og en subjektiv intuisjon (magefølelse). Personen blir dernest kategorisert («øremerket» eller «stemplet»), henvist (problemet blir ansvarsfordelt) og eventuelt forsøkt behandlet (og i ytterste konsekvens straffet).

Slik jeg tolker informantene, forstår de vurderingen som en helhetlig tilnærming, hvor man forsøker å se sammenhengen i en helhetlig kontekst. Personens narrativ blir av den grunn viktig. I tillegg er deres vurderinger basert på klare retningslinjer for hva som er *kriminaliteten* i dette. De er bevisste hva som har med lovverket å gjøre – og ikke.

Voldsperspektivet er særlig viktig i informantenes vurdering av en henvisningsperson. Det gjentas ofte at «det er jo ikke ulovlig å mene», og det er et perspektiv jeg tar opp i neste kapittel.

6 De utpekte viktige og utfordrende forhold

I dette kapittelet presenteres den del av analysene mine som knyttes til henvisningsmekanismer og hvordan aktørenes forståelse av radikaliserings får konsekvenser for det praktiske arbeidet. Her besvares også studiens andre og tredje forskningsspørsmål:

Hvilke områder opplever aktørene som de viktigste i deres arbeid mot radikaliserings? og Hva opplever aktørene som spesielt utfordrende i deres arbeid mot radikaliserings?

Informantenes forståelse får konsekvenser for hvilke forhold de peker på som viktige og utfordrende. Jeg har valgt å besvare de to forskningsspørsmålene i samme delkapittel da spørsmålene og den aktuelle empirien viser seg å ha en sammenheng med hverandre. De aspektene som viser seg som utfordrende i arbeidet er samtidig ofte de samme aspektene som blir viktigst for et velfungerende arbeid. I henhold til oppgavens problemstilling, får informantenes teoretiske forståelse av tematikken, presentert i kapittel 5, konsekvenser for det praktiske arbeidet som presenteres her. Jeg diskuterer perspektiver knyttet til demokratiske verdier, ansvarsfordeling, politisk og religiøst skille, samarbeid og kunnskap.

6.1 «Å hjelpe de med å endre en ideologi – er det vår jobb?»

«Men igjen så er jo ikke norsk politi et meningspoliti. Det er som jeg sier; det er jo fullt lovlig å mene ting. Radikale tanker har endret den politiske retningen før - noen ganger til det gode og andre ganger til det verre, men det er jo uansett sånn at i et åpent demokratisk samfunn, skal det være rom til å ha tanker som man kanskje ikke deler eller sympatiserer med i det hele tatt. Men, det er jo sånn vi debatterer, da».
(Politikordinator)

Problematikken jeg introduserte i delkapittel 1.2, angående paradokset ved at vi anser enkelte tanker og ideologier som et problem, til tross for at de er beskyttet av ytringsfriheten og dermed heller ikke er kriminelle, påvirker det forebyggende arbeidet. Informantene jeg snakket med har sterk tiltro til demokratiet og setter klare grenser for hva som er deres ansvarsområder. Først og fremst tar samtlige av informantene avstand fra å opptre «som et meningspoliti». Deres ansvarsområder inkluderer ikke å bestemme hva som er riktig og galt å mene. I Norge, et land med demokratiske verdier, har ytringsfriheten en suveren og urokkelig plass. Derfor har man i Norge implisitt lov til å ha ekstreme normative meninger.

Kommunekoordinator utdyper problematikken rundt dette:

«Noen vil jo gjøre SIAN, eller spesielt Nordisk motstandsbevegelse, til ulovlige organisasjoner - kriminelle organisasjoner, sånn som vi har gjort i forhold til MC [...] - de er per definisjon kriminelle bander. Og noen har tatt til orde for å gjøre typisk Nordisk motstandsbevegelse, SIAN og andre, til organisasjoner som er kriminelle [...] og det er jo nettopp dette som er problemet. Å gjøre en organisasjon kriminell på bakgrunn av ytringen - det er ytterst problematisk. Og er også med på å skyve type meningene enda lenger utenfor «stupet» [...] både Nordisk motstandsbevegelse og mange av de andre ekstreme organisasjonene er jo - enkeltindividene er jo fulle av domssaker bak seg, spesielt i forhold til vold. Men å si at denne organisasjonen skal forbys som organisasjon, da er vi inne på det med å gjøre en mening kriminell».

Kommunekoordinatoren kan forstå hvorfor noen ønsker å kriminalisere politisk eller ideologisk ekstreme organisasjoner. Slike organisasjoner skaper opptøyer. De oppleves av mange som «krenkende», og i enkelte tilfeller har medlemmer på individnivå tydd til vold. Men «å gjøre en mening kriminell» vurderer kommunekoordinatoren å ha en negativ effekt på samfunnet, ved at demokratiet i så henseende ville jobbet mot seg selv i å undertrykke ytringsfriheten. Å «kriminalisere en mening», ville bare bidratt til at meningen forsterkes, mener kommunekoordinatoren. Av den grunn forteller hun at «vi vil jo at de skal bruke de demokratiske prosessene til å mene sine meninger». Det oppleves som det beste alternativet fremfor å undertrykke ytringsfriheten. Den undertrykkelsen antas å være vel så polariserende for samfunnet sammenlignet med en høyt ropende ekstrem mening innenfor demokratiske rammer. «Så sånn sett så må vi tåle at samfunnet - vi må tåle at vi har politiske partier som er langt på utsiden. Vi må tåle at de bruker politiske virkemidler for organisering, uavhengig av hvilket budskap det er», sier kommunekoordinatoren. Mange vil anse ekstreme holdninger og ytringer som *antidemokratiske krefter*, men kommunekoordinatoren understreker at det på en annen side er demokratisk å tillate ekstreme ytringer.

6.1.1 Et handlingslammet byråkrati

«Vi som kommune, syns at meningene som SIAN står for ikke er i tråd med våre verdier. Og våre verdier er mangfold, raushet, uansett hva du tror på, ja, vi har noe som - noen strategier som er vedtatt, så derfor kan vi si at de synspunktene er imot kommunens verdier. Men vi vet jo at det ikke er ulovlig å mene, og det er faktisk ikke ulovlig å ytre».

Kommunekoordinatoren forklarer at kommunen har visse verdier som er vedtatt, og at man dermed kan sette fingeren på at noen organisasjoner strider imot disse verdiene. Empirien viser et usedvanlig forhold mellom et rasjonelt forstått problem (vi kategoriserer det som et problem) i møte med juridiske retningslinjer (det er ifølge loven ikke kriminelt).

Kommunekoordinatoren viser til at situasjonen sådan leder til i et byråkrati som er ganske «handlingslammet»:

«En ting er hvis han er direkte voldskapabel [...] da kan man jo si at det er i forhold til volden. Men å ta en bekymringssamtale, at politiet skal ta en bekymringssamtale med et menneske, fordi man har fått informasjon om at personen begynner å bli enda mer ekstrem - da er vi litt sånn ... er vi ikke litt inne på en sånn meningspoliti, ytringsfrihets- ... Skal vi drive med den slags?».

Kommunekoordinatoren opplever at det ikke er stort kommunen og politiet kan gjøre, da fallgruvene er for store. Innenfor VERLT som felt, opplever samtlige informanter at man bør trå forsiktig – dersom man vil unngå «å trække på skjøre tær». Kommunekoordinatoren reflekterer rundt stigmatisering:

«En person som allerede har begynt å bli enda mer religiøs og kanskje til og med også begynt å stille spørsmålsteget til om man får lov til å beholde sin religion og tro i Norge, vil jo oppleve det som en utrolig krenkelse av at politiet banker på døra - fordi en lærer eller noen har ment at ... da er vi bare med på å skyve de enda lenger ut».

Potensiell stigmatisering er en utfordring for aktørene. Informantene frykter alle at en uheldig stigmatisering vil forsterke avstanden mellom personen og aktøren, samt minske tillit.

Informantenes forståelse av det radikaliserede individet som «spesielt ømfintlig» til stigmatisering, oppleves som et utfordrende forhold og en mulig konsekvens av å arbeide inn mot ekstrem ideologi. Faren ligger i hva Eriksen & Sajjad omtaler som *en selvoppfyllende profeti* (2015). Informantene ønsker ikke å føre en person «lenger utfor stupet».

Politikoordinatoren understreker av den grunn viktigheten i at man ikke må fremstå som stigmatiserende ovenfor en henvisningsperson:

«Skal du ha en samtale med en person som er overbevist om sak eller tro, så må du være ytterst forsiktig med å fremstå stigmatiserende selv. For jeg er mest interessert i å høre hva vedkommende selv tenker. Jeg kan være blodig uenig, og det er også min rett, men jeg har ingen rett til å på en måte å si at 'jamen, du tar jo feil!'».

Hensikten med en samtale er å avdekke hva personen tenker for å kunne gjøre en helhetlig vurdering. «Det er viktigst her igjen å fokusere på hvor han egentlig vil hen med det han sier», hevder politikoordinatoren, hvor særlig voldsperspektivet ønskes bekreftet eller avkreftet. Av den grunn rettes det fokus mot å opptre *anerkjennende*, som i denne sammenheng vil bety at man skal tolerere å ha ulike meninger og at man kan samtale og samtidig være uenige. Dette blir viktig fremfor å opptre *konfronterende*, som i denne sammenheng vil si å «peke på feil» eller «å kaste personen under bussen». Det er opprettelsen av en god dialog som blir viktig for å kunne opprette tillit og en relasjon, og senere kunne utfordre en person på meninger (jf. delkapittel 2.2.4). Kommunekoordinatoren ønsker derfor å invitere til en trygg fellesarena:

«Det som kan skje er jo at hvis ungdommer eller andre med en eller annen litt sterk ideologisk eller litt mer ekstrem ideologisk mening møter et samfunn hvor de ikke får lov å mene det de mener, da skaper vi ikke et felles meningsutvekslings-fora som er trygt. Det er så vesentlig. Da er vi med på å skyve den enda lenger [...] kommunen skal ikke være meningspoliti, og det skal heller ikke politiet være. Men vi som enkeltindivider er jo med på å si at dette er uakseptabelt, og dette er akseptabelt, og dette merker jo folk som har litt ekstreme meninger. Så, istedenfor å da stoppe de i den meningen, så tror jeg heller vi må invitere de inn i trygg fellesarena, og dette vet vi ifra mange andre land også, hvor man har vært med på å skyve ekstreme enda lenger ut til det ekstreme».

Kommunekoordinatoren anerkjenner at vi som enkeltindivider har ulike meninger som vi står for. Av den grunn blir dialogen og «å invitere dem inn i en trygg fellesarena» pekt på av kommunekoordinatoren som vesentlig for å kunne føre en god dialog. Invitere dem til et trygt *innenforskap* ser hun på som vesentlig for å forsøke å unngå at personer havner i et utrygt utenforskap. Samtlige informanter tar derfor avstand fra «å opptre som et meningspoliti», men forsøker å opptre anerkjennende ovenfor personen for å kunne etablere en relasjon.

Er de dog alvorlig bekymret for en person, er det tiltak de kan sette i gang – men kommunekoordinatoren presiserer at dette ikke gjelder de over 18 år:

«Vi har jo et helt annet apparat når det gjelder de under 18. Det er jo barnevern og forebyggende politi. Det er helt andre virkemidler. Man kan sette ganske mye i verk når man er bekymra hvis du er barn og ungdom. Men er du over 18, så er på en måte tilnærminga mye vanskeligere [...] vi har en mye mer myndighet til å kunne gripe inn ved bekymring når de er under 18. Både politiet har andre virkemidler, og kommunen

gjennom barnevernet har andre virkemidler. Det har vi jo ikke når de er over 18. Hvis du er radikalisert og ikke vil ta imot hjelp, så, så kan ikke vi hjelpe deg. Da kan ikke vi komme i kontakt med ... vi har i grunn ikke mulighet til å snakke om det engang».

Kommunekoordinatoren poengterer et viktig skille mellom en person som er under 18 år og over 18 år, og ved det oppstår det en ny utfordring. I et tilfelle hvor man mistenker at en person gjennomgår en radikaliseringsprosess, og personen det gjelder er under 18 år, finnes det verktøy kommunen og politiet har. Er derimot personen over 18 år, er byråkratiet handlingslammet og det er egentlig ikke annet aktørene kan gjøre enn å invitere personen til en samtale der vedkommende ikke plikter å møte. Med Bjørge (2018) sin rapport tatt til betraktning, er dette problematisk anliggende, da utviklingsbildet blant høyreekstreme i Norge tyder på at de er eldre. «Feltet er problematisk», sier kommunekoordinatoren videre:

«Det har gått opp for meg at dette feltet er vanvittig problematisk. Fordi at når man jobbet i forhold til ungdomsgrupperinger, i forhold til Boot Boys og den type ting, så var det ofte ungdom som var utenfor samfunnet, og de ruste seg kanskje. De hadde mange andre tilleggsutfordringer som gjorde at det varsle noen røde lamper rundt omkring. Og barnevernet hadde tiltak på de gjerne, politiet var inne sterkt og sånn. Men når det gjelder voksne, eller unge voksne, de som er over 18, så er det litt problematisk å jobbe med. En ting er om de har tilleggsutfordringer. Har de traumer? Ja, men så henviser vi de til psykisk helse, eller andrelinjetjenesten. Har de rusutfordringer i tillegg til den ideologiske, så prøver vi å henvise de til rusbehandling. Men å hjelpe de med å endre en ideologi - er det vår jobb? Det er utrolig problematisk».

Kommunekoordinatoren poengterer problematikken i å forsøke å hjelpe en person, i et byråkratisk mareritt, der man både skal verne om retten til å mene og samtidig unngå å uheldig kategorisere noen som «potensiell ekstremist». Det munner ut i en opplevelse av et handlingslammet byråkrati. På bakgrunn av denne problematikken, har Kristiansand kommune ønsket å imøtekomme feltet med en *helhetlig tilnærming*.

6.1.2 En helhetlig tilnærming

Erik Lindbæk Kruse (2018, s. 154) reflekterer rundt det å jobbe med *byggende arbeid* i kommunene, og hevder at «det finnes tjue grunner for å bygge fritidsklubber som er viktigere enn å forebygge radikalisering». Han begrunner dette med at «hvis man setter inn radikaliseringstiltak for å hjelpe ungdommer som i utgangspunktet kun er marginalisert på

annet vis (rus, kriminalitet, utenforskap, 'drop out'), risikerer vi å samtidig stemple dem som potensielle ekstremister». Kruse hevder at fokuset på radikaliseringsprosjekt kan påvirke fagmiljøer, tilskuddsordninger og andre offentlige systemer ved at man kategoriserer tiltak som i utgangspunktet er *byggende, universelle* eller *selektive*, som «radikaliseringsprosjekt» (jf. delkapittel 2.2.3). Dette gjøres, ifølge Kruse, «enten fordi vi blir (for) ivrige som fagfolk, eller for å kunne søke og få økonomiske tilskudd». Kommunekoordinatoren deler Kruses oppfatning av problematikken rundt å øremerke byggende arbeid som «radikaliseringsprosjekt»:

«Jeg tenker at i utgangspunktet så har myndighetene vært med på å gjøre dette feltet altfor spesielt - med egne tilnæringer, med egne programmer, med egne poster og tilskudd og ... det tenker jeg kan virke mot sin hensikt [...] jeg har vært en forkjemper for at ikke dette feltet behandles som noe særskilt, men snarere integrere i alt det andre. Det er på en måte der nøkkelen ligger, tror jeg. Sånn at ikke folk - hjelpeapparatet blir handlingslammet. Det blir en integrert – et ekstra kulepunkt på det som man skal se etter. Og derfor er jeg og litt sånn prinsipielt uenig i at justissektoren setter så sterkt fokus på egne programmer som bare skal være for ekstremisme og radikaliseringsprosjekt. Ikke minst mye penger som blir ... dette her er et felt som det er mye posisjonering, det er mye makt, det er midler. Hvis du bare putter på en liten setning om at det du gjør også handler om forebygging av ekstremisme, så har du mye større sjans for at du får tildelt midler fra nasjonale myndigheter. Så det er et eller annet der som ... virker mot sin hensikt. Jeg har en klokke på å gjøre dette til et felt som integreres i alt annet av det vi gjør».

Kommunekoordinatoren hevder at å bruke en helhetlig tilnærming vil hjelpe rundt problematikken i byråkratiet «handlingslammethet». At radikaliseringsprosjekt har egne midler, egne programmer og sådan gjøres «særskilt», hevder hun at kan virke mot sin hensikt. Samtidig, peker miljøterapeuten på at «det er jo en tydelig ting at både stat og kommune har satt inn mer penger på det, og satt det ut i gode prosjekter rundt omkring». Samtlige informanter opplever flere av prosjektene som *gode*. De har fungert godt som forebyggende. Spørsmålet (og eventuelt «ønsket») blir eventuelt om slike prosjekter bør *kamufleres* bedre under en mer *generell* form for byggende arbeid, og ikke øremerkes *radikaliseringsprosjekt* for å unngå de problemstillingene som har blitt omtalt. Årsaken til at radikaliseringsprosjekt konvensjonelt blir behandlet annerledes, sier kommunekoordinatoren er «fordi at skadepotensialet kan være så stort – som terror». Basert på hennes forståelse, handler dog ikke tanken rundt en helhetlig tilnærming å «normalisere» eller «undergrave» radikaliseringsprosjekt, men å *forene* det med de eksisterende tiltakene for å unngå øremerkingen.

Som samfunn, har vi lagt inn mye tid og ressurser i å bekjempe radikaliserings og ekstreme holdninger. Vi har definert feltet som et samfunnsproblem. Når det juridiske standpunktet forteller oss at det ikke er kriminelt til tross for stigmaet, gjør det tematikken til en paradoksal og høyst problematisk størrelse. Radikaliserings oppleves som «særskilt» i den forstand at det relateres til terror. Ekstremister og deres ytringer er beskyttet av ytringsfriheten, og personene har dermed ikke gjort noe ulovlig – «*enda*», vil kanskje mange frykte. Her er det feltet mot VERLT skiller seg ut ved at det er en prosess som i ytterste konsekvens kan lede til vold og terrorisme. Et anliggende som per definisjon ikke er *juridisk galt*, stemples derfor av samfunnet som *normativt galt* på bakgrunn av et eksisterende *potensiale* for utviklingen til terrorisme. Dette påvirker følgelig henvisningsmekanismene i samfunnet og de vurderinger som tas av aktørene som jobber inn mot dette. At radikaliseringsfeltet kan tenkes å være «farliggjort», diskuteres nærmere i delkapittel 6.5 om kunnskapens trygghet.

«I Kristiansand, så tenker vi at kriminalitetsforebygging av de ulike områdene, de henger tett sammen», forteller kommunekoordinatoren. Vi så i delkapittel 5.2 hvordan byråkratiet har behov for å kategorisere, men at det i bunn og grunn ofte handler om de samme menneskene – som kan ha et likt utgangspunkt basert på sårbarhet og behov. Derfor ønsker kommunekoordinatoren en helhetlig tilnærming, noe blant annet kommunens veiledere har vært et forsøk på. Kristiansand kommune ser en mulig innfallsvinkel til å håndtere VERLT, ved «å hjelpe de med det de trenger hjelp til», noe som kan være en måte å avvike problematikken rundt henholdsvis uheldig stempling og «kategorienes bakteppe». På denne måten unngås det at henvisningspersoner går særskilt under «radikaliseringskategorien». En slik tilnærming vil være avhengig av gode prosedyrer for henvisningsmekanismer. Samtidig, peker politikoordinatoren på at «det å ville hjelpe» også er problematisk, noe vi skal se videre på i neste delkapittel.

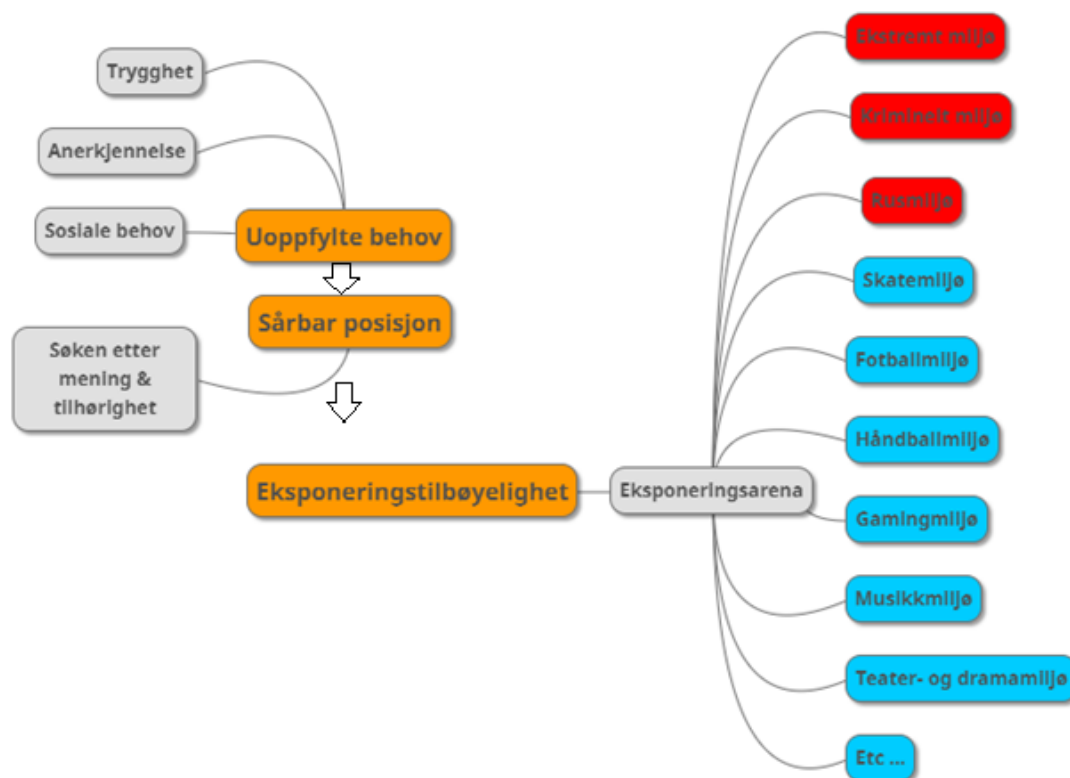
6.2 «Vi skal ikke sy puter under armene på folk»

I delkapittel 5.2 presenterte jeg aktørenes opplevelser av hvordan enkeltindivider i samfunnet har *behov*, noe som er et sentralt teoretisk perspektiv som studien bygger på. «Alle har jo et behov», forteller politikoordinatoren. Jeg spurte ham så om disse behovene er noe samfunnet bør forsøke å «fylle»?

«Fylle, legge til rette for, sørge for at alle lykkes. Altså, det er ikke alle som lykkes i ... det er ikke alle som ønsker å være speider, det er ikke alle som lykkes i eller ønsker å lykkes i fotball, men det kan være andre ... altså alle har antakeligvis mulighet for å lykkes et eller annet sted [...] hvor du på en måte kan finne din plass, da, og trives. Bli inkludert. Legge til rette for det».

Jeg introduserte, i delkapittel 5.2, et begrep om *eksponeringstilbøyelighet* som tar høyde for «det tilfeldige» rundt en radikaliseringsprosess. Jeg illustrerte hvordan *eksponeringsarenaer* muliggjør å oppfylle behovene hos en tilbøyelig person i en sårbar posisjon. Begrepet vil jeg igjen her anvende for å illustrere tanken bak byggende arbeid og tilrettelegging av kommunen. I tillegg vil jeg trekke inn Stålsett (2017) sin teori om *sårbarhetens styrke*. Med sårbarhetens potensiale for endring som teoretisk utgangspunkt, kan man anse det forebyggende arbeidet til blant annet å handle om å kanalisere dette potensialet for endring hos en person inn i ønskede positive arenaer – enten for enkeltindividet, eller for samfunnet som helhet. Ved å tilrettelegge for gode eksponeringsarenaer, som Kruse (2018) omtaler som *byggende arbeid*, drar man nytte av sårbarhetens styrke. Man ønsker å unngå den risiko at et endringspotensiale utspiller seg som «svakhet» og mulig resulterer i negative utfall som rus, kriminalitet eller radikalisering og ekstremisme. Det man imidlertid forsøker i tilretteleggingen, er å skape gode eksponeringsarenaer for ungdommen og befolkningen generelt – og dermed jobbe for å kanalisere potensialet inn i noe positivt. Politikoordinatoren hevder at «alle har antakeligvis mulighet for å lykkes et eller annet sted». Tilretteleggingen kan innebære å bygge gode eksponeringsarenaer og miljøer som ungdomsklubber, skateparker, basketballbaner, samt andre organisasjoner, aktiviteter og tiltak som kan ha en positiv innflytelse. Ønsket er å kanalisere endringspotensialet hos en person inn i noe positivt for både enkeltindividet og til syvende og sist for samfunnet som et kollektiv og fellesskap.

Figur 2: Eksponeringsarenaer

Dersom inngangen inn i et miljø har en sterk sammenheng med hva vi eksponeres for (funn fra delkapittel 5.2), kan kvaliteten og kvantiteten på slike eksponeringsarenaer tilrettelagt av kommunen spille en viktig rolle. Det kan på en side gi en positiv effekt ved å øke involveringen blant (inkluderingen av) de eksponeringstilbøyelige slik at de kan finne *sitt* miljø, «passe inn» og dermed identifisere seg med noe positivt. På en annen side kan det samtidig minske sjansen for at de samme personene involveres i andre negative arenaer, som eksempelvis ekstrem ideologi, rus og kriminalitet. Det er utviklet mange verktøy for å bekjempe slike negative miljøer. Byggende arbeid og kommunal tilrettelegging kan på sin side anses som et verktøy som ikke *direkte bekjemper* negative miljøer, men *indirekte bekjemper* - ved å fremme og forbedre de *positive alternativene* til det vi anser som negativt. Man vil med det skape og invitere til trygge innenforskap.

Videre fra sitatet av politikoordinatoren som jeg fremla innledningsvis, bygger han videre på tankegangen sin med «*men vi skal ikke sy puter under armene på folk heller*»:

«De må jo selv på en måte realisere seg selv. De må jo gjøre noe selv og [...] men så skal man være litt forsiktig med å si at 'jeg vil hjelpe deg' også, tenker jeg. Fordi at hvis man da er på vei inn i en radikaliseringsprosess og du begynner allerede å utvikle

noen tanker og ideer om årsaker ... hvis det da kommer noen fra myndighetene og sier 'hei, lille venn, jeg skal hjelpe deg', så vil nok det oppleves mye mer fornærmende enn det vil være oppløftende [...] man må jo selv ha en opplevelse av du eier livet ditt selv, da [...] da har du på en måte nesten svakeliggjort en person».

Politikoordinatoren gjør et poeng av at man selv må ha en opplevelse av at man har eierskap til sitt eget liv og sitt eget narrativ. Han peker derfor mot viktigheten av at samfunnet må forstå *overinvolvering* inn i en persons privatliv - «for å hjelpe». Det er viktig at man opplever at man evner å ta ansvar i eget liv og mestrer å «stå på egne ben». Det å «skulle bli hjulpet» uten at man ber om det, kan oppleves som å bli frarøvet egenverdi ved at man blir tildelt en *offerrolle*.

Aktørene må her igjen være bevisste deres ansvarsområder. Empirien peker mot at det offentlige ikke skal eller kan fikse alle problemer i menneskers liv, men at det også er en stor grad av personlig ansvar knyttet til dette. Et ansvar som inkluderer en individuell forpliktelse i forhold til fellesskapet, og ikke bare fellesskapets ansvar for individet. Enkeltindividet skal oppleve å eie livet sitt selv, og politikoordinatoren peker derfor mot viktigheten av å faktisk våge å ansvarliggjøre individet.

Politikoordinatoren har klare tanker rundt hvor viktig samspillet er mellom det å tilrettelegge for å lykkes, og det å ansvarliggjøre individet. Forebyggingen og fremgangen virker å ligge i spenningsfeltet mellom et *muliggjørende miljø* - som kan tilrettelegge for behov og hjelpe å skyve i riktig retning, og et *sårbart individ* som må utfordres – for å få til en positiv endring innenfor trygge rammer.

6.3 Gud eller politikk – spiller det noen rolle?

Det skilles gjerne mellom politisk, ideologisk eller religiøs radikaliseringsprosesser. Men skiller informantene mellom dem når det kommer til å arbeide forebyggende? Samtlige av mine informanter understreker at det i bunn og grunn ikke skilles mellom dem i det praktiske arbeidet. På mitt spørsmål om det er et skille i arbeidet mellom religiøs og politisk radikaliseringsprosesser, forklarer politikoordinatoren:

«Altså egentlig når det kommer til radikaliseringsprosesser og ekstreme holdninger, så tenker jeg at forskjellen er ikke så veldig stor. Det er jo selvfølgelig veldig stor

forskjell på overbevisningsårsak - det er jo klart. Det er jo gitt selvfølgelig. Om du tror på en guddommelig makt som styrer og som på en måte setter kursen din og hva som skal skje i det hinsidige og så videre, og kontra mer jordisk politisk strømninger. Så det er veldig forskjellig naturligvis, men jeg tenker ... jeg ser ikke noen særlig grunn til å utfordre selve ideologien eller troen. Fordi det har liten hensikt egentlig å utfordre. Å gå til en som på en måte er troende kristen; 'hvorfor i all verden tror du på Jesus', ikke sant, det har ikke noe for seg, fordi at vedkommende tror jo på det, og det er dems absolutte rett. Hva skal jeg si da? Skal jeg argumentere hvorfor vedkommende tror som han tror? Det har ikke noe for seg».

Mine informanter opplever at det ikke er særlig forskjell når det kommer til de bakenforliggende årsaksforklaringene på radikaliseringsprosessen, og dermed heller ikke hvordan det arbeides mot forebyggende. Det er de samme mekanismene som gjør seg gjeldende som tilhørighet, behov, bekrefte sitt eget narrativ og så videre. Politikoordinatoren presiserer allikevel at det er forskjell på *overbevisningsårsak*. Det vil si at den religiøse eller politiske ideologien som personene kan bruke til å legitimere handlingene sine er annerledes. Uavhengig av retningen innenfor ideologi, opplever han at det er nytteløst å argumentere selve ideologien, eller troen i religiøs sammenheng. Å snakke med en sterkt troende *om tro*, oppleves som nytteløst dersom du ikke er troende selv og har adgang til den gruppa. Politikoordinatoren opplever dog at det kan finnes et skille ved at religiøst radikalisererte kan legitimere sin tro i et gudsbegrep:

«Og der, tenker jeg, har du et bittelite skille egentlig, mellom disse ekstreme religiøse og de ekstreme politiske. Fordi at de ekstreme religiøse fanatikerne har Gud på sin side, og da 'har du rett', og det du gjør er Guds vilje, så er det egentlig meningsløst å høre på noen som ikke har Guds vilje. Da er det absolutt. Da er vi godt inne i liksom øverste del av den prosessen, da».

Få teorier om radikaliseringsprosessen siterer ideologi eller religion som å ha en særlig sammenheng med radikaliseringsprosessen, og pekes ikke på som årsaksforklaringer på radikaliseringsprosessen. Det blir derfor ikke ansett som avgjørende i en persons radikaliseringsprosessen, men for den radikalisererte kan det brukes i legitimeringen av vold (Juergensmeyer, 2015, 2017; Maskaliūnaitė, 2015). Politikoordinatoren har den samme opplevelsen. Teoriene på radikaliseringsprosessen presentert i delkapittel 2.1.1 står stødigere i forklaringen på årsaker til deltakelse fremfor enhver tro på ideologien eller handlingene i seg selv (Maskaliūnaitė, 2015; McCauley & Moskalenko, 2008, 2014).

Esterstiftelsen forteller at hennes kristne tro har vært en inngangsport til å kommunisere med muslimer:

«Jeg er personlig kristen. Men jeg er den eneste her [i Esterstiftelsen] som på en måte har vært det. Så når det har vært dem [religiøst motiverte på islamsk side], så har de [kolleger] alltid sagt «åh, det er sånn åndelige greier, det er ditt departement». Fordi at vanlig norske som ikke har noen tro; den er vanskelig for de å følge. At tro skal bety så mye. Så det har vi funnet ut at funker fint for meg. Akkurat som at det da har vært lettere å prate om».

At Esterstiftelsen og muslimer hun prater med har til felles en sterk tro på en høyere makt, har vært en døråpner for henne. Hun opplever ikke sin kristne tro som en motsetning til muslimers islamske tro, men heller at de har et felles grunnlag. Det har gitt henne innpass, og vært en døråpner for kommunikasjon hos begge parter. Hun opplever at det har bidratt til «å ha veldig gode samtaler». Spesielt har det spilt en viktig rolle i relasjonsbyggingen, ved at det har vært noe de har hatt til felles. Kommunekoordinatoren forteller at man bruker samme virkemidler mot religiøs radikaliserings som politisk, men at man i tillegg kanskje bruker noen andre samarbeidspartnere:

«Men vi er egentlig veldig tro mot å bruke de eksisterende tiltakene som vi allerede har i fra før av i kommunen, i politiet og i samarbeid med frivillige organisasjoner. Så vi er litt opptatte av å ikke gjøre det feltet altfor spesielt. Det er gode samarbeidsrutiner mellom politi, kommune og frivillige organisasjoner for eksempel når det gjelder rus for voksne eller barn, eller ungdom. Uavhengig av det, er det naturlig for oss at når det gjelder sånne typer tema [som radikaliserings], så blir det og kanalisert inn til samme type tiltak eller samme type virkemiddel. Men det er klart at når det er religiøs ekstremisme, så har jo vi en veldig tett dialog med moskeene, og de muslimske lederne, og ikke minst noe som heter plattform».

Radikaliseringsforskningen hevder at religion ikke er viktig når det kommer til årsaker for radikaliseringsprosessen i seg selv, men at den kan spille en rolle for menneskers identitet (Maskaliūnaitė, 2015; McCauley & Moskalenko, 2014; Rink & Sharma, 2016; Schmid, 2013). Mennesker søker etter identitet og tilhørighet, og kan blant annet finne tilhørighet i en religion. Utfordringen inn mot VERLT blir hvis personen får innpass eller er tilbøyelig for tolkningen til en ekstrem religiøs gruppe, som også anser vold som et legitimt middel. Derfor kan religiøs radikaliserings skille seg ut i forebyggingen dersom aktørene opplever at man er avhengig av å møte personen innenfor «religiøse rammer», ved at personens narrativ baserer

seg på religiøs identitet. Hvis det først og fremst er innen religion personen identifiserer seg og finner tilhørighet, og det er troen på en gud som er viktigst for personen, kan det være et hensiktsmessig verktøy å forsøke å møte vedkommende der. Da er man avhengig av henvisningsmekanismer til personer som sitter på den kompetansen.

Esterstiftelsen anser hennes tro som en døråpner i relasjonsbyggingen. I tillegg forteller kommunekoordinatoren at de samarbeider med moskeene, muslimske ledere og plattform – aktører som sitter på kunnskap rundt religiøs overbevisning og radikalisering. Allikevel, kan dette overordnet ses på som «det samme arbeidet» som de andre innsatsområdene - ved at det igjen oppleves at det i bunn og grunn er personens behov for tilhørighet og fellesskap som forebyggingen skal ta utgangspunkt i. Det er mange eksponeringsarenaer og miljøer man kan finne tilhørighet i, og noen av oss finner det i religion. Majoriteten av dem som først og fremst identifiserer seg med religiøse miljøer, anses som en positiv tilknytning for selvet. For et fåtall, kan det dog anses som negativt eller destruktivt dersom miljøet er av en ekstrem sort. Esterstiftelsen forteller at «det ser nok så likt ut om det er høyreekstremer og de som er minoritetsgrupper som er på vei inn i det [religiøs radikalisering]. Det ser nokså likt ut på bunn. De savner et sted å høre til».

6.4 Samarbeid, taushetspliktens kunnskapshull og tillit

Kristiansand kommunes veileder (2015b) forklarer at «en helhetlig forebyggingsstrategi rettet mot kriminalitet krever samarbeid mellom alle gode krefter, både offentlige etater, frivillig sektor og lokalt næringsliv. Skal man lykkes, kreves det samarbeid på tvers av etater og profesjoner». God forebygging må basere seg på et godt samarbeid, og et godt samarbeid er avhengig av gode mekanismer for henvisning. Dette blir kanskje særlig viktig i Kristiansand kommune, hvor man går inn for en helhetlig tilnærming til radikaliseringfeltet.

Miljøterapeuten understreker viktigheten i å samarbeide:

«Jeg tenker at det viktigste er et godt samarbeid mellom alle som har et ansvar inn i dette arbeidet. Vi jobber med litt forskjellige metoder alle mann. Men en god kommunikasjon mellom alle aktører er kjempeviktig. Det har jeg veldig tro på [...] den tydelige gode kommunikasjonen mellom aktører som skal jobbe i det. Med radikalisering, og avradikalisering, der er det viktig å ha avklart roller, og blitt enige om hvordan man jobber [...] fordeling av arbeidsoppgaver der».

Miljøterapeuten forstår samarbeid, ansvarsfordeling og tydelige roller som viktig for et velfungerende forebyggende arbeid. Samtlige informanter kommuniserer hvor viktig dette samarbeidet er. Allikevel, er det en sentral barriere for dette samarbeidet i informasjonsdelingen. Kommunekoordinatoren forstår informasjonsdelingen i samarbeidet som begrenset av taushetsplikten:

«Vi har egentlig ikke lov til å bryte taushetsplikten [...] taushetsplikten er kjernen i informasjonsdelinga. Og vi har ikke lov til å bryte taushetsplikten per definisjon [...] Vi kan ikke dele vår bekymring med politiet uten å argumentere for hvilken lovhjemmel vi kan ha det med. Vi kan gjøre det hvis det er snakk om avvergelse, og da er det avvergelsesplikten som trer inn. Vi kan gjøre det også hvis det er til fare for seg selv eller andre, også gjøres det jo må jeg si i et sånt forebyggende spor. Men her må vi være veldig forsiktige, så ikke vi lager et system der læreren har en direkte kanal til politiet for enhver kriminalitetsform. Det er ikke sånn demokratiet er bygd opp».

Det er visse tilfeller som fritar aktørene fra taushetsplikten, men da er kanskje situasjonen allerede «gått for langt» til å jobbe *forebyggende* fremfor *avvergende*. Taushetsplikten skaper en barriere i det forebyggende arbeidet - ved at samarbeidet blir begrenset av at taushetsplikten hindrer aktørene fra å kunne prate fritt med hverandre. Samtidig opplever kommunekoordinatoren taushetsplikten som viktig og beskyttende. Hun ønsker gode prosedyrer for henvisning som ikke nødvendigvis angår å involvere politiet. «Jeg synes terskelen bør være høy for å melde til politiet», sier hun. Dette begrunnes med at det å involvere politiet kan virke konfronterende og eventuelt påvirke vedkommende i en negativ retning. Hun presiserer demokratiske verdier, og ønsker derfor ikke at aktører skal ha en direkte kanal til politiet med mindre det kan begrunnes i avvergelse. Politikkoordinatoren hevder at nøkkelen til forebyggingen ligger i samarbeid og informasjonsdeling, og han ønsker derfor en bedre forståelse av hva som ligger i taushetsplikten blant aktører:

«Vi bygger jo nettverk på tvers av etater, vi er flere som tenker de samme gode tankene og vi er mer åpne for samarbeid. Fordi det er litt viktig altså - at man ikke sitter på hver sin tue. Taushetsplikten er selvfølgelig en utfordring. Den er viktig, for å opprettholde klienttillit, sant. For å ta NAV, ta helse-, ikke sant. Alle disse aktørene her er jo avhengige av at klientene stoler på at de ... på en måte ikke går videre med det som blir sagt. Men vi må også kunne tørre å snakke sammen i trygge rom, da. Sånn at vi klarer å forebygge de alvorlige hendelsene. Så du kan si, en bedre forståelse av hva som ligger i taushetsplikten, både kunnskap om den og også muligheter. Altså, det finnes jo unntak fra taushetsplikten».

Politikoordinatoren opplever en positiv utvikling i det forebyggende arbeidet ved at det bygges nettverk for samarbeid. Allikevel opplever han taushetsplikten som en utfordring. Han poengterer alvorligheten i arbeidet, ved at aktørene må forsøke å forebygge de alvorlige hendelsene, og savner av den grunn en bedre forståelse av taushetspliktens *muligheter*. Han opplever at det eksisterer et kunnskapshull om taushetsplikten blant aktører. Han legger videre til:

«Så der tenker jeg at vi må være flinkere til å få kunnskap om taushetsplikten og muligheten som ligger i å kunne samhandle i tillegg til den. Og nettverksbygging; at vi jobber sammen i positive team. Ikke nødvendigvis sånn at vi sitter rundt et bord og er en sånn «hurragjeng», men at vi har tillit til hverandre når vi jobber i dette fagfeltet her, og tør å stole på at det vi deler her - det går ikke videre. Og at det vi blir enige om, er en positiv innsats. Det tror jeg er veldig viktig. Jeg er avhengig av at folk tør å si ifra når det er en bekymring».

Samtidig som at kommunekoordinatoren ikke ønsker at aktører skal ha «en direkte kanal til politiet», presiserer politikoordinatoren at han er avhengig av å få informasjon ved en hendelse. Problematikken aktørene møter, munner ut i et forhold mellom *tillit* og *prinsipp* i samarbeidet. På en side vil det være fruktbart for samarbeidsaktørene å ha tillit til hverandre og å stole på hverandre i informasjonsdelingen. På en annen side er det visse demokratiske prinsipper som må ivaretas, for å forsikre at klienttilliten ikke blir misbrukt. Mine informanter formidler et ønske om at man i fremtidig samarbeid har en bedre forståelse av taushetsplikten, som dermed balanserer seg mellom tillit og prinsipp.

Politikoordinatoren uttrykker et ønske om en bedre forståelse av taushetsplikten hos samarbeidsaktører. Opplevelsen av at det eksisterer et «kunnskapshull» om taushetsplikten er også et tidligere funn i masteroppgaven «*Forankring av forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme i politidistriktene. En kvalitativ studie av politiets radikaliseringskontakter. Fra ideal til realitet*» (2017) av Stine Frydnes Bjelland. Her trekker Bjelland frem hvordan hennes informanter opplever at «det eksisterer et kunnskapshull om taushetspliktens bestemmelser, som medfører usikkerhet og mangelfull informasjonsutveksling fra lokale samarbeidsaktører. Kommuneansatte, NAV og barnevernet blir trukket frem».

Asbjørn Kjønstad (2009, s. 14) skriver i sin bok *Taushetsplikt om barn* at «taushetsplikten er en *stengsel mot kommunikasjon* og samarbeid». Han forklarer at taushetsplikten berører to prinsipper som er viktige i vårt samfunn: «det er *ytringsfriheten*, som verner om en mest

mulig fri utveksling av opplysninger, og det er *personvernet*, som tar sikte på å beskytte enkeltindivider mot at opplysninger om dem skal spres». Taushetsplikten eksisterer for å beskytte borgerne mot å bli misbrukt, og at det ikke skal deles sensitiv informasjon om en person mot dens vilje. Taushetsplikten skaper dermed en tillit i befolkningen til å snakke om nærliggende temaer og dele informasjon med profesjonelle. Problematikken ligger i at taushetsplikten også gjør henvisningsmekanismer og samarbeid krevende for aktører. Esterstiftelsen forteller om tilfeller der taushetsplikten ble for krevende, og at samarbeid ble umulig. Hun opplevde at hun ikke fikk arbeidet med tilfeller på en sømmelig måte.

Esterstiftelsen måtte da gjøre grep:

«Vi fikk stadig høre det at, når vi tok kontakt med politiet eller skole eller noe, når vi var engasjerte, at de ikke kan si noe på grunn av taushetsplikten. Så lagde vi et skjema, som fritok alle samarbeidspartnere fra taushetsplikten [...] Det var aldri noe problem etter det».

Hun sitter med et inntrykk av at det kan finnes en enkel løsning på problemet: å få henvisningspersonen (eller foreldre dersom personen er under 18) til å skrive under på et dokument som fritar aktørene fra taushetsplikten. Dermed hadde hun mulighet til å utveksle informasjon med andre aktører. En rimelig kritikk til en slik tilnærming kan tenkes å være at vedkommende ikke vil skrive under. Det mener Esterstiftelsen ikke er en reell problemstilling:

«Jeg har aldri møtt noen som ikke vil skrive under. Fordi de har jo trodd at vi vil de vel. De må jo tro at du vil de vel, ellers så gir de deg ikke det. Men vi har alltid fått det. Så det var et ganske enkelt tiltak. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har møtt det temaet der: 'vi kan ikke på grunn av taushetsplikten'. For noe tull! Det er så lett å bli fritatt fra taushetsplikten når man gjør det for at det skal være for dem sitt beste».

Hun uttrykker at personen må tro på at man ønsker dem vel, og dermed blir det et spørsmål om tillit. Hva gir dem denne tilliten? «Jeg tror kanskje det er fordi vi ikke er politi. Også er ikke vi ute etter å gi en pekefinger», sier hun. I tillegg legger hun til at «det har aldri vært det [et problem] for oss. Og da trenger det ikke være det for andre heller. Men du må spørre». Dette gjelder altså personer der kontaktetableringen allerede er opprettet. Hun poengterer viktigheten rundt å være imøtekommende og treffe personene «på bakkenivå» for å etablere

en gjensidig respekt og tillit. Esterstiftelsen anerkjenner allikevel at det kan være en problemstilling for offentlige aktører som barnevernet, kommunearbeidere og politi:

«De [henvisningspersonene] har så liten tillit til offentlige personer, og dette gjelder høyreekstreme og også de på andre siden. Og da er det et stort pluss, mener jeg, å komme fra en organisasjon utenfor det offentlige apparatet. Vi har ikke noen lov i hånden som vi kan slå folk i hodet med. Jeg vil tro her i Kristiansand, så er det vi og KUP som har hatt direkte kontakt med de ungdommene det gjelder. Altså politiet også selvfølgelig, men det blir på en litt annen måte».

Det ser ut til å handle om et forhold mellom makt og tillit. Jo mer juridisk makt, desto mindre tillit fra aktuelle (og utilgjengelige) personer. Frivillige organisasjoner skiller seg dog ut ved at «vi er ikke så 'farlige'», sier hun:

«Da har skolen mange ganger prøvd selv, politiet har prøvd selv, barnevernet har ... Det er veldig ofte barnevernet. De har prøvd, men ungdommene vil ikke snakke med dem. Fordi de er offentlige personer, så de vil ikke snakke med dem og bare avviser dem [...] det bare er at de er barnevernet. Det er veldig rart. Fordi jeg sier til dem: 'dere vet at barnevernet har ringt til meg og bedt meg gå til dere?'. 'Jaja, det er noe annet', sier de».

Det er et karaktertrekk ved offentlige aktører at de har myndighet til å utøve makt.

Esterstiftelsen opplever dermed at offentlige aktører har en merkelapp og et stempel som frivillige organisasjoner ikke har. Hun forteller at utfordringene ligger i «stempelet de har, som gjør det i utgangspunktet ganske vanskelig». De frivillige organisasjonene har ikke det hun kaller «lov i hånden». Jo mer makt og «lov i hånden» aktøren har, desto mindre tillit har personen til aktøren. Det gjør særlig relasjonsbygging utfordrende, og kontaktetableringen og relasjonsbyggingen har informantene pekt på som det aller viktigste.

«Det er ikke alle som nødvendigvis har et positivt forhold til politiet. Og da får man kanskje vurdere om det er andre som er bedre skikket til å ta den samtalen», sier politikoordinatoren. På bakgrunn av dette ønsker Esterstiftelsen en større involvering fra andre frivillige organisasjoner:

«Jeg vil jo ha frivillige organisasjoner inn i dette mer. At de går ut med det som et tilbud. 'Ta kontakt' - fordi jeg tror mange vil gjøre det da. Men de gjør ikke det hvis de må snakke med læreren eller ... det er skummelt. Veldig skummelt. Og hvert fall politi. Men hvis det er noen utenfor det offentlige hjelpeapparatet, så tror jeg at sjansen

på å lykkes er mye, mye større [...] det tenker jeg er superviktig. Supersupersuperviktig - for å få den kontakten. For å klare å bygge en relasjon. Fordi det er ganske vanskelig å få til en endring hvis du ikke har en relasjon. Det må du nesten ha».

Esterstiftelsen opplever at frivillige organisasjoner har høyere tillit enn offentlige, spesielt når det gjelder å etablere kontakt og en relasjon. Hun ønsker derfor en større involvering blant andre frivillige organisasjoner. Samtidig peker hun på hvor viktig det er å samarbeide med andre etater i kommunen, som «med skole, politi, barnevern og NAV». Taushetsplikten er en stor utfordring i informasjonsutvekslingen. «Ja, da er det umulig å få til», sier hun om den: «vi må faktisk kunne snakke med disse, hvis ikke så går det ikke an». Og Esterstiftelsen har av den grunn utarbeidet et skjema som fritar dem taushetsplikten. Det viktigste er ikke «å slippe unna» taushetsplikten, men å faktisk kunne dele og utveksle med andre aktører for å få til et godt samarbeid i henvisningspersonens eget beste. For å få underskrift på en slik avtale, kreves det tillit fra personen, og der mener Esterstiftelsen frivillige organisasjoner har en fordel fremfor de offentlige.

«Dette med å forebygge ekstremisme, det er et samfunnsoppdrag. Politiet har et særlig ansvar, men det er jo samfunnet som helhet som vinner på at vi forebygger dette her. Derfor så er det mange, tenker jeg, som har en rolle å spille, og i gitte tilfeller så tenker jeg at andre aktører kan være vel så gode til å ta den samtalen og ha den oppfølgingen enn hva politiet har, og så er det opp til politiet, da - å bare følge utviklingen og ha dialog med samarbeidspartnere. Så derfor er det veldig viktig at politiet tenker utover bare eget arbeidsfelt. At vi har et vidt samarbeid med gode aktører».

(Politikoordinatoren)

6.5 Kunnskapens trygghet

I dette delkapittelet presenteres hva informantene utover de tidligere kapitlene opplever som de viktigste elementene for forebyggende arbeid. Jeg har valgt å kalle delkapittelet for «kunnskapens trygghet», da elementene informantene trekker frem overordnet handler om nettopp dette.

«Ekstremisme og radikalisering er noen begreper som gjør at man ... man blir litt redd. Og når vi lagde den planen [veileder for kriminalitetsforebygging, jf. delkapittel 2.2.1], det var vel fra 2015 - da så vi at det var da det feltet kom med virkelig styrke, med alle disse fremmedkrigerne og sånt. Så bare du nevnte ekstremisme, så ble

hjelpeapparatet litt sånn handlingslammet. De visste ikke hva det var for noe helt. Litt sånn fryktbasert, da».

Kommunekoordinatoren betrakter radikaliserings og ekstremisme som «farliggjorte» begreper som mange har vært usikre på. Hun opplever at det har vært viktig «å gjøre de trygge gjennom litt kunnskap». Kommunekoordinatoren opplever at kunnskap om fenomenet gjør aktørene tryggere i arbeidet, og tryggere i henvisning:

«Og også det jeg prøver liksom å nevne for deg flere ganger, og som jeg har sagt til hjelpeapparatet, er at det er mange av de samme virkemidlene som tas i bruk. Dette her er ikke så veldig annerledes ifra alt annet. Du skal agere på samme måte som du ville ha gjort ved annen type bekymring. Da tror jeg man senker terskelen for å intervensere, for ellers så blir man så redd. For det er jo en alvorlig - virkelig alvorlig konsekvens her. Det er jo terror».

Kommunekoordinatoren opplever at terror er årsaken bak at aktører tilnærmer seg spesielt dette feltet mer usikkert. Å forsøke å intervensere er «skummelt», da aktører kan frykte at konsekvensen ved å trå feil kan være fatal. Dermed vil usikkerheten kunne resultere i at terskelen for å intervensere er høyere. Kunnskap om feltet derimot, mener hun, kan senke denne terskelen. Videre forteller hun at «kunnskapsbehovet trenger ikke være spesifikt om ekstremisme og radikaliserings, men mer i retning av at dette skal ikke behandles 'spesielt'. Det er ikke så veldig annerledes enn alt annet». Hun poengterer igjen at man skal behandle en bekymring slik man ville behandle en bekymring tilknyttet andre områder enn radikaliserings. Den mellommenneskelige kunnskapen aktørene allerede sitter på, mener hun bør anvendes på dette feltet i lik grad med andre felt. Miljøterapeuten deler hennes oppfatning, og trekker frem at generell kunnskap om kultur og mellommenneskelighet er kunnskap som indirekte vil påvirke radikaliseringsfeltet. Han opplever det som kunnskap som er viktig å repetere for å opprettholde trygghet på feltet:

«Jeg tror det er viktig med oppfriskning i det regelmessig. Og det handler både om det kulturelle, hvordan møte en person med en annen kultur, hvis vi er inne i det kulturelle hjørnet vil jeg si, men også når det gjelder ideologi da selvfølgelig [...] kunnskap - alt fra hvordan møte på foreldremøte, hvordan møte en med en annen kultur - for at de skal føle seg sett, og hvordan man skal møte ungdommen som er midt i den situasjonen han er. Det finnes mange gode foredragsholdere og eksperter på det her som kan komme inn og gi en liten kort snutt som læreren tenker 'åja, det var dette jeg skulle ha med, da bruker jeg det inn'. Så det trenger vi mer av. Også trenger vi ikke alltid de store kursene, selv om de er knallbra de og. Men det er mitt store tips».

Miljøterapeuten bruker skolen som eksempel, og trekker frem hvordan en regelmessig «oppfriskning» vil kunne bidra til å skape trygghet for læreren. «Det skal ikke så mye til [...] 15 minutter kan holde», sier han. Han opplever at slike oppfriskninger forbereder læreren i situasjoner hvor læreren ellers kunne st tt ust tt og følt på usikkerhet:

«Jeg blir ofte henta inn til ungdomsskoler for å observere og kartlegge litt. Det er kommunen som ber meg om det, eller rektorer, og så kan jeg gi tilbakemeldinger på hva jeg synes. Og da er det veldig ofte, som jeg sier nå til deg, at ... ‘jeg syns dere skal ha fokus på det. Dere bør invitere en person fra et fagsenter som kan komme inn og si noe konkret om det’. Så gjør de ofte det, og da f r de mye bra».

Miljøterapeuten har god erfaring med å bygge kunnskap i skolen. Et rettet fokus mot kulturforståelse, mellommenneskelighet og ungdommens sårbarheter og behov i den fasen hvor de befinner seg i livet. En generell kompetanse om å leve i et flerkulturelt samfunn, er et fokus han mener også er behjelpelig inn mot radikalisering. Dette går under hva Kruse (2018) kaller for *universell* forebygging. Kommunekoordinatorer legger videre til om skolen:

«Jeg tror at det viktigste arbeidet vi kan gjøre, det er å nå ut til våre barn gjennom skole og skolesystemet og undervisning, at   lære de å være kritisk til hva de leser, lære de demokratiske verdier, hva menneskerettigheter handler om, hva diskrimineringsgrunnlagene handler om. Jeg tror det er noe av det viktigste. Mange mener at demokratiet vårt er truet [...] Det er mange politikere som frast r   stå til valg fordi at de ikke tør. De blir trua, de blir hetsa, de blir sjikanert. Så det å starte med   ikke minst, som jeg har sagt, lære barna v re hvordan de skal opptre på sosiale medier, hvordan de skal tolke nyhetsbildet, informasjonen som deles, fake news, være kritisk til kildemateriale. Jeg tror det er så utrolig viktig».

Mellommenneskelighet, demokratiske verdier, kritisk tenkning, menneskerettigheter og kulturforståelse er blant temaene som blir gjentatt av informantene. Universell kunnskap om disse temaene i befolkningen hevder informantene vil redusere risikoen for at individer kan gå inn i et radikaliseringsspor.

Videre har mine informanter stort sett gode erfaringer når det kommer til å *samtale* med personer det er etablert en bekymring for at kan gjennomgå en radikaliseringsprosess, eller er

særlig sårbar. Miljøterapeuten understreker viktigheten ved å opptre som en trygg, sosial og interessert aktør for personen:

«For min del, så ville jeg ha sagt ‘hei, jeg må bli kjent med deg’. ‘Hvilket lag heier du på’, ‘hvor kommer du fra’, ‘hvordan går det med din mor, din far og din onkel’, ikke sant? Gå den lange veien rundt for å se hele ... for det er mange som bærer med seg en kultur som er annerledes – enn min. Også prate litt med om, ja, det som spiller inn i personens liv først. Og så kunne jeg tatt opp bekymringen min neste gang. Men det ville jeg kanskje latt som en cliffhanger, det har jeg i hvert fall gjort tidligere».

Miljøterapeuten vil se *hele* personen. Bli kjent med personens narrativ, etablere en relasjon og bygge opp en form for tillit. På en side må aktøren ha kunnskap og trygghet på feltet, men på en annen side må i tillegg personen bli trygg på aktøren. «En trygg person som står ved siden av deg, som prater med deg, som ser deg, som forklarer litt. Det betyr mye», sier miljøterapeuten. Politikoordinatoren forteller at «kontaktetableringen – den tenker jeg er alfa omega her, altså. Så får vi gå inn i materien etter hvert». Informantene opplever relasjon og tillit som særdeles viktig som et utgangspunkt for å kunne avklare og eventuelt intervenere. Esterstiftelsen oppfordrer derfor til   faktisk våge å ta kontakt:

«Da fikk vi faktisk en liste fra politiet. Sånn ‘10-på-topp’-liste. Da ble det hos politiet lagd et prosjekt hvor vi skulle ha fokus på noen spesielle. De som var mest aktive. Da gikk vi konkret på dem. Vi ringte til de og tok kontakt: ‘hallo, kan vi ta en kopp kaffe?’, ‘kan vi møtes?’, og jeg har stort sett aldri fått nei».

Empirien munner ut i en oppfordring til kunnskapsformidling, som dermed vil skape trygghet for ulike aktører. Esterstiftelsen oppfordrer også aktører til å våge å intervenere og ta kontakt. Hun ønsker at man skal behandle folk med respekt, m te dem på «bakkenivå» og våge å samtale med personen dersom det skulle oppstå en bekymring. I tillegg legger hun til at man skal «få de til   tenke selv – men ikke latterliggjør [...] da virker det mot sin hensikt».

Det skal i tillegg sies at samtlige av mine informanter opplever en positiv utvikling på feltet, og mener at vi som samfunn er i gang med noe bra. Politikoordinatoren poengterer:

«Altså vi, vi er jo i gang med noe bra. Vi har jo i hele landet fått mye mer kunnskap om feltet - mye mer fokus på det. Vi bygger jo nettverk på tvers av etater, og vi er flere som tenker de samme gode tankene, da. Og vi er mer åpne for samarbeid».

Mine funn tyder blant annet på at trygghet kan bidra til å gjøre det lettere å henvise personer til rette instanser. Manglende kunnskap (og som konsekvens manglende trygghet) kan i verste fall gjøre at aktørene henviser til for eksempel politiet - der hvor det ville være mer hensiktsmessig å henvise til eksempelvis psykisk helse, sosiale tiltak, arbeidslivstiltak og så videre. I tillegg kan aktørers trygghet i dialog bidra til at man kan fange opp signaler og informasjon man ikke får dersom man står utrygt i dialogen, og kanskje baserer tolkningen på fordomsfull forforståelse med utspring i usikkerhet. Dermed oppleves det av informantene som at kunnskap gir trygghet som kan føre til mer hensiktsmessige og konstruktive henvisningsmekanismer og dialoger.

Radikaliseringsfeltet er kompleks, noe jeg har forsøkt å understreke i løpet av denne oppgaven. Kunnskap om denne kompleksiteten, og tryggheten det medfører, kan ha en positiv effekt og gjøre en forskjell. Det kan bidra til gode prosedyrer for henvisningsmekanismer og et godt forebyggende arbeid.

7 Avslutning og hovedfunn

Masteroppgavens formål har vært å besvare problemstillingen: «hvordan forstår aktørene som arbeider mot radikaliserings i Kristiansand kommune radikaliserings som prosess, og hvilke konsekvenser får dette for deres arbeid?». Jeg åpnet oppgaven med å gjøre rede for sentrale begreper, forskning og det konkrete arbeidet i Kristiansand kommune. Dette hadde til hensikt å skape et utgangspunkt, og en grobunn til å diskutere aktuell empiri opp mot problemstillingen og se omfanget av konteksten som aktørene jobber i.

Problemstillingen har to deler, derfor valgte jeg å bruke to separate analysekapitler som komplimenterer hverandre. I det første analysekapittelet utforsket jeg hvordan aktørene forstår radikaliserings som prosess og fenomen, og i det andre hvordan det får konsekvenser for det praktiske arbeidet. Forsknings spørsmålene var designet for å finne mulige svar på dette.

Mine funn tyder på at informantene spesielt forstår radikaliserings som at henvisningspersonens selvidentitet på narrativt vis er grobunnen for hvilken retning personens bane videre kan ta. De opplever at tilfældigheter spiller en rolle i prosessen ut ifra hvilke arenaer og miljøer personen eksponeres for. I tillegg er deres forståelser av hvordan en vurdering bør tas, at man skal vurdere *helheten* i tilfellet. Dette baseres på at man tar i bruk både konkret informasjon og magesfølelse – et forhold mellom objektiv observasjon og en subjektiv intuisjon. Dette utgangspunktet setter forutsetninger for hvordan aktørene arbeider i praksis.

Informantene opplever at demokratiske verdier må være i fokus, og tar avstand fra å opptre som «et meningspoliti». Det oppleves som at ville vært polariserende og ødeleggende i seg selv. For å forsikre god forebygging, trekkes det frem at det må eksistere en balanse mellom å tilrettelegge for at personen skal lykkes og å ansvarliggjøre enkeltindividet. Videre opplever informantene at arbeidet avhenger av godt samarbeid mellom aktører og det pekes til at man kunne trengt en bedre forståelse av taushetsplikten. Avslutningsvis oppleves det forebyggende arbeidet som et *samfunnsoppdrag*, og informantene nevner de faktorene som de anser som særlig viktige. Disse handler overordnet om kunnskap og trygghet. Kunnskapen har en sammenheng med tryggheten, og tryggheten oppleves som et viktig utgangspunkt for god forebygging.

Statsminister Erna Solberg har tidligere gitt oppfordringen om «[...] hele Norge til å bli med oss i den daglige innsatsen for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Tryggheten må bygges nedenfra og opp» (Regjeringen, 2014).

7.1 Til ettertanke

Til tross for delkapittel 2.1.2, hvor jeg gjorde rede for Tore Bjørgos rapport om at de som radikaliseres først og fremst er eldre, har studien hatt størst fokus på ungdom. Dette begrunnes i at det først og fremst er ungdommen som er tilgjengelige for aktørene jeg har intervjuet. Problematikken ved at det er de voksne som først og fremst radikaliseres er reell, men allikevel er det fremdeles viktig å forebygge blant ungdom for å forhindre at den gode statistikken i målgruppen endrer seg. Men hvordan kan vi komme i kontakt med voksne personer som er langt mindre tilgjengelige enn ungdommen? De vi ikke har fått kanalisert på andre måter? Esterstiftelsen hevder at frivillige organisasjoner som våger å ta kontakt, kan virke som at har en høyere «suksessrate» enn offentlige, da de har mindre juridisk makt og dermed høyere tillit. Hun savner av den grunn flere tilbud fra, og høyere involvering av, frivillige organisasjoner. Esterstiftelsen har «stort sett ikke fått nei» på sine forespørsler om «en prat over en kaffe». Som jeg påpekte i delkapittel 2.2.4 er etableringen av selve dialogen viktig for tillit og relasjonsbygging, og tillit og relasjon er hva mine informanter opplever som selve bjelken i det forebyggende arbeidet.

«Sannsynligvis så føler personen seg tvungen eller nødt til å fortelle det til noen, men kanskje ikke nødvendigvis til det offentlige. Det er da taushetsplikten og tilliten blir veldig viktig her. Fordi vi kan jo ikke tillate at noe skjer. Altså, ytterpunktet av ekstremisme er jo terror. Vi kan ikke tillate at vi kommer dit. Fordi det er så totalt ødeleggende. Dit kan vi ikke komme. Derfor må det skje noe underveis der, og da er tillitsforholdet veldig, veldig viktig. Så målsettingen er å forebygge. Målsettingen er å hindre at det skjer, og ikke det å straffe at noen har tanker og idéer som vi ikke støtter. Men ... det er ikke enkelt. Det er ikke det».
(Politikordinatoren)

Radikalisering og voldelig ekstremisme er en tematikk så sammensatt og mangfoldig at jeg tror vi aldri vil komme helt til bunns. Til tross for en slik tanke med utspring i feltets kompleksitet, trenger ikke det virke demotiverende. Tvert imot kan det være med på å understreke hvorfor feltet er særlig viktig å belyse. La det være en motivator til at vi må gjøre vårt ytterste for å lære å kjenne tematikken både bredere og dypere, med et mål om å bli tryggere. Heldigvis er vi heldige som har mange ulike aktører som brenner for feltet og formidler kunnskap.

Aktørene som jobber mot radikaliserings, må ta mange hensyn. På mange måter arbeider de i et minefelt, hvor fallgruvene er store og mange. De er avhengige av å ha en dyp forståelse om hva det betyr å være menneske, og tar viktige vurderinger basert på kompetanse og erfaringer. Det er altså ingen enkel oppgave. Det er lett å trå feil, og aktørene er avhengige av å bygge tillit og etablere gode relasjoner. Alt i alt er vurderinger aktørene tar, en vurdering til besvør.

Avslutningsvis kommer her oppgavens viktige «men»: ved å fortsette utviklingen av gode prosedyrer for henvisningsmekanismer, kommunikasjonsmidler, samarbeid, tillitsbygging, positive eksponeringsarenaer, kunnskap og kompetanse, så er vi kommet enda et godt stykke på veien. Jeg håper at min masteroppgave kan få være et lite bidrag inn i dette.

Litteraturliste

- Agder Politidistrikt. (2019). *Strategi for forebygging av voldelig ekstremisme, hatkriminalitet og polarisering i Agder* [Brosjyre].
<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/agder/rapporter/strategi-for-forebygging-av-voldelig-ekstremisme-hatkriminalitet-og-pol....pdf>
- Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (2007). *Klassisk og moderne samfundsteori* (4. utg.). Hans Reitzel.
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis: en håndbok for masterstudenter*. Cappelen Damm akademisk.
- Bartlett, J. & Miller, C. (2012). The Edge of Violence: Towards Telling the Difference Between Violent and Non-Violent Radicalization. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.594923>
- Bjelland, S. F. (2017). *Forankring av forebygging av radikaliseringskontakter. Fra ideal til realitet*. [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. Bergen Open Research Archive.
<https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/16474/Kandidat-104.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bjørgo, T. (2013). *Strategies for preventing terrorism*. Palgrave Macmillan.
- Bjørgo, T. (2018). *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018: 4). Politih gskolen.
<https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bloom, P. (2017). *Against empathy: The case for rational compassion*. Random House.
- Brekke, T. (2007). *Hva er fundamentalisme*. Universitetsforlaget.
- Bruce, S. (2008). *Fundamentalism* (2. utg.). Polity Press.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Du Gay, P. (2005). *The Values of bureaucracy*. Oxford University Press.

- Ekornås, B. (2018). Ekstreme veivalg - en "løsning" for sårbare unge. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: Fenomen og Forebygging* (s. 116-129). Minotenk / Frekk forlag.
- Eriksen, T. H. & Sajjad, T. A. (2015). *Kulturforskjeller i praksis: perspektiver på det flerkulturelle Norge* (6. utg.). Gyldendal akademisk.
- Everett, E. L. & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford university press.
- Goodman, R. B. (1995). *Pragmatism: a contemporary reader*. Routledge.
- Grung, A. H. (2005). Begrepet dialog i Emmaus. Noen refleksjoner om bruken av begrepet på grunnlag av erfaringer i et flerreligiøst landskap. *Kirke og kultur*, 110(1), 87-93.
- Gule, L. (2012). *Ekstremismens kjennetegn: ansvar og motsvar*. Spartacus.
- Hagen, A. B. (2020). *Plattform - samarbeid gir resultater*. Hentet 13.12.2020 fra <https://www.plattform.no/aktuelt/plattform-samarbeid-gir-resultater/>
- Halvorsen, K. (2002). *Sosiale problemer: en sosiologisk innføring*. Fagbokforlaget.
- Horgan, J. G. & Kazak, A. E. (2017). Psychology of Terrorism: Introduction to the Special Issue. *The American Psychologist*, 72(3), 199-204.
<https://doi.org/10.1037/amp0000148>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jacobsen, M. H., Johansson, T. & Aakvaag, G. C. (2012). *Introduction to sociology: Scandinavian sensibilities*. Pearson.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori?: nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Juergensmeyer, M. (2015). Entering the Mindset of Violent Religious Activists. *Religions*, 6(3), 852-859. <https://doi.org/10.3390/rel6030852>
- Juergensmeyer, M. (2017). *Terror in the mind of God: the global rise of religious violence* (4. utg.). University of California Press.

- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme: Revisjon 2020* [Brosjyre].
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a7b49e7bffae4130a8ab9d6c2036596a/handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme-2020-web.pdf>
- Kirkebøen, G. (2012). *Hva er intuisjon*. Universitetsforlaget.
- Kjønstad, A. (2009). *Taushetsplikt om barn: kommunikasjon og samarbeid mellom helseetaten, skoleetaten, sosialtjenesten og barneverntjenesten* (3. utg.). Kommuneforlaget.
- Kristiansand Kommune. (2015a). *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: Fra bekymring til handling* [Brosjyre].
<https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/0b8a18f547dc41f69f4277ddfdf2a31b/veileder-for-forebygging-av-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme.pdf.pdf>
- Kristiansand Kommune. (2015b). *Kriminalitetsforebyggende plan 2016-2020: Sammen om en tryggere hverdag* [Brosjyre].
<https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/0b8a18f547dc41f69f4277ddfdf2a31b/sammen-for-en-tryggere-by---kriminalitetsforebyggende-plan-2016---2020.pdf>
- Kruse, E. L. (2018). Hvordan jobbe forebyggende mot ekstremisme i en norsk kommune? I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: Fenomen og Forebygging* (s. 148-161). Minotenk / Frekk forlag.
- Lock, A., Strong, T. & Røen, P. (2014). *Sosial konstruksjonisme: teorier og tradisjoner*. Fagbokforlaget.
- Martinussen, W. (2008). *Samfunnsliv: innføring i sosiologiske tenkemåter* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Maskaliūnaitė, A. (2015). Exploring the Theories of Radicalization. *International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 17(1), 9-26.
<https://doi.org/10.1515/ipcj-2015-0002>
- McCauley, C. & Moskaleiko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415-433.
<https://doi.org/10.1080/09546550802073367>

- McCauley, C. & Moskalenko, S. (2009). Measuring political mobilization: The distinction between activism and radicalism. *21*(2), 239-260.
<https://doi.org/10.1080/09546550902765508>
- McCauley, C. & Moskalenko, S. (2014). *Friction: How Radicalization Happens to Them and Us*. Oxford University Press.
- Meld. St. 10 (2016-2017). *Risiko i et trygt samfunn - Samfunnssikkerhet*. J.-o. beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20162017/id2523238/?ch=1>
- Moestue, C. (2018). Samspillet mellom sårbarhet, indre motivasjon og manipulasjon under radikaliseringsprosessen. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: Fenomen og Forebygging* (s. 130-145). Minotenk / Frekk forlag.
- OSCE. (2019). *Understanding Referral Mechanisms: in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization That Lead to Terrorism: Navigating Challenges and Protecting Human Rights*. Organization for Security and Co-operation in Europe.
<https://www.osce.org/files/f/documents/7/4/418274.pdf>
- OSCE & ODIHR. (2004). *National referral mechanisms: Joining efforts to protect the rights of trafficked persons*. Office for Democratic Institutions and Human Rights.
https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/joining_efforts_to_protect_the_rights_1.pdf
- Owe, J. R. (2018). Dialog som verktøy i det forebyggende arbeidet. I E. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: Fenomen og Forebygging* (s. 174-185). Minotenk / Frekk forlag.
- Pisoiu, D. (2012). *Islamist Radicalisation in Europe: An occupational change process*. Routledge.
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2020). *Nasjonal trusselvurdering 2020* [Brosjyre].
https://pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/pst_trusselvurdering_2020.pdf
- Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2011). *Læreren med forskerblick: innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Høyskoleforlaget.
- Regjeringen. (2014). *Felles løft mot ekstremisme og radikaliserings*. Hentet 16.05.21 fra
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Felles-loft-mot-ekstremisme-og-radikalisering/id766518/>

- Regjeringen. (2020a). *Hva er radikaliserings og voldelig ekstremisme?* Hentet 23.11.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliserings/om-forebyggende-arbeid/hva-er-radikaliserings-og-voldelig-ekstre/id663761/>
- Regjeringen. (2020b). *Mulige bekymringstegn*. Hentet 12.06.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliserings/bekymret/Mulige-bekymringstegn/id762528/>
- Rink, A. & Sharma, K. (2016). The Determinants of Religious Radicalization: Evidence from Kenya. *Journal of Conflict Resolution*, 1-33. <https://doi.org/10.1177/0022002716678986>
- Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. University of Pennsylvania Press.
- Schmid, A. P. (2013). Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. *ICCT Research Papers*, 4(2), 1-91. <https://doi.org/10.19165/2013.1.02>
- Schmid, A. P. (2016). Research on Radicalisation: Topics and Themes. *Perspectives on Terrorism*, 10(3).
- Sedgwick, M. (2010). The Concept of Radicalization as a Source of Confusion. *Terrorism and Political Violence*, 22(4), 479-494. <https://doi.org/10.1080/09546553.2010.491009>
- Stålsett, S. J. (2017). *Religion i urolige tider: globalisering, religiøsitet og sårbarhet*. Cappelen Damm akademisk.
- Svare, H. (2006). *Den gode samtalen: kunsten å skape dialog*. Pax.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

- 1. Kan du fortelle om din jobb og hvordan du er tilknyttet forebyggende arbeid mot voldelig ekstremisme og radikaliserings? Hvordan har du selv endt opp i denne stillingen?**
- 2. Hvilken form for ekstremisme er det du først og fremst jobber med? Politisk eller religiøst orientert? Er det et skille i arbeidet?**
- 3. Hva kan være noen typiske årsaker til at en bekymring oppstår i aller første ledd, før du får høre om tilfellet?**
- 4. Dersom det forekommer en samtale med en person det er uttrykt bekymring for, hvordan er det en slik samtale foregår?**
- 5. Hva er det som til syvende og sist avgjør om bekymringen er alvorlig nok til at den skal meldes til videre oppfølging av politiet?**
Evt til politi: Hva er det som til syvende og sist avgjør om bekymringen er alvorlig nok til at den skal meldes videre til spesialiserte enheter i politiet?
- 6. Hvordan forstår du selv radikaliserings som prosess (eller som begrep), og hva tenker du er de viktigste faktorene i en slik prosess?**
- 7. Hvor tenker du det viktigste arbeidet blir gjort for bekjempelsen/forebyggelsen av radikaliserings?**
- 8. Hva skal til for at du skal føle deg (enda) tryggere i ditt arbeid? Eller er det noen tiltak du tenker deg kan gjøre det generelle arbeidet mot radikaliserings (enda) bedre?**

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Et bekymringsspørsmål»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke det forebyggende arbeidet mot radikaliseringsarbeid i kommunen. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er et prosjekt i forbindelse med min masteroppgave i sosiologi. I min bacheloroppgave skrev jeg en litterær studie hvor jeg kategoriserte nyere teorier om radikaliseringsarbeid som prosess. Når jeg nå tar en mastergrad ønsker jeg å fortsette mitt arbeid på radikaliseringsarbeid, og denne gangen undersøke det forebyggende arbeidet som gjøres kommunalt.

Jeg ønsker å gjennomføre en kvalitativ studie om første- og andrelinjetjenestens opplevelse av radikaliseringsarbeid i kommunen, og hvordan deres forståelse av radikaliseringsarbeid påvirker deres arbeid. Dette gjøres i form av et intervju. Jeg gir deg min intervjuguide i forkant for å gi deg mulighet til å, dersom det er ønskelig, tenke gjennom spørsmålene.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder / Institutt for sosiologi og sosialt arbeid er ansvarlig for prosjektet.

Sivert Skålvoll Urstad, førsteamanuensis ved instituttet, er veileder for prosjektet.

I tillegg er Kjetil Grødum, forsker ved Stiftelsen Arkivet, biveileder for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I utvalgsprosessen har jeg sett etter personer i ulike etater som har tilknytning til det forebyggende arbeidet mot radikaliseringsarbeid og ekstremisme i Kristiansand kommune. Disse etatene har vært blant religiøse ledere, kommunale koordinatorene og kriminalomsorgen. Hovedsakelig personer med erfaring fra eller kunnskap om det forebyggende arbeidet enten direkte eller indirekte.

Hva innebærer det for deg å delta?

I prosjektet brukes intervju som metode. Jeg har skrevet en intervjuguide med spørsmål som du har blitt sendt på forhånd. Disse fungerer som et rammeverk for intervjuet, hvor jeg håper vi får en spennende samtale om temaet. I intervjuet vil jeg ta opp det som blir sagt på en

båndopptaker, og jeg vil kanskje ta noen notater underveis. Varigheten på intervjuet vil variere, så vi kan sammen forsøke å tilpasse det din tidsplan.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene fortalt om i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Lydopptak vil kun behandles på enheter som ikke er tilkoblet internett. Jeg låner en diktafon fra UiA som brukes under intervjuet, hvor opptaket kun blir lagret på diktafonens minnekort. Snarest mulig vil jeg transkribere intervjuet med en datamaskin som ikke er tilkoblet internett før jeg lagrer det på en sikker minnepenn. Det transkriberte intervjuet vil eksklusivt være lagret på denne minnepennen. Deretter vil lydopptaket bli slettet fra det originale minnekortet, og minnekortet destrueres i påsyn av ansatte ved UiA.

Navnet ditt og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. Det er kun jeg, Even Tømmermo, som får tilgang til dataene.

Informanter vil bli anonymisert så godt det lar seg gjøre. Dersom det er greit for deg, vil jeg i oppgaven nevne din arbeidsstilling. Dersom du har en særegen arbeidsstilling, vil dette svekke garantien for full anonymitet. Og dersom du gir tillatelse til å benevne din arbeidsstilling i oppgaven, kan du om ønskelig få muligheten til en sitatsjekk. Ønsker du at jeg ikke benevner din stilling overhode, vil den informasjonen bli utelatt. Vi kan gjerne sammen avtale nøyaktig hva jeg eventuelt får skrive som din arbeidsstilling.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes før juli 2021. All data om deg vil bli anonymisert ved prosjektslutt.

Dataene om deg vil bli anonymisert så snart oppgaven leveres - uavhengig av når dette er før juli 2021 på det seneste.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,

- få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan du finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Even Forberg Tømmermo, masterstudent i sosiologi ved UiA
even.tommermo@gmail.com
95 40 91 92
- Sivert Skålvoll Urstad, veileder
sivert.s.urstad@uia.no
- Vårt personvernombud:
Ina Danielsen, personvernombud ved Universitetet i Agder
ina.danielsen@uia.no
- Universitetet i Agder - Institutt for sosiologi og sosialt arbeid
Instituttleder: Hilde Terese Drivenes Johannessen
hilde.johannessen@uia.no
38 14 11 49
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
personverntjenester@nsd.no
55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Even Forberg Tømmermo
Masterstudent i sosiologi ved UiA

Sivert Skålvoll Urstad
Veileder

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «En bekymringssamtale», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju
- at min arbeidsstilling kan benevnes - f.eks forsker ved UiA, kommunal koordinator, politi, lærer.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet: desember 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Godkjennelse fra NSD

NSD MELDESKJEMA FOR BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER
Norsk • Even Forberg Tammemo

NSD sin vurdering Skriv ut

Prosjektittel
En bekymrings samtale

Referansenummer
968836

Registrert
13.12.2019 av Even Forberg Tammemo - evenr15@student.uia.no

Behandlingsansvarlig institusjon
Universitetet i Agder / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/villeder eller stipendiat)
Sivert Skåvoll Urstad, siverts.urstad@uia.no, tlf: 99491729

Type prosjekt
Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student
Even Forberg Tammemo, even.tammemo@gmail.com, tlf: 95409192

Prosjektperiode
01.01.2020 - 31.12.2020

Status
10.02.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

10.02.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 10.02.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. For du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://meld.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger fram til 31.12.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekrefteelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT

Utvalget inkluderer informanter med taushetsplikt. Studenten har bekreftet at det ikke skal samles inn identifiserende opplysninger om tredjepersoner. Det er svært viktig at intervjuene gjennomføres på en slik måte at taushetsplikten overholdes. Dere har sammen ansvar for dette, og bør innledningsvis i intervjuene drøfte hvordan dette skal håndteres. Dere bør være spesielt oppmerksomme på at identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilgjengelig informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innrym (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfylder lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FRIG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINIER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfylder kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFLØSING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Sjåkke til med prosjektet

Kontaktperson hos NSD: Eva J B Payne
Tlf. Personvernjenester: 55 98 21 17 (tast 1)

8276

(Jeg søkte om ny sluttdato på prosjektet og fikk dette ytterligere godkjent til 15. juni 2021)